

2025/3 • XXXII. évf. 3. szám

Ára: 800 Ft

FOLKMAĞAZIN

TÁNC HÁZ ALAPÍTVÁNY 1994

Ferraris Artúr - „Ne izélj, Matykó!”, 1893 (részlet - Kieselbach Galéria)

A TARTALOMBÓL:

4. A történelmi tarokkparti
Jókai Mór
5. Laudáció Perka Mihály díjához
lancu Laura
6. Búcsú Fügedi Jánostól
*Fügedi Gergely, Fügedi Áron,
Hortobágyi Gyöngyvér, Richter Pál*
8. A Craft_ME digitális platform
Varga Veronika
9. Népművészeti Jelentés – 2025
12. A Kassák-klub vendégei
SEBŐ FERENC SOROZATA – Szécsi Margit
16. A nagykállói Téka Tábor 40 éves
Szerdahelyi Balázs
18. MAGTÁR – *Bágyi Bencez Jakab versei*
SZÉKI SOÓS JÁNOS ROVATA
20. Ünnepi köszöntő – Műpa 20
Káel Csaba
21. Az 1239 kilométernyi távolság...
Grozdits Károly
23. FOTÓGALÉRIA – *Joséphine Paul*
28. Vadrózsa-turné az USA-ban – I.
Szanyó Gábor
30. Kendőmesék – Nanó kendője
Arany Piroska
31. Búcsú Horváth Elektől
Vavrincez András
32. Súlyos anyag – sváb sorsok
KIÁLLÍTÁS NÉPRAJZI MÚZEUMBAN
33. Székely hagyományok – 5.
Simó Ilona
38. TALLÓZÓ – Az ifjúsági „szervezetek”
Írta: Nagy Olga – P. VAS JÁNOS ROVATA
42. ÉTELEK – HAGYOMÁNYOK
Jókai és a magyar ételörökség – 2.
Juhász Katalin
46. *Sue Foy angol nyelvű ismertetője*

Tisztelt Olvasóink! A 2025-ös nyári táborok frissített listáját megtalálják a www.tanchaz.hu weboldalon.

Mikszáth Kálmán: „Ne izélj, Matykó”

Egyetlen szál muskátli nyílik az ablakban, egyetlen leány van a háznál, a lenhajú Ancsurka. Mert olyan a muskátli, mint a borókaág. A borókaág annak a jelentője, hogy pálinkát árulnak odabent; a muskátli annak a jelentője, hogy eladó leány lappang a bokorban.

Lappang, lappang, fon, tollat foszt, burgonyát hámoz, vagy tudja isten mit csinál, akár a szobában, akár az udvaron, de amikor elhajt a ház előtt a Matykó a kocsiján, annak a kocsinak a zörgését, a hámok csörgését, lovak dobogását már messziről megösméri, s mire odáig érne a kocsi, már ő is ott áll véletlenül a ház előtt; valami dolga akad, vagy a tyúk szalad ki apró csirkéivel s azokat kell visszaterelni, vagy a kutyát kergeti, aki egy a kéményből leesett sonkát kapott el, és azzal szalad valami békés sövény mögé; de rá is fér a szegény Garamra a konc, mert olyan sovány, mint az egyiptomi hét rossz esztendőből a leghitványabbik. Meg is kérdezte múltkor az idegen úr, aki a vármokot járt itt a környéken nézegetni, hogy „miért olyan sovány ez a kutya?”

– Mert nem eszik – felelte az Ancsurka apja.

- Hát mért nem eszik?
- Mert nem adunk neki.
- Hát mért nem adnak?
- Mert magunknak sincs.

Sovány a kutya, de sovány a vidék is. A magyar rónák arany kalásza nem reng itt, sem a hegyeket nem ékesítik szőlőfürtök, mint lejjebb; itt csak zab terem és krumpli. S az is csak akkor terem, ha nagyon a kedvében járnak a mostoha anyaföldnek. Ez már az igazi tót ország.

Ha búza nincs, van jó kő (böven pedig), egészséges víz és elég árnyék a susogó nyárfák és fenyők alatt.

Az erdőben nimfák és driádok picike lábai tapossák a sárga agyagot. Van költészet, van szerelem, vannak szép leányok, derék szál legények.

Hát az Ancsurka is szép leány – legalább a Matykó szemének elég tetszetős. Ha van valami hibája, nem egyéb az, mint hogy erősebb lehetne valamivel. Mert itt azon kezdődik a jó parti, ha zsákot tud emelni. S bizony az Ancsurka vállait tán össze is törné egy közönséges zsák. Éppen csak olyan piszkóta vállak ezek, hogy a Matykó ölelő karjait kibírnák.

Hát az is valami. Mert Matykóval meg úgy áll a dolog, hogy az egész világon nincs olyan hely, ahová szívesebben tenné a két karját.

Bezzeg ő is sorát keríti, hogy megálljon egy kicsinyt az Ancsurkáké háza előtt, vagy a lovak hámján akad ilyenkor valami igazítani való, vagy egy szöveget kell beütni a kocsiszerkezetbe, de az is megtörténik, hogy a nyerges ló éppen ezen a helyen átlépi az istrángot (mert az okos kocsisnak jól tudja a lova: mikor mit kell csinálni), egyszóval dolga támad a Matykónak, s minthogy véletlenül éppen kint van az Ancsurka is, beszélgetésbe erednek, mintha arany kender-szöszbe lenne a szívük begöngyölgetve, s abból fonnák a szavakat.

Hej, furcsa az a kocsis-szerelem. Eleinte csak olyan ház volt ez a muskátli-ablakos is, mint a többi; később ahogy egyszer mélyen belenézett azokba a rejtelmes kék leányszemekbe, mindig közéje vágott a lovaknak, hogy vágassanak a ház előtt, szikrázzon a patkójuk, lengjen a sörényük, ne gondolja az a kis fruska, hogy fazekakat hoz a kocsiján...

Ő maga oda se nézett, csak nagy kevélyen pattogtatta az ostorát, s behúzta a kalapját a szemére – az ébredő szerelem idején.

Még később, mikor egyszer-kétszer találkoztak (lakodalmakon dudaszó mellett, vagy disznótorokon), meglassítá a lovait ezen a helyen s odafordítá a fejét az udvaruk felé, mintha fürkészné az Ankát, hogy merre van, mintha kifelé húzná a delejes szemével.

A lovak andalognak lépkedtek, ő pedig félrecapta a kalapját. Ez volt az epedő szerelem.

Most pedig már feje búbjára van feltolva a kalap, ez a boldog szerelem, s a lovak magoktól állnak meg az ösmérés kerítés előtt.

- Hát hogy vagy, Ancsurka?
- Mi bajom lenne? – felelé Ancsurka a vállait rángatva kecsesen.

Matykó egészen közel lép hozzá, s leereszti az ostora nyelét, ami a hosszabb maradást jelenti.

Csönd van a faluban. Csak a fák susognak a templom körül. Egyetlen lélek sem jár az úton. A levegő szinte mozdulatlan, csak néha fut végig a falusi kerteken egy széláram, s ringatni kezdik csöveiket a kukoricaszárak, mint a dajkák.

Címlap: Joséphine Paul: Le sommeil – Álmoság (Várfok Galéria)

- Szép idő van, Ancsurka.
- Ühüm!

Nagy hallgatás áll be. Mintha valami nagyon fontosat böktek volna ki elméjükből, mindenik gondolkozni látszik rajta, végre mégis Matykóból hasad ki az első szó, amint szétnéz körös-körül:

- De szép templomotok van, Ancsurka.
- Van ám – felelé Ancsurka. – Voltál már benne?
- Nem voltam, de nem is megyek, ha csak...
- Eredj, te pogány! Nem szégyenled magad, hallottam a híredet?! De nekem ne is mondj ilyeneket, mert megborzadok tőled. Jaj, te csúf ember! Hogy nem még a templomba...
- Hiszen nem mondtam, hogy nem megyek, de inkább azt mondtam, hogy elmennek, ha...
- Ha pálinkát mérnének benne, ugye?
- Ne izélj, Ancsurka! Elmennék, mondom, ha te is eljőnnél... ha te fognád a kezemet.

Ancsurka arca lángba borul.
 – Ne izélj, Matykó, ne izélj!
 Zavartan süti le a szemeit.
 – Hát eljőnnél-e, ha nagyon kérnélek? – sürgeti fojtott hangon.
 – Jaj, ne izélj, Matykó! Miért mennék? Mit keresnék én veled a templomban? – feleli elhaló, szaggatott hangon. – Hisz a sekrestyés is elmehet veled, ha csak az kell.
 – Oh, de bolond vagy szívecském – kacagott fel Matykó. – Hát a sekrestyés kopasz fején legyen a koszorú? Hát a sekrestyésnek mondjam én a holtomiglant?
 S úgy kacagott, de úgy kacagott ezen a Matykó, hogy az Ancsurka kék szemeiből kibuggyantak a könnyek, és most is csak azt dadogta fejét lesütve:

- Ugyan, ne izélj, Matykó!
 - Felelj hát, Ancsurka. Megteszed-e? Eljössz-e az ősszel? Hát felelj, no!
- De az Ancsurka ajkain nem bírt kijönni szó, bentfulladt mind az a sok, sok léha szó az érzelmek tengerében, csak a búzaka-

lász-szín hajú fejcskáját horgasztotta le még mélyebben, s keze öntudatlanul nyúlt az ostor lecsüngő sudara után, s ujjaival morzsolgatta, rajta babrálgatott.

Ez volt a felelete. Ámor ott ugrált, ott pajkoskodott az ostor hegyén. A leány szeretett volna közeledni a Matykóhoz, a szíve tolt, tolt, de a szemérme visszahúzta, s így Matykó helyett csak az ostoráig, annak is csak a hegyéig jutott el. De hiszen az ostor is a Matykóé – és azt Matykó megérti.

– Felelj már, Ancsurka, felelj már – lihegi zihálva –, csak egyetlen szóval, de felelj!

Ancsurka fölemelte a fejét, s még izgatottabban morzsolta, nyomogatta az ostrom, s aztán így szólt elpityeredve:

– Hát csakugyan olyan nagyon szeretnéd látni azt a templomot?

De nem folytatom tovább, mert lehetetlen is, minthogy a Ferraris Artúr képén, mely a holnap megnyíló kiállításon lesz látható, csak idáig tart a Matykó regénye. Okos ember könnyen kitalálhatja a folytatását.

Jókai Mór:

A történelmi tarokkparti

A karácsonyi műkirakatokban látható Ferraris képe, igen szépen sikerült heliogravürben visszaadva, melyet a Sváb Károly birtokában levő eredeti olajfestmény után „A történelmi tarokkparti”-nak neveznek.

Nem azért nevezik pedig történelmi tarokkpartinak, mintha az együttjátsszók s a nekik asszisztáló „bíbicsek” itt csinálnák ennél az asztalnál a világtörténetet; hanem azért, hogy ennek a tarokkpartinak története van.

Ez a tarokkasztal három miniszterelnököt látott bukni (sőt segített bukni), a negyedik (Wekerle) csak úgy menekült meg, hogy nem tud tarokkozni. – Nagy hiba egy olyan szép találmány emberről!

Ferraris Artúr: A történelmi tarokkparti, 1895 körül

Úgy hiszem, hogy modern társaságban egészen fölösleges fáradság arról értekezni, hogy a tarokkozás milyen nevezetes tudomány, több mint tudomány – művészet! Sőt, mondhatnám: diplomácia – az is az haute finance-szal összekötve.

Itt a szerencse magában nem segít, az ember a legjobb kártyákkal bukik meg, s nagyon rosszakkal diadalmaskodik. Ilyenkor azt mondják: „ángol ész!”.

Csak néhány esetet sorolok fel a tarokkasztal krónikáiból, melyek aranybetűkkel vannak feljegyezve az emlékezet márványtábláira. Lehetetlenséggel határosok!

Hogyan lehetett az, hogy X. kimondja kilenc tarokkal az ultimót: Y. megkontrázza tizenegy tarokkal, és X. megcsinálja a pagátot a végén? (Z.-nek, a harmadiknak a hibájából.)

Hát az hogyan érthető meg, hogy X. pagát ultimót mond tíz tarokkal, Y. tíz tarokkot proklamál, kontra pagát ultimóval, pagát elfogással; erre Z. kikiáltja a tulétroát: ezzel tudatva, hogy a kezében lévő két tarokk a két nagy matador. – És X. megnyeri a játékot, s hazaviszi végül a bohócot, és így a tulétroát is meg hiúsítja.

No, az a nevezetes nagy strágesz, amikor Y. kezében van tíz primőr és két blank király: ezzel a hatalommal kimondja a pagátfogást, három matadort, volátot. S aztán elveszti a játékot, harmincháromban, ötödik vétellel, rekontrával, s minden egyéb kimondottat.

Akik értik e nemes művészetet, azokra bízom e nehéz feladványok megfejtését: melyek valóban megtörténtek a történelmi tarokkasztalnál.

Az olyan eseményeket is tartogatja Clio, amikor M. barátunk négy dámával mondta ki a szólót – és megcsinálta. Ehhez már szerencse kellett és vakmerőség.

Ennek az asztalnak a szereplőit kívánom bemutatni, ahogy a titulusaik adják.

Laudáció Perka Mihály Csángómagyarságért Díjához

A *Forhand* az a „generális”, aki azóta is, hogy magát közlegénynek vallja, megmaradt generálisnak: a középső figura, aki a pagát fiút nagy aggodalmak között fekteti a kihívott színbe: az a „majszer”: nem azért, mintha ő volna a tarokkban a mester; hanem azért, mert a becsületes pesti csizmadiacéh megválasztotta tiszteletbeli mesternek. – Az a fekete sapkás, aki mingyárt elüti az ártatlan pagátot, az a „Gonosz Pista” (dehogyan gonosz: hisz ő a honvédek apja), aki ezt a predikátumot csak az által érdemelte ki, hogy legjobban tud a többiek közt kártyázni; a negyedik végre, aki háttal van felénk fronttal, az a „főrend”. Az arcát azért fordítja félre, hogy eltitkolja rajta a kárörömét felebarátja veszedelme fölött. A negyedik hely néha képviselőt változtat. Mikor lutheránus gyűlések vannak, olyankor elfoglalja azt az excellenciás oberlutheráner, aki azért, hogy nekem kedves kortársam és mindenre előfizetőm, a tarokkban nagy drukker: más-más alkalommal pedig a „fejedelem”, aki egy nehezéssel még nagyobb. Néha a miniszterelnök is kiegészíti a partit, s gyakorolja az üdvös korrupciót – a saját tárcájából. Kevesebb jót jegyezhetek fel a horvát miniszterről; mert az mindig megadóztatja a magyarokat. Mikor a generális távol van, olyankor supplálja őt a „dárás”. – Nagyom rosszul supplálja a közérdek tekintetében.

Akik e tablóban a négy szereplőt körülülük és -állják, élethíven talált arcképekben, azok a „bíbicek”. Vannak szerencsehozó bíbicek, akik, mint a mesebeli lidérc, aranytojást raknak le, amely háznál letelepednek, vannak ellenben „szurokmadarak”, akik után „nem terem fű azon a helyen, ahová ők leülnek”.

S a bíbicek nem elégszenek meg a néma szereppel: azok belebeszélnek a játékba, tanácsokat adnak, biztatnak, heccelnek, beugratnak, válogatnak a talonban: „ezt vedd fel, azt tedd le” nógatnak: „mondd ki a szót, az ultimót!”, ha renonszot adtál, oldalba löknek, figyelmeztetnek rá, visszavéteik a már ütésbe betett kártyalapot (ez mind járja ennél az asztalnál), összeszidnak, ha suskust csináltál: kinevetnek, ha a Hinterhandos tizenkét tarokkal megkontrázott, s a játszma végén esküdtszékét szólnak fölötted, s kimondják rád a vétkest: s kiszámítják a perköltségedet, ellenben annak a diadalhírével, aki az egész társaságot kirabolta, betöltik az egész klubot.

Talán hát valami nagy pénzbe megy a játék, hogy megérdemli a nap hőse a „főrabló” nevet? Dehogyan megy: krajcárokba játszanak. A nyereség-veszteség számla akként jegyeztetik, hogy az ember tart egy „nyerő” zsebet meg egy „vesztő” zsebet. Eszteni végén mind a kettő üres, s arról tudja az ember, hogy a „mérleg” tökéletes.

De hát megvolt érte a gyönyörűség. Mert hát nagy gyönyörűség az, mikor komoly emberek, akik belefáradtak egész nap az ország gondjaiba, a magas (és nem magas) politikába, a hivatásuk terheibe, estefelé másfél órára összeülnek játékot csinálni, s ezalatt nincs rájuk nézve se keleti kérdés, se Venezuela, se második állomáshajó, se börzepingál, se honvédegyet, se nógrádi tisztújítás.

De még nagyobb gyönyörűség az, hogy ennél az asztalnál van rendén az igazi „szabad szó”; itt lehet a hatalmasokkal szemben a közlegényeknek, kölcsönösen a jó barátoknak, olyan válogatott erős mondásokat közrebocsátani, aminőkért, ha másutt mondatnának, nyomban magukra vonnák az elnöki rendreutasítást, s küldenék egymásra a szekundánsaikat. Aki „ezt” nem kóstolta: az nem tudja, hogy mi a tarokkban az *haut goût*.

Laikusok kedvéért feljegyezzük a neveiket az arcképcsoportot képező alakoknak (keleti nép lévén jobbról balra olvasván): Mikszáth Kálmán, Pulszky Károly, Podmaniczky Frigyes, Beöthy Algernon, Odescalchy Gyula, Tisza Kálmán, Jókai Mór, Csernátóny Lajos, Nedeczky István, Gajáry Ödön, Sváb Károly. ■

A moldvai magyarok történetének minden korszakából ismerünk értelmiségi missziót felvállaló egyéniségeket. Ilyen volt az 1600-as években Berkus János, az 1886-ban, Forrófalván gyilkosság áldozatául esett Petrás Incze János minorita szerzetes és folklórgyűjtő, a kun püspökség kiváló tudósa, egyháztörténész papja, Ferentz Ioan, a lujzikalagori Horváth Antal történész-plébános, hogy csak a legnagyobbakról emlékezzünk meg. Ebbe a sorba illeszkedik a román és magyar történészszakma előtt ismert és elismert szabófalvi Perka Mihály tanár, nyugalmazott intézményigazgató is.

1938. szeptember 23-án a New York-i világiállításán elásták az első Westinghouse időkapuszulát. Ugyanekkor, ugyanezen a napon, Szabófalván, a Perka család ötödik gyermekeként, megszületett Perka Mihály. Iskoláit szülőfalujában és Románvásáron végezte. A műveltség iránt lelkesedő édesapja könyvtárának minden kötetét elolvasta már, amikor 1957-ben felvételt nyert a kolozsvári Bolyai Egyetem történelem szakára, ahol mások mellett Erdély egyik legjelesebb korabeli történésze, Imreh István oktatta, és diplomamunkája megírásában irányította. Kérésére szülőfaluja iskolájában kapta meg a tanári kinevezését, ahol az oktatói munka mellett igazgatói feladatokat is ellátott, és ahol helytörténeti, néprajzi múzeumot rendezett be.

Az említett időkapuszulába 75 féle anyag, különféle alkotások, vetőmagok és sok egyéb dolog került. Kinyitását 6939-ben tervezik. Perka Mihály 2012-ben, hosszú évtizedekre kiterjedő kutatómunkával összeállította, és saját költségen közreadta a moldvai magyar közösségek történeti, nyelvi és kulturális időkapuszuláját. Hiánypótló munkájának a sikerét mindennél jobban mutatja, hogy a könyvet 2020-ban, a budapesti Kairosz Kiadó is megjelentette. A páratlan értékű és jelentőségű kötet a legfontosabb román és magyar, írott és szóbeli forrásokat, történeti munkákat és visszaemlékezéseket, valamint az északi nyelvjárás nyelvi emlékeit örökíti meg a moldvai katolikusok utódai számára. Perka Mihály a történelmi tudat, a művelődés és a gondolkodás alapvető képességének a kibontakozását szolgálta több évtizedes tanári pályafutása során. Ugyanezt a célt szolgálta '89 után a lézpedi Fejér Katalinnal és Fazakas Józseffel együtt, amikor az anyanyelv tanulásának az igényeit próbálta kielégíteni. Azt a célt szolgálta, amit ősei követtek, akik 1671-ben a római Hittani Kongregációnak küldött levelükben úgy fogalmaztak: „alázatosan könyörgünk (...), Krisztus Jézus szent halálának érdemeire (...): viseljenek istenes gondot (...) lelkünk-re, hogy mi is üdvözülhessünk”. Élete és munkássága ennek a szent célnak a jegyében zajlik ma is.

Perka Mihály 2005-ben Juliánus-díjat, 1998-ban Márton Áron-díjat, 2021-ben Magyar Arany Érdemkereszt kitüntetést kapott. 2011-től Szabófalva díszpolgára.

Amikor 2025-ben, a Moldvai Csángómagyarok Szövetsége Csángómagyarságért Díjjal tünteti ki Perka Mihályt, a nyelvükben román, magyar, kétnyelvű közösségek is ünnepi pillanatot élhetnek meg. Hiszen az isteni rendet tisztelő és az igazsághoz hű polgártársuk ünneplése áldást hoz a közösség egészének a jövőjére is.

Perka Mihály tanár úr és életműve nagy tisztelőjeként: szívből gratulálók a kitüntetéshez!

Iancu Laura

Búcsú Fügedi Jánostól

Édesapám nem töltene sok időt az őt érintő búcsúzással. Nem azért, mert nem tartaná fontosnak a gesztust (az jól esne neki, bár ezt csak leheletfinoman mutatná ki, egyfajta csendes, visszafogott félmosollyal a szája sarkában, amikor ezzel együtt összehúzza kissé a szemeit); igazság szerint ha nem róla szólna a búcsúzás, még ragaszkodna is egy valóban odaadó, méltóságteljes szertartáshoz. De ahhoz is elsősorban az érintett illető személye miatt; a túlzott szertartásosság, az önmagáért létező formalitás, hogy úgy mondjam, bosszantana – ezért aztán belecsempészne valamit, amivel lázadhat e forma ellen...

...de lehetőleg úgy, hogy csak azok értsék, akik valóban értik a formát és a tartalmat együtt. Ezzel egyúttal tesztelné is, hogy ki méltó igazán erre a humorra. Én éppen ezért azzal tudnám igazán elegánsan bosszantani, ha egy kimerítően hosszú, mindenképpen formális, de mégis éppen annyira tartalmas búcsúzást tartanék, amelybe ezáltal nem tudna megalapozottan belekötni.

Nem teszem ezt – mert már nincs itt, hogy belekössön.

Magányos dolog úgy búcsúzni, hogy nincs itt velem szemben ez a valójában játékos lázadás, ez a megtévesztően éles precizitásba burkolt, szeretetlenni kritika. Kőkeményen lecsapott mindenre, ami hibás – de a kritikája mögött soha nem a személyes bántás, hanem (túl az oktató-nevelő szándékon, túl a szakmai kritériumok betartásán, túl az önmagával szemben támasztott elvárásokon) legmélyebben szerintem leginkább a precizitás élvezete rejlett. Megannyi apró, lényegében teljesen hétköznapi, családi-szervezési kérdésekről szóló emailt váltottunk, mégis hemzsegek bennük a finom szójátékok – és még ennél is jobban vártuk, hogy lecsapjunk rá, ha valaki nem fogalmaz kellően körültekintően, hogy aztán egy elmés emlékeztető formájában jelezzük: ezt bizony fogalmazhattuk volna szebben. (Mindez magától értődő volt – nem pedig értetődő, hiába ismeri el az utóbbit is a magyar helyesírás.)

Talán azért is kerülne a búcsúzást, mert az túlságosan középpontba helyezné. Azt hiszem, élete során sokkal jobban figyelt, mint azt sokáig képes voltam megérteni – és ennek tükrében még látványosabb az, mekkora teret adott maga körül: mindig

Fügedi János
(1953–2025)

voltak tanácsai, mindig kihívóan tesztelte a döntéseket –, de a legnagyobb kérdésekben nem erőltetett irányokba. Akár tudatosan, akár ráérezésből, de azt képviselte: csak valódi térben születik a mozgás.

Az hiszem, a búcsú is mozgás. Ezt tetszene Apámnak: milyen lehet lejegyezni egy búcsúszertartás mozdulatait? Mert le lehet, biztos vagyok benne, hogy ezt mondaná. A legszebb ebben az, hogy megannyian képesek rá, akik most itt állnak. Ő talán ezt tartaná a legfontosabbnak. Kevés mozdulat van már hátra, hogy a kinetográfus megtérjen az örök mozdulatlanyságba – de az életének és szellemiségének mozdulatai, mozzanatai már régóta továbbgyűrűznek másokban. Talán éppen olyan játékos-lázadóan, amely láttán önkéntelenül is újra elmosolyodna.

Drága Apukám, nyugodj békében!

Fügedi Gergely

Édesapám rengeteg tudományos és tanítói sikere mellett, az életének leghosszabbban tartó, és egyik legfontosabb munkájáról is beszélni kell, amelyben ezekhez hasonló sikereket ért el – két fiúgyermek édesapja volt.

Igazán csak most szembesülök azzal, hogy mitől volt ő rendkívüli Apa – kutatói kíváncsisággal és tanítói fegyelemmel fordult felénk –, tehát mind a két szakmájából

a legjobbat és legfontosabbat adta nekünk, gyermekeinek. Természetesen megtanított minket arra, amire a legtöbb Apa megtanítja gyermekét: biciklizni, görögdinnyét enni, legózni és számítógépeket összeszerelni... Azonban a legfontosabb tanításai azok, amik azzá formáltak bennünket amik mára lettünk: megtanított minket a család fontosságára, az önálló gondolkodásra, megtanított minket arra, hogy ne fogadjunk el semmit feltétel nélkül, még az ő szavát sem, ha úgy érezzük, hogy nincs igaza. Megtanított minket szeretetteljes embernek lenni, mintát adott nekünk arra, hogy amikor eljön a nap, mi, a fiai hogyan viselkedjünk apaként.

Ugyanakkor gyakran elmondta – akit tanított, talán helyeselni fognak most –, hogy a fiai ezekért cserébe őt tanították: megtanították új dolgokat kipróbálni, mint például ötvenévesen tanulta meg, hogy a rántott húst panírozás előtt meg kell sózni, vagy arra, hogy a játék lehet a kulcs egy gyermek lelkéhez. Azonban, ami ennél is fontosabb, megtanították egy olyan fajta szeretetre, amiről előtte talán nem is gondolta, hogy létezik, amit egy Apa érezhet a gyermekei iránt. Biztos vagyok benne, hogy számára az Apaság is egy kutatás volt, egy majdnem harminchétféle éven át tartó, folyamatos kutatási terület, amiről kevés szó esik az ő tudományos megítélésében. Én bízom benne, hogy ebben is hasonló sikereket ért el, mint más kutatási területeken – erre csak az unokái fognak tudni választ adni, hosszú évek múltán.

Édesapám egy olyan örökséggel hagyott itt bennünket, amelyet mint ékességet tűzünk bátyámmal a lelkünkre, amely minden anyagi és spirituális értéknél több. Ő mint Apa, mint Ember él bennünk tovább, és a nevetését, a humorát és ravaszágát magunkba építve, mint Fügedi János legfontosabb hagyatékát, adjuk majd tovább az ő Fügedi unokáinak – és ha ezt sikerrel tesszük, akkor ők adják tovább majd az ő dédunokáinak, ezzel bizonyítva Édesapám halhatatlanságát.

Köszönettel tartozom azoknak, akik őt támogatták ezen az úton:

Köszönöm Gergő bátyámnak, akivel intellektusát és elméjét mindig élesíthette, aki ugyanúgy tanította őt, mint ő a bátyámat. Köszönöm feleségének, Michikonak, hogy élete számottevő részében gondoskodott róla, különösképp az utolsó időszakban, amikor betegsége miatt a mindennapi tendőit már nehezen látta el.

Fügedi János fiai, Gergely és Áron, valamint kollégái, Hortobágyi Gyöngyvér és Richter Pál búcsúszavai a Farkasréti temetőben, 2025. március 17-én hangzottak el.

Köszönöm Édesanyámnak, Áginak, aki megajándékozta őt két fiúgyermekkel, ezzel újabb értelmet adott életének, amelyben kiteljesedhetett.

Köszönöm Nórinak, akiben megtalálta rég keresett utódját, akinek átadhatta az ő tudományos stafétabotját, akiben az utolsó pillanatig feltétel nélkül megbízott.

Köszönöm a Magyar Táncművészeti Egyetemnek, ahol életének legfontosabb feladatát végezhetette, a tanításának otthont adott, majd mikor beteg lett, emberiséget és megértést tanúsítottak felé.

Köszönöm a Zenetudományi Intézetnek, amely otthont adott a kutatásának, felvértezte őt mindennel amire szüksége volt ahhoz, hogy bölcsességével teremteni tudjon.

Köszönöm mindenkinek, aki szívében és emlékeiben őrzi őt tovább, ezzel gátat szabva az lelke múlandóságának.

Apukám, nyugodj békében!

Fügedi Áron

Kedves Michiko, Gergő, Áron, tisztelt Emlékezők!

A Magyar Táncművészeti Egyetem nevében a Néptánc Tanszék oktatóinak közös gondolataival búcsúzunk dr. professzor Fügedi János egyetemi tanártól, aki hetvenegy évesen hagyott itt bennünket. A Magyar Táncművészeti Egyetem több szakirányán 1988 óta tanított elsősorban Lábán-kinetográfiához kapcsolódó tantárgyakat. Az oktatás mellett lelkiismeretesen látta el a szakdolgozók témavezetését, egyetemi vezetői és bizottsági feladatait. Emberséges szigorúsága és sajátos humora kivételes hangulatú órákat eredményezett.

A Magyar Táncstudományi Társaság elnöke, a Magyar Tudományos Akadémia Táncstudományi Munkabizottságának al-elnöke, a Lábán Kinetográfia Nemzetközi Tanácsának egykori elnöke, a Táncstudományi Tanulmányok, a Tánc és Nevelés folyóirat szerkesztőbizottságainak tagja, a Magyar Táncművészeti Egyetem tudományos konferenciáinak szervezője és szekcióvezetője volt. Fügedi János kutatóként, szaktanulmányok és könyvek szerzőjeként, néptáncgyűjtőként, valamint tanárként élvülhetetlen érdemeket szerzett a táncstudomány és a Lábán-kinetográfia területén.

Elismerései, mint „A táncstudományért”, a Pesovár Ernő emléklakett és a Magyar Arany Érdemkereszt állami kitüntetés, Martin-díj mind bizonyítják kimagasló szakmaiságát.

Ha bemegyünk a tanszéki szobába, üresség tátong, hihetetlen, hogy nem jön be

többé. Számunkra ő nem csak a kolléga volt. Oktatótársaim nevében is mondhatom, hogy az évek hosszú sora alatt lettek a kapcsolataink tanár-diák viszonyból, barát, kolléga és még annál is több... Nem volt olyan helyzete az életünknek, amikor ne hívhattuk volna fel egy beszélgetésre, főleg a szakmáról, de a családról, no meg persze az Élet nagy dolgairól. Hálásak vagyunk a szakmai és baráti beszélgetéseért, tanácsokért és ezekre a pillanatokra emlékezve segítenek nekünk is elfogadni a lehetlent.

Isten veled, János!

Hortobágyi Gyöngyvér

Tisztelt Gyászoló Család, Barátok, Kollégák!

Fügedi János kinetográfust, az MTA Zenetudományi Intézet (ma HUN-REN BTK Zenetudományi Intézet) nyugalmazott tudományos főmunkatársát, az ország egyetlen hivatásos táncíróját búcsúztatjuk. E kitüntető címmel tizenkét évvel ezelőtt, a hatvanadik születésnapja alkalmából készített interjúban illették őt. [Misi Gábor: „A tudós, aki a táncot írja. Beszélgetés Fügedi Jánossal, hatvanadik születésnapja apropóján”, folkMAGazin XX/5 28–31. o.; XX/6 30–33. o. (2013)] Nem véletlenül, miután a tánc leírásának, papíron való rögzítésének, a mozdulatok minél pontosabb értelmezésének, elemzésének szentelte tudományos pályáját. A táncjelírás kutatásában nemzetközi tekintélyt szerzett, mely területen legjelentősebb műve a 2011-ben megjelent „Táncjel-Írás” kötet, és ennek átdolgozott, bővített angol nyelvű kiadása „Signs of Dance” címmel 2023-ból, méltó ajándékkul az akkor hetvenéves tudósunk. Még éppen időben, gondolhatjuk most, innen visszatekintve. Fügedi Jánosnak megadatott, hogy a Lábán Rudolf által feltalált tánclejegyzéssel kapcsolatban több évtizednyi saját, valamint az elődök, Szentpál Mária, Lányi Ágoston, Martin György, Pesovár Ernő, Pesovár Ferenc és mások kutatási tapasztalatait egybegyűrve és összegezve, a magyar gyakorlatot megújítva, ugyanakkor a nemzetközi sztenderdekhez közelítve megalkossa opus magnumát, és lezárt életművet hagyjon hátra utódainak, kutatóműhelyének, a Zenetudományi Intézetnek. Biztosan ugyan nem tudhatom, de mintha saját maga által vállalt célul tűzte volna ki, hogy még aktív dolgozó időszakában lekerekíti munkásságát, hiszen a pontosság, a fegyelmezett munkavégzés, a megbízhatóság, a vállalt feladatok időben való teljesítése mindenekelőtt jellemezték őt. Az alaposságot és a követ-

kezetességet feltehetően műszaki beállítottságának, mérnöki alapképzettségének köszönhetette, ugyanakkor munkájához az ösztönző erőt a táncművészet és a népi kultúra, annak művelése iránti szeretet adta, amelyet pályája során töretlenül megőrzött. A táncelemzés és motívumkutatás mellett táncgyűjtéseket végzett többek között Kalotaszegen, a Maros-Küküllő mentén és Gyimesben. Tudományos kutatásainak eredményeit tizenkét könyvben és több mint kétszáz tanulmányban, szakcikkekben, tudományos kiadványban adta közre. Publikációi közül a monográfiák mellett kiemelkedik az általa szerkesztett, valamint részben írt és mintegy húsz munkatárs bevonásával összeállított „Néptánc Tudástár”, az intézet honlapján elérhető online adatbázisok rendszere, az internetes tudományos közreadás mintáértékű vállalkozása.

Fügedi János 1987 óta volt a Zenetudományi Intézet kutatója, ahol azután tudományos főmunkatársként több mint másfél évtizeden át vezette a néptánc-kutató részleget egészen 2023-ig. 2015-től 2022-ig elnöke volt az International Council of Kinethography Laban nemzetközi szervezet igazgatótanácsának, aktívan részt vett az International Council for Traditions of Music and Dance Etnokoreológiai Munkacsoportjának a munkájában. Alapító tagja volt a Magyar Etnokoreológiai Társaságnak és az MTA Táncstudományi Munkabizottságának, 2020 óta a Magyar Táncstudományi Társaság elnöki pozícióját is betöltötte. Tudományos munkájáért 2013-ban „A táncstudományért” díjat, 2017-ben Pesovár Ernő emléklakettet, 2020-ban Magyar Arany Érdemkeresztet, 2023-ban pedig Martin György-díjat vehetett át.

Kedves János! Igazgatóként nagyon hálás vagyok és köszönöm, hogy mindig számíthattam Rád, nemcsak mint intézetünk egyik tudományos részlegének vezetőjére, hanem mint kollégára, akinek érdemes kikérni a véleményét és sok esetben hallgatni tanácsaira. Az intézmény és a felügyelet alá tartozó táncarchívum iránti lojalitásod, különös tekintettel az elmúlt dekádban a gyakori turbulens időszakokra, példaértékű volt, és nehéz helyzeteket segített megoldani. Hatvanévesen úgy nyilatkoztál, hogy „minden tízes átlépése megrázza az embert.” Igen, sajnos, ebben is igazad volt. Emlékedet, kutatási eredményeidet megőrizzük, ápoljuk, tudományos munkádat lehetőségeinkhez mérten folytatjuk. Nyugodjál békében!

Richter Pál

A Craft_ME digitális platform

A Hagyományok Háza 2025 áprilisában mutatta be a magyar népművészet helyzetéről, illetve a népművészet területén kialakult revival mozgalom jelenéről komplex képet adó, első Népművészeti Jelentést, valamint a kézműves mesterségeket felölelő Craft_ME (Craft Media & Education) nevű digitális felületet, amely a népi kézművesség oktatására és megőrzésére fókuszál. Mindkét innováció az intézmény sokoldalú tudással rendelkező főigazgatójához, Both Miklóshoz kapcsolódik, ahogyan a már sokak által ismert és használt Folk_Me nevű, népzenevel foglalkozó honlap is.

A kulturális örökség megőrzésének és a modern tanulási módszerek ötvözésének egyedülálló példája a nemrég elinduló Craft_ME oldal (<https://craft-me.cc/hu>), amely ingyenesen elérhető bárki számára, aki szeretné megismerni a hagyományos kézműves technikák és mesterségek teljes folyamatát az anyag-előkészítéstől a tárgy befejezéséig. A platform küldetése, hogy a népi kézműves technikák generációkon keresztül öröklődő tudását megtartsa a jelen és a jövő számára, hiszen ma már egyre nagyobb kihívást jelent a hagyományok személyes kapcsolaton alapuló átadása. „Az ebben a koncepcióban megalkotott virtuális platformoknál a legfontosabb és legnehezebb kérdés az, hogy miként tudunk egy alapvetően a jelenléti oktatásra kitalált rendszert a digitális térbe átültetni úgy, hogy a tanulási folyamat személyes jelenlét nélkül is hatékony legyen” – említette Both Miklós, aki azt is megosztotta, hogy a Folk_ME sikerei után szeretnék a többi népművészeti területet is hasonló fejlesztés alá vonni; így került most középpontba a népi kézművesség, de hosszútávon minden olyan műfajt szeret-

nének érinteni, amellyel a Hagyományok Háza foglalkozik, tehát a néptáncot is.

Az intézmény által kiadott első Népművészeti Jelentés is bemutatásra került az április eleji szakmai napok keretében A nyilvánosan elérhető, minden évben megújuló Jelentés célja, hogy a népművészet területén – annak bármely szférájában – tevékenykedők körében egy szakmai párbeszéd alapjait rakja le. A Jelentés országos és Kárpát-medencei szinten is a népművészet nagy ügyeivel foglalkozik objektíven, adatszerűen, így olyan témákhoz adhat állandó vitalapot, melyeket mindenki ért és ismer. Both Miklós tervei szerint évente újabb és újabb területekre koncentrálnak, újabb és újabb témákat dolgoz fel és tesz láthatóvá ez a beszámoló, amely amellet, hogy szakmai párbeszédindító erővel bírhat, mérhető szempontok alapján is képet ad arról, hogy milyen jelentős hatással vannak a népművészeti mozgalmak a Kárpát-medencei társadalmakra.

„Úgy gondolom, hogy az már önmagában segíti a terület fejlődését, ha tematizálni tudjuk a problémákat, amelyekhez

adatokat tudunk rendelni” – fogalmaz a főigazgató. A jövőben nemcsak szakmai szemszögből szeretnék vizsgálni a népművészet jelenlétét, hanem azt is feltérképezni, hogy a Hagyományok Háza és a különféle népművészeti szervezetek együttes munkája mennyire és milyen módon látható a teljes magyar társadalom számára.

A Hagyományok Háza innovációit megismertető szakmai napokat nagy érdeklődés övezte. Sokféle réteget tudott megszólítani az intézmény, amely a főigazgató szerint különösen pozitív visszajelzés. A rendezvényen képviseltették magukat a legfontosabb népművészeti egyesületek, a területünkön dolgozó művészek, alkotók, módszertani szakemberek, képzők, döntéshozók és a tudományterületeken tevékenykedők, valamint a népművészet különféle ágai-val foglalkozó nemzetközi szakemberek is jelen voltak, akiket újra és újra lenyűgöz a tény, hogy az intézményben az összes hagyományterület helyet tud kapni. Ezzel a Hagyományok Háza Magyarországon, sőt, egész Európában egyedinek számít.

Varga Veronika

Népművészeti Jelentés – 2025

A *Népművészeti Jelentés – 2025* a Hagyományok Háza gondozásában megjelent, hiánypótló kutatási és szakmai összefoglaló, amely a magyar népművészet társadalmi, gazdasági és kulturális jelentőségét mutatja be. A kiadvány középpontjában a 2017-ben indított Csoóri Sándor Program áll, amely országos és határon túli népművészeti szervezetek támogatásával a hagyományörzés, közösségépítés és tudásátadás megerősítését célozza. A jelentés kvantitatív és kvalitatív kutatások eredményeire épül, és részletesen bemutatja a program által elért hatásokat: a közösségek fejlődését, az identitástudat erősödését, a kulturális hozzáférhetőség javulását, valamint a szakmai hálózatok kiépülését. A dokumentum célja, hogy megalapozott tudásanyagot biztosítson a döntéshozók, szakmai szervezetek és közösségek számára, elősegítve ezzel a népművészeti szféra fenntartható fejlődését és stratégiai tervezését a XXI. században.

A jelentés külön figyelmet szentel a közösség és népi kultúra fogalmának értelmezéseire, a revival mozgalom történetére, valamint a digitális archívumok, nemzetközi kapcsolatok és közösségépítő törekvések bemutatására. A kutatók hangsúlyozzák, hogy a program hosszú távú fenntarthatósága érdekében továbbra is szükség van intézményes háttérre, következetes monitoringra és a szakmai diskurzus folytatására.

A *Népművészeti Jelentés – 2025* nemcsak értékelő dokumentum, hanem jövőbe mutató stratégiai iránytű is, amely megalapozott döntéseket segít elő a magyar népi kultúra fennmaradása és fejlődése érdekében.

Az alábbiakban a Csoóri Sándor Program (CSSP) hatásainak összefoglaló értékeléséből idézünk részleteket.

*

KÖZÖSSÉGEK ERŐSÍTÉSE

A népi kultúra és hagyományok ápolásával foglalkozó közösségek körében az első hét évre vonatkozó vizsgálatok szerint – számos területen tapasztalható növekedés. Ez egyrészt számszerű bővülésben, másrészt minőségi fejlődésben, harmadrészt a szakmai hálózatosság erősödésében érhető tetten.

A Csoóri Sándor Program jelentős eredménye, hogy sikeresen növelte a népművészet iránti érdeklődést, és széles körben támogatta a kulturális identitás megőrzésére irányuló törekvéseket. A Program támogatásával megnőtt a népzenei és néptáncos programokon résztvevők száma, és számos új szakkör indult el.

Az online kérdőíves felmérés válaszai alapján – megfelelő módszertani becslések révén következtethető, hogy évről-évre, így a 2023-as vizsgálati esztendőben is, a Program által finanszírozott tevékenységek igen széles kört értek el:

A támogatott szervezetek 2023-ban több mint 2500 táncszert szerveztek, amelyek közel 80%-a díjmentesen látogatható volt.

Ezeknek a táncszerteknek mintegy 60%-a elsődlegesen a gyermek- és ifjúsági korosztályt célozta meg.

– A támogatott néptáncgyűttek körülbelül 2400 csoportot tartanak fenn, összesen több mint 77 ezer táncossal. Több mint 3100 saját rendezvényük volt, és összesen 10 ezernél is több fellépést bonyolítottak le, amelyek 11,5%-a más országban valósult meg.

– A népzeneoktatásban résztvevők száma meghaladta a 11,5 ezer főt, s közülük 68% 18 év alatti. Több mint 4500-an tanultak

népi éneket, 3000-nél többen népi vonós hangszeren, és 2500 fő fölött volt a pengetős hangszeren tanulók száma. A zeneoktatást végző szervezetek 1400 saját rendezvényt szerveztek, a népzenei együttesek és népdalkörök pedig megközelítőleg ugyanennyit, utóbbiak taglétszáma meghaladja az 5200 főt.

– A Programban támogatott tárgyalgató szervezetek mintegy 5000 kézművessel álltak kapcsolatban, és éves szinten több mint 3000 saját rendezvényt bonyolítottak le.

– A CSSP által elért szervezetek tevékenységében közvetlenül résztvevők száma – vagyis akik aktívan részt vettek a népművészeti szervezet pályázott tevékenységében – közel 230 ezer fő.

A kérdőív eredményei szerint a résztvevők száma népművészeti áganként egyaránt bővült. [...]

„2012-ben elindítottuk a népzeneoktatást 38 diákkal, 2017-ben valahol 40-50 között tartottunk, és ahogy a Csoóri Program elindult, egyből robbantottunk, azaz már 100 fölött vagyunk, közel 130-nál. És nem egyedüli ez az eredmény, tehát nehogy azt hidd, hogy csak mi tudtuk ezt megtenni.”

A kérdőív nyitott kérdésére adott válaszok [...] azt is megerősítik, hogy a másodlagos célcsoport (társadalmi érdeklődés) bevonásának sikeressége is érzékelhető. [...] Nemcsak a népművészet területére bevont személyek számának növekedése támasztható alá az online kérdőíves felmérés eredményei alapján, hanem a közösségek fejlődése is.

A kérdőív megválaszolóinak kimagasló aránya (91%) egyetértett azzal, hogy a támogatás segítette a közösségépítő munkájukat.

Az online kérdőív nyitott kérdéseinek válaszai gyakran hangsúlyozták a közösségépítés kapcsán érzékelhető fejlődést.

Külön kiemelendő, hogy a CSSP egyik legjelentősebb sikere a kisebb szervezetek életben tartása, illetve új közösségek elindítása. További közösségépítéssel kapcsolatos eredményként definiálták a kedvezményezettek, hogy a Csoóri Sándor Program hatására új közösségek jöttek létre. Ez a folyamat leginkább a hátrányos helyzetű települések esetében volt számottevő, ahol a kultúrához való hozzáférés akadályokba ütközik. Megjegyzendő, hogy a CSSP első két évében új szervezetek nem voltak támogathatók. Az azóta eltelt öt évben viszont valóban sok olyan szervezet kapott támogatást, akik 2017 után alakultak, és általuk új közösségek jöttek létre.

A kutatás rámutatott arra, hogy a közösséghez való kötődés és a kulturális lehetőségek elérhetősége érzékelhetően javítja az egyének életminőségét, függetlenül vagyoni helyzetüktől vagy iskolázottságuktól. Ez a Csoóri Sándor Program keretében különösen a hátrányos helyzetű településeken bizonyult relevánsnak, hosszú távon ugyanis hozzájárulhat a lakosság szubjektív jóllétéhez, és enyhítheti az elmagányosodás kockázatát.

A közösségi programok elérhetőségéből való kiszorulás leginkább a nyugdíjas korosztályt érinti, ám a CSSP támogatott szervezetei a teljes települési kör számára nyitottak, beleértve az idősebb generációt is.

A Program integratív jellegének köszönhetően különböző életkorú és hátterű emberek találhatják meg együtt a helyüket: a tánc, a zene és a kézművesség egyaránt vonzó és hozzáférhető minden korosztály számára, így erősíti a közösségi részvételt és az összetartozás érzését.

A TUDÁSÁTADÁS ÖSZTÖNZÉSE

A Program egyik legfontosabb célja a tudásátadás, amely az élő és aktív közösségeknek segít a hagyományos kultúra értékeinek tudatosításában és hozzáférhetővé tételében. A szakértők szerint az elmúlt évszázadokban felhalmozott tudás napjainkban a hagyományos ismeretek élővé tétele hiányában könnyen elhalványulhat. A kiszámítható és fenntartható támogatási rendszer a tudásátadás egyik fontos alapköve.

Ebben a folyamatban Magyarországon hiánypótló a Csóóri Sándor Program, nincs ugyanis másik olyan támogatási forma, amely ennyire átfogó módon őrizné meg a népművészeti értékeket, beleértve a tárgyi és nem tárgyi jellegűeket is.

Az értékkeremtés, a tudásátadás, valamint a hagyományörzés három összefonódó fogalomként jelenik meg az interjúalanyok szóhasználatában, és központi szerepet tölt be a népművészettel foglalkozók gondolkodásában.

„A közösség fogalmának értelmezése során a revival mozgalomhoz tartozó interjúalanyok kifejtették, hogy a szervezett programokban,

az ezeken keresztül (is) megszerzett közösségi élményben kulcstényező az értékkeremtés, -átadás, a minőségi szórakozás, többnyire a kortárs értékválság narratívájában értelmezve. A revival mozgalom közösségi számára tehát a közösség fogalmáról alkotott viszonyulásoktól függetlenül kiemelkedő az együtt töltött időn és tevékenységeken túl azok minősége és tartalma, amelyek többnyire az értékéből felruházott hagyományörzés, illetve a magyar (népi) kultúra védelme.”

„Szerintem azzal [is] érdemes [...] foglalkozni, hogy na, akkor ez egy magyar kulturális öntudatként működik már bennünk, egy érdeklődési területet nyitott meg egy fiatalra, és azt mondja, hogy akkor most én nemcsak néptáncos akarok lenni, hanem az egész hagyományvilágot jobban ismerni, és ilyesmit. Ez szerintem fontosabb, hogy ezt ki tudjuk mutatni, mert ez egy emberből többet csinál.”

*

NÉPMŰVÉSZETI TEVÉKENYSÉGEK FEJLESZTÉSE

A Program célkitűzése, hogy segítse a népművészeti közösségek szakmai fejlődését, amellyel ösztönzi a hagyományok hiteles átörökítését és a kulturális identitás megőrzését.

Tanulható hagyomány, élhető hivatás

A Hagyományok Háza új felnőttképzési kínálata

Napjainkban, amikor a hagyományos tudás átadásának természetes útjai – a családi tradíciók, közösségi minták és élő példák – visszaszorulóban vannak, különösen fontos téma, hogy miként örökíthetők tovább a népi kézművesség, a népi előadóművészet és a népművészet értékei. A felmerülő generációs és társadalmi kihívásokra válaszul a Hagyományok Háza felnőttképzési rendszere kínál strukturált, korszerű és elérhető megoldást: olyan tudásátadási formát, amely egyszerre épít a hagyományra és felel meg a jelen kor igényeinek. A képzésszervezők célja, hogy a régi tudásokban rejlő értékeket láthatóvá tegyék, és lehetőséget adjanak azoknak, akik ezekben az örökségekben kapaszkodót, kreatív utat vagy akár új életpályát keresnek.

A Hagyományok Háza meghirdette ősszel induló képzéseit, ahol szeptembertől a jól ismert és népszerűnek számító hagyományos mesterségbeli, kézműves képzéseken túl, újra lehet majd népzenét, néptáncot és hagyományos mesemondást is tanulni. Both Miklós főigazgató a sajtótájékoztatón elmondta, hogy az intézmény képzési rendszere három pilléren nyugszik: az államilag elismert, népi kézműves szakképzés megszerzésére irányuló szakmai képzéseken, a pedagógusok és közművelődési szakemberek módszertani és kompetenciafejlesztésére szolgáló 30-120 órás akkreditált képzéseken, valamint a naprakész szaktudástbővítő szakmai továbbképzéseken. Az évente 30-35 meghirdetett képzésen közel 500 hallgató vesz részt átlagosan a Budai Vigadó épületében található központban, de ezenkívül a

Hagyományok Háza Hálózatának köszönhetően vidéken, sőt a határon túl is hirdetnek meg képzéseket. Kiemelte azt is, hogy az oktatói bázishoz nagyságrendileg száz fő tartozik, akik országosan elismert mesterek, kutatók, de arra is van példa, hogy az intézményben korábban végzett hallgató válik később akár az intézményben zajló képzés oktatójává. A szakképzések életútszerűsége különösen fontos: gyakori, hogy a résztvevők több képzésen is részt vesznek, különféle népi mesterségek iránt érdeklődnek, sőt, többen közülük népi kézműves szakoktatói képzésen keresztül válnak oktatóvá, ezzel is hozzájárulva a tudás továbbadásához.

Az őszi időszakban három akkreditált képzés indul. A kézművesség elkötelezettjei a bútorfestés és mézeskalácskészítés szakmákban merülhetnek el, míg a magyar népmese iránt érdeklődők a hagyományos mesemondás alapjait sajátíthatják el akkreditált képzés formájában. Továbbképzésekből sem lesz hiány, örülhetnek a nemezkészítők, a szőnyegszövők és a takácsok, akik húsz, illetve negyven órában bővíthetik már meglévő ismereteiket, de a néptáncsoportot vezetőik is bekapcsolódhatnak szeptembertől a képzések sorába, és megtanulhatják hogyan válik a tánc színpadi műalkotássá, méghozzá olyan tapasztalt koreográfusoktól, mint

Mihályi Gábor vagy Fundák Kristóf. A népzenészek is naprakész szaktudást kaphatnak egy négyalkalmas tematikus továbbképzésen, hogy mélyebb ismereteket szerezzenek a néptánc zenei kíséretének hagyományairól, stílusairól és technikai sajátosságairól. Egynapos továbbképzést is hirdet őszi kínálatában a Hagyományok Háza a kosárfonóknak műhelymunka keretein belül, a hagyományos békési fonást Végh Ferenc Sándortól lehet megtanulni, aki többgenerációs mesterségbeli tudással bír a témában. A kétéves, szakképzés megszerzésére irányuló szakmai képzéseket pedig 2026. februárjában indítja el az intézmény, amely során nemezkészítő, kosárfonó, szőnyegszövő és takács mesterségek tudásának alapjait lehet elsajátítani teljesen a kezdő szinttől.

A Hagyományok Háza felnőttképzése tehát egyszerre szolgálja a hagyományörzést, az innovációt és a társadalmi kohéziót – olyan nyitott rendszerként, amelybe bekapcsolódva minden résztvevő a Kárpát-medencei népművészeti közösség aktív formálójává válik, ahogy Both Miklós fogalmazott: „Felnőttképzési rendszerünk hidat ver múlt és jövő közé: mesterségeket adunk át, miközben digitális eszközökkel – e-learning modulokkal, portfólió-alapú értékeléssel – tesszük elérhetővé a tudást mindazok számára, akik alkotással, tanítással, közösségszervezéssel kívánnak hozzájárulni kulturális örökségünk fenntartásához.”

Bővebben a Hagyományok Háza képzéseiről itt lehet tájékozódni: <https://hagyomanyokhaza.hu/hul/felnotteknek>. ■

Az online kérdőív válaszainak tanúsága szerint a válaszadók 81%-a nyilatkozott úgy, hogy a támogatásnak köszönhetően magasabb szakmai színvonalon tudtak alkotni.

A kedvezményezettek válaszai szerint a támogatás lehetővé tette az amatőr alkotók és a profi művészek számára, hogy magasabb szakmai színvonalon végezzék tevékenységüket, ezáltal gazdagítva a magyar kulturális örökséget és növelve annak láthatóságát.

„Gyönyörű népviseleteket tudtunk varratni, színvonalas oktatókkal tudtunk dolgozni.”

„Felvidéken a néptáncmozgalom a Programnak köszönhetően óriási minőségi fejlődésen ment át.”

„A citeraoktatás egész Erdély területén jelentős pozitív fejlődésen megy keresztül.”

A válaszadók véleménye szerint a „kezdő” kedvezményezettek számára a támogatás elindította az utat a közösségépítés és hagyományörzés felé, míg a tapasztalt pályázókat tovább erősítette.

„Úgy gondolom, ha most kicsit távolokban nézem a helyzetet, akkor nagyon érezhető és látható a szakmai fejlődés. Tehát, magyarul, a muzsikások igenis jobban játszanak, mint tíz évvel ezelőtt. A táncosok esetében is ugyanez a helyzet; itt a nagy átlagot mondom. Nyilván tíz évvel ezelőtt is voltak briliáns muzsikások a népzenei területen, de most úgy gondolom, hogy többen vannak. A táncosoknál ugyanez. Tehát az átlagos tudásszint vagy az átlagos minőség látványosan emelkedett.”

A támogatások révén nemcsak a szervezet tagjai részesültek előnyökben, hanem szélesebb közösségi hatást is kifejtettek. Emellett a CSSP egyfajta minőségbiztosítási védjeggyé is vált.

„Én szoktam legjobban meglepődni, amikor tele van a [anonimizálás miatt ház neve törölve] -ház udvara, és egyszerűen jó azt élni, átélni velük, hogy érdeklő az embereket, és úgy jut el hozzájuk, hogy mondjuk Csoóris keretből plakátot csinálunk, ott van rajta a Csoóri logó, látják, eljönnek, az már egy ilyen minőségi dolog. Szerintem a Csoórinak van egy ilyen minőségbiztosítási funkciója.”

Az ismétlés az ismeretek megszilárdulásának kulcsa, a stabil támogatási rendszer pedig a hatékony tudásátadás és szakmai fejlődés egyik alapja.

A szakértők és a kedvezményezettek egyetértettek abban, hogy a Program nagy segítséget nyújtott a népi hagyományok népszerűsítésében és az egyesületek, táncházak, zenekarok fennmaradásában. A szakértők a következőképpen fogalmaztak a Program hagyományörzésre vonatkozó eredményeivel kapcsolatban.

„A Program megmentette Kárpátalján a népművészetet.”

„Tehát a pályázatoknak a megnyerése hangsúlyozottan fontos, mert ilyen alapokból tudjuk fenntartani ezt a rendszert.”

A kedvezményezettek (az online kérdőívben) kitértek arra, hogy azok a kisebb szervezetek, amelyek kulcsszerepet játszanak a hagyományörzésben, valamint a kultúra és tudás átadásában, finanszírozással kapcsolatos nehézségekkel küzdöttek. A Csoóri Sándor Alap ezeket az anyagi nehézségeket enyhíteni tudta.

„Gyakorlatilag megmentette dalkörünket és az egyesületünket az összeomlástól.”

„Ma a működésünk egyik pillére a Csoóri pályázat.”

„A legfontosabb tényező a folytonosság, a kiszámíthatóság – hogy a CSSP-ből bevételre tehetnek szert. A CSSP által biztosított összeg a szervezetek éves költségvetésének egy közel tervezhető alapjává vált. A szervezetek viszonya a CSSP támogatásához rendkívül változatos, lehet a fennmaradás feltétele, a programszervezés motorja, a folytonosság biztosítója és a megújulás segítője. Emellett az elismertséget is jelezheti.”

„Az igazi az lenne, ha éveken keresztül látnám, hogy mit tudunk megalkotni. Mindig olyan jó valamibe belekezdeni, de ha jövőre nem kapunk, akkor megáll. [Pedig] mindig pályázunk, ha lehet. Tehát nekünk a Csoóri egy úgymond jól fekvő pályázat lehetne vagy lenne.”

„Úgy gondolom, hogy ez az állandóság ez fontos. Nem azért fontos, hogy nekem mint vezetőnek jövedelmem legyen belőle, mert mondtam előzőleg is, hogyha úgy alakul, és kell egy zenész, hogy akkor kell ott az útiköltségre, akkor én nem kapok. Tehát, hogy ez egyértelmű, hogy nem erre megy ki a játék, de azt adja, hogy én ragaszkodik ehhez a tevékenységemhez, hiszen van azért egy elvárás, megírtam egy éves programot és azt elvállaltam, hogy ezt végig fogom vinni. Ez az én állandóságomat támogatja.”

A vizsgálatokban résztvevő válaszadók rámutattak, hogy a támogatási időszak (értsd: a vizsgált 7 éves időszak) második felében csökkent a pénzügyi támogatás mértéke. A csökkent összegű támogatás ugyan továbbra is segítséget nyújtott, de a kedvezményezetteknek alkalmazkodniuk kellett az új körülményekhez, és eltérő megoldásokat kellett találniuk.

A válaszadói vélemények szerint a szervezetek sikeresen alkalmazkodtak és reziliensnek bizonyultak a helyzethez. Az anyagi támogatás biztosítása során fontos volt, hogy elkerüljék a „függőségi viszony” kialakulását. A támogatás inkább egyfajta védőhálót jelentett, amely elősegítette a kedvezményezettek fenntarthatóságát és az önállóságra való törekvésüket.

„Mi beadtuk, mindig magasabb költségvetést készítünk, mert tudjuk, hogy úgyis lefaragják, akkor ahhoz alkalmazkodunk. Tehát ha kevesebbet kapunk, akkor kevesebb pénzből gazdálkodtunk, de nem vette el a kedvünket, hogy most akkor emiatt abbahagyjuk, vagy valami, hanem ugyanúgy csináltuk tovább.”

Az online kérdőíves kutatás során [...] 76 százalékuk nyilatkozott úgy, hogy olyan eszközöket tudtak beszerezni, amelyekre szükségük volt; 67 százalékuk tudott több személyt bevonni a tevékenységébe, 59 százalékuk számára pedig pénzügyileg kiszámíthatóbb lett a működés. A szervezetek 55 százaléka több rendezvényt tudott szervezni, 46 százaléka pedig több rendezvényen tudott fellépni. A szervezetek alig 2 százaléka választotta hozzáadott értéként, hogy nőttek a piaci bevételeik.

Emellett a válaszadók elsöprő többsége arra a kérdésre, hogy a CSSP milyen irányba mozdította a terület helyzetét, úgy válaszolt, hogy jelentősen javította (58%) vagy javította (40%). Két százalék szerint nem változtatta és senki nem válaszolta azt, hogy rontotta volna a terület működését.

A magasabb minőség nagyobb költségekkel járhat. A kereslet növekedése a szolgáltatónak kedvez aki a feltételek, különösen az árazás kialakításában domináns pozícióban van. Ez a helyzet általános árfelhajtó hatású. Ezzel párhuzamosan a kialakított gazdag programkínálat fenntartása szűkülő támogatási környezetben idővel csak különös elhivatottsággal, egyre növekvő önkéntes munkával, illetve a helyi adottságok jobb kihasználásával lehetséges.

A CSSP során általános követelményként elvárt élő népzenei szolgáltatás (táncházak esetében) a zenészek foglalkoztatását pozitív módon befolyásolta, ami azonban általános árfelhajtó hatással is járt.

A táncházak módszertani alapja, hogy a jelenlévők élő zenére szórakoznak, és mivel a zenekar tagjainak száma nagyobb, mint a táncoktatóké, ezért többre is kerülnek. A táncházsorozatára elnyert alacsonyabb összegbe azonban gyakran csak úgy férnek bele a pályázók, hogy csak pár alkalomra hívnak ismertebb, drágább táncházzenekart, és több alkalmat helyi vagy fiatalabb zenészekkel, olcsóbban oldanak meg.

A táncegyütteseknél más a helyzet: esetükben a koreográfusok, a táncoktatók, illetve a viseletkészítők megbízási díjai meghaladhatják az alkalmanként foglalkoztatott zenekar tiszteletdíját.

A CSSP támogatási rendszere a népművészeti tárgyak fokozódó keresletével hozzájárult a tárgyalkotó művészek közül főként a viselet- és lábbeliekészítők munkájának fellendüléséhez is. ■

A KASSÁK-KLUB VENDÉGEI

Sebő Ferenc sorozata

Szécsi Margit

Napjainkban szinte hihetetlennek tűnik, hogy népzene és az énekelt versek határoidékén milyen csodálatos találkozások tanúi voltunk. S ha Tersánszky Józsi Jenő, az énekelt vers újraélesztője nem is érhetne meg, hogy köztünk lehessen, járt nálunk Orbán Ottó, Weöres Sándor, Illyés Gyula, Lázár Ervin, Somogyi József és még sokan mások. Költő barátaink egyik leghűségesebbje Szécsi Margit volt, aki leginkább csendes megfigyelőként, de igen gyakran vendégeskedett a klubunkban.

Szerette hallgatni az énekelt verseket, köztük a sajátjait is. Szinte költészete mottójának tekinthető az a kassákosok körében különösen kedveltté vált négysoros versike, amelyet dorombkísérettel, Halmos Bélával és Sebestyén Mártival három szólamban énekeltünk. (*Úgy néztem magamra mindig*)

Szécsi Margittal és Nagy Lászlóval egészen közeli barátság alakult ki, melyet a klubon kívül is ápoltunk. Énekelt verseik révén szoros munkakapcsolatba is kerültem velük. Mikor Zolnay Pál a *Fotográfia* című filmjét forgatta, akkor a meglévő dalok mellé Szécsi Margit verseket is rendelt megzenésítés céljára. Mulatságos helyzet volt egy olyan költő számára, aki soha életében nem írt rendelésre verset, különösen énekszöveget nem, de a kedvünkért ezt is megtette. Így lett a film egyik meghatározó dala a *Fotós-ének*, amelyet később – mint összegyűjtött verseinek kötetében látható – bevett a főlvallalt, „rendes” versei közé.

A Kassák-beli együttlétek, a táncolás szüneteiben elhangzó vers-műsorok, a nevezetes emberekkel találkozások nem csak számunkra voltak fontos és meghatározó élmények, hanem Szécsi Margit számára is. Olyannyira, hogy ezt le is írta. Az 1974-ben megjelent *Síppal-dobbal* című klub-tájékoztató számára néhány barátunktól, vendégunktől a népművészetről szóló írásokat kértünk. Zolnay Pál filmrendező, B. Müller Magda fotóművész, Arday Ildikó textilművész írásai mellett olvasható Szécsi Margit meghatározó tanúságtétele, *A líra esélye* címmel:

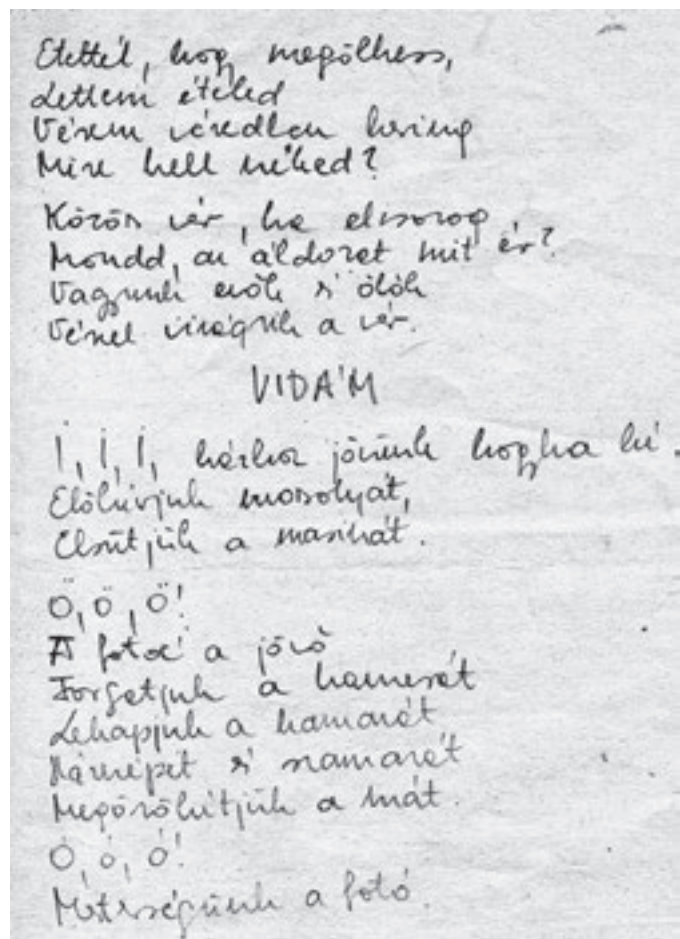
Elmúlnak az őszi versenyek mindannyiunknak. Úgy is, ha a ragyogó csikót nem futtattuk ronggyá – a Pegazust, ahogy az olvasók nevezik. Hagyjuk is a lovat, szóljunk magunkról, vágatóg, egész lényünkben éneklő valónkról. Ez a lény, aki vagyunk, a só

tömör gyöngyeivel ékes, fáradt és izzadt, mert a látomást óhajtotta szelíden betörni. Vigasza ezért nem lehet semmilyen kupa – a versíró az általa felfedezett igazság további életéről töpreng.

Az énekelt költészet idejében nem volt kilátástalan a költő ügye. A hangokról mindenestre tudomása volt, már az ősközösségből. Kínokról, vonzalmakról, az aszály ravataláról később is pontos fogalma volt, mint mindenkiné. S a fehérgyász szőttesére rábókolt egy-egy alvadttulipán. Erről már országos viszonylatban gondolkodni lehetett. A művelésben az egész nép részt vett, csiszolva folyamatos dalolásban a megrögzített tényeket, jelenségeket és jelenést. Nem, nem volt reménytelen leszögeznie a költőnek a török rabság következményeit s a halálra-táncoltatott lány történetét – ha nyitott fülekkel és továbbadásra kész szájjal várta a közösség. Így jöhetett létre a népköltészet, a dallammal együtt született vers – az énekelt, énekelhető ének.

Boldog, aki József Attilát szavalni hallotta, s boldogság lehetett József Attilának, ha elmondani hallotta mástól, testvéri ajaktól,

*A Nagy László Emlékház avatása (Iszkáz, 1984)
Tálas Ágnes, Csatai László „Csidu”, Szécsi Margit,
Virágölgyi Márta, György Károly*

Sebő Ferenc

Berek Kati

*Halmos Béla
és a Téka együttes*

*A Nagy László Emlékház avatása (Iszkáz, 1984)
Nikola Parov és Sebestyén Márta*

Szécsi Margit és Nagy László, Szigliget, 1972 – fotó: Reismann Marian (Képek forrása: Nagy Réka Borbála családi archívuma)

verseit. A költeményt önzetlenül és jól felvállalni, a másét – erre csak a mély vonzalom képes. „Csak az olvassa versemet – ki ismer engem és szeret.” De annak, aki az általa megmunkált anyagtól, az általa lakott otthontól is elidegenedik: a kor emberének fájdalmasan idegen lehet a mások által megfogalmazott világkép. Hogy kellene a költői világképet újból emberközelle hozni? Talán ezt kérdezte a zeneszerző is önmagától, a táncházmozgalom kezdetén. S feleletért nem röstellt „alászállni” a még énekelt népdal – a parasztdal – dallam- és stílusvilágába, a végső pillanatok ellen rikoltó ősi hangszerek világába. Öreg énekesekhez, bátyókhoz, széthulló dalközösségekhez úgy fordult, mint legfőbb ihletért folyamodik az ember.

Különös: mintha a dallamokat tudatosan komponálta volna egyszerre egyéni és sereges (közös) éneklésre. Így hát a vers oly természetesen válik közkinccsé, akár a népdal íratlan szövege. Énekelhetővé, tehát közvagyonná így lesz a megfogalmazott világ, a megérthető, sőt átalakítható lét s a megsejthető titok. Elérhetővé a testvéri kéz. Zengéshíd ível a mai ifjúságból a költők mindenkori ifjúságába, zengéshíd egymás mellett vegetáló emberek, sőt nemzetek között is. Sebő-műsorokra emlékezem: a közönséggel együtt dalolt dalra – a tömegmagány feloldására emlékezem.

Oldódott akkor a költők magánya is. Kellott ez életünkben, s elmúlásunkban bizonyosan kell: hogy ne dadogjunk nyomorú mai Mózesként a halál Fáraója előtt. De álljunk félelmetlenül, szólván: az én igém a barátom szájában van – s felhangzik sokadmagunkért.

Azzal hízelgek magamnak, hogy nekem sikerült Margitot rábeszélni arra, hogy – a házi, szűk baráti körben, majd a Kassákban történt felolvasások után – nagyobb közönség előtt is mondja el saját verseit. Az ugyanis természetesnek számított, hogy össze-jöveleteink alkalmával ő is, Nagy László is mindig felolvasták legújabb verseiket. Innen támadt az ötletem, hogy Margit verseihez nem keresünk előadót, hanem vele indulunk neki a nyilvánosságnak. (Nagy Lászlónak, aki szintén kitűnően mondta a saját verseit, volt már hatásos szócsöve: Berek Kati.) A kazettáim közt kutatva rábukkantam egy 1977-ben, Bonyhádon készült felvételre. Ezen a közös Szécsi Margit–Nagy László esten mindkét költő maga mondta a verseit. Emlékszem, Kormos István temetéséről jöttek, s emiatt legalább egy órát késtek. A forró hangulatra jellemző, hogy senki sem ment el, igaz, hogy addig rögtönzött koncerttel szórakoztattuk a közönséget, aztán szünetet tartottunk. Ekkor érkeztek meg a főszereplők, s az irodában villámgyorsan össze kellett állítani egy műsort. Margit magába roskadva tördelte a kezzeit: „Mit mondjak? Laticka, mit mondjak?”. Nagy László tömör nyugalommal ült és mosolygó szemmel azt mondta: „Mondd azt, hogy szeretsz!”.

Hát, körülbelül ennyi volt a műsormegbeszélés.

Bár abban a korban nagy keletje volt a hömpölygő hosszú vers-folyamoknak, mint például Nagy László *Menyegzője*, vagy Szécsi Margit *Papírkoronája* (hogy Juhász Ferenc poémáiról ne is beszéljek), énekelni valónak többnyire a dalszerű, rövid versekből válogattam. ■

A nagykállói Téka Tábort 40 éves

- Egy táborlakó visszaemlékezései -

Egyszer régen, vagy harminc éve, éppen hazafelé autózva Nagykállóból, valaki megkérdezte tőlem, hogy hol voltam életemben a legboldogabb.

Sok minden eszembe jutott, de az élmény még friss volt, a válasz adta magát: hát persze, hogy a Téka Tábortban.

Ha jól visszaemlékszem, ezzel nem csak én lehettem így. A tábor végén, vasárnap délelőtt emberfeletti feladat volt a gyerekeket összeszedni. Nem akartak hazajönni. Először is eltűntek. Mikor sikerült egyet-kettőt fülön csípni, a harmadik, negyedik nem volt sehol. Mikor végre mind meglett, rettenetes sírást-rívást rendeztek, összekapaszkodtak a barátaikkal, erőszakkal kellett őket szétszedni. Az ember szíve majd' megszakadt.

Aztán elkezdődött a visszszámolás. Az év ugyanis nem újévtől szilveszterig tartott, hanem Téka Tábortól Téka Táborig.

De egy kicsit előre szaladtam az időben. Mikor elkezdtünk a táborba járni, még nem voltak gyerekek, inkább mi voltunk olyan még nem igazi felnőttek, de már gyerekek sem. Mindenesetre elég nagyok voltunk ahhoz, hogy sok olyan csibészéget elkövesünk, amiknek egy részét a papír nem biztos, hogy elbírná, inkább egy pohár ital melletti közös adomázás, nevetgélés a megfelelő helyzet a felelevenítésükhöz.

Pontosan emlékszem, az első megérkezés-kor mennyire megragadott a helyszín, a környezet, aminek szinte mágikus, szakrális hatása volt (különösen a Vadása-tó melletti síkos fekete agyagban végzett esős csúszkálások után).

Cseppet sem zavart az infrastruktúra hiánya. Csak a végtelen szabadságérzés, csupa szeretett jó barát, zene, tánc, nagy nevetések, felhőtlen, korlátok nélküli kiszabadulás a mindennapokból.

Persze, ne felejtjük el, hogy ez még a mobiltelefon, a közösségi, „social” (bár szerintem inkább közösségellenes, „antisocial”) média előtti időkből volt, tehát ténylegesen utolérhetetlenek voltunk a külvilág számára.

Aztán lassan változtak az idők, változott a tábor is és vele együtt mi is „nos et mutamur in illis”.

Sorban felépültek az emblemikus épületek, a CSÚR, és lassan a többi is. Egyre több gyerek nyüzsgött körülöttünk, a barátnőkből feleségek és anyukák lettek, akik ránk szóltak, ha túl hangosak voltunk, vagy véletlenül úgy viselkedtünk, ami nem a gyerekek elé való.

Téka Tábor, 2021 (forrás: Facebook)

A tábornak volt egy olyan sajátja is, hogy a gyerekekre különösebben nem kellett vigyázni. Volt egy-két alapszabály; a tóba nem mehettek egyedül, a kilátóba felmászni tilos, az erdőbe mélyen bemenni nem szabad, de ezektől eltekintve oda mehettek és azt csinálhattak, amit akartak. Biztosak lehettünk abban, hogy ha valami zűr van, a legközelebbi felnőtt – aki egyébként valószínűleg pontosan tudta, hogy az adott gyerek kihez tartozik – elrendezte.

Egyszer Boldizsár fiam elveszett. Értsd: hosszú órák óta nem jött hozzám eleget tenni időszakos lejelentkezési kötelezettségének. Egy idő után az egész tábor őt kereste. Aztán kiderült, hogy összehaverkodott egy hasonszőrű kisebb gazemberrel és egy sátorban játszottak elfelejtkezve az idő múlásáról.

Egy időben volt külön gyerektéka és a következő héten felnőtt téka. Sok különbség nem volt, de én igyekeztem a felnőtt tékára gyerek nélkül visszamenni.

A kezdetekben már az odajutás, a sok-sok órányi tortúra sem volt olyan – finoman szólva – kényelmes, mint most.

A vonatosok Nyíregyházáig nem ám in-cityvel, hanem fekete vonaton, onnan átszállással vicinálissal, vagy busszal Nagykállóba, majd gyalog, vagy stoppal Harangodra.

A trabantosoknak, škodásoknak, wartburgosoknak, a jobb módú ladásoknak nem volt még M3 autópálya, a hármas út igazi halálút volt, rettenetes forgalommal, kamionokkal, elterelésekkel.

Halmos Attilától tanultam, hogy Nyékládháza után érdemes volt egy rövid pihenőt tartani és lehűteni magunkat a Nyéki tavakban.

Egyszer Savanyúval (Bakonyi Ernővel) autóval indultunk el Budapestről. Valahol a semmi közepén elszakadt a kocsim ékszíja. A tűző napon – árnyék sehol, harminc valahány fok – hosszú órák várakozása után jött a sárga angyal. Mikor az a drága szerelő végre elkezdte kipakolni a szerszámait, Savanyú feltette neki az adott helyzetben leglogikusabb adekvát kérdést: „hideg söre van?”

Eleinte a tábor belengte a legjobb értelemben vett amatőr dilettantizmus bája, bár a felelősök nyilván sokat tanultak a két nulladik típusú őrsegi tábor időnként pánikot keltő káoszából.

Az egyre átgondoltabb felkészüléstől függetlenül sok minden történt félig, vagy egészen spontán. Ha valaki kitalált valamit és talált magának vállalkozó kedvű társakat, meg is tudta csinálni. A fiatal és karcsú Boka Gábor szabadtéri színházat épített Kása Buci, Végső Miki (Kuki) és mások segítségével, megint mások égetőkemencét, szövőállványt, miegyebet.

A tábor a kezdeti teljesen nomád állapottól lassan hozzáigazodott a változó igényekhez. Egyre szervezettebb lett minden, az étkezéstől a tisztálkodási lehetőségeken keresztül a kézműves foglalkozásokig. A délelőtti gyerektanítástól a délutáni fociig, majd méta-bajnokságig.

Aztán este jött a táncház. A tinédzserek kimosakodtak, szépen felöltöztek, kicsinosították magukat és elkezdtek csoportokba verődve viháncolva, pletykálkodva gyülekezni a csűr előtt. Akinek kisgyereke volt, lemondóan elvitte a sátorba aludni, akinek nem volt, fenekedve várta, hogy a zenészek a húrok közé csapjanak, pezsgett a levegő.

Nagyon sok, ma már kiváló, neves és közismert zenész járt ifjú korában a táborba tanulni, gyakorolni, más zenészekkel együtt muzsikálni. Ezek aztán nem lógatták a lábukat napközben sem, három-négy helyen szólt egész nap a zene. Ennek időnként az lett a vége, hogy már (vagy még) ebédidőben olyan mulatozásokat csaptunk véletlenszerű helyszíneken, amiknek tisztességes helyen az éjszaka a megfelelő ideje. Ilyenkor jöttek az anyukák több-kevesebb sikerrel tiltakozni.

Fiatalabb korunkban ezeknek a mulatozásoknak végül az lett az eredménye, hogy napok telével döbrent rá az ember, hogy még fel sem verte a sátrát.

Akkoriban még nem csapott meg bennünket a profizmus hideg szele. A zenészek azért muzsikáltak, mert szerettek zenélni, szerettek nekünk zenélni. Az énekesek azért énekeltek, mert szerettek énekelni, mi táncosok, meg azonnal felpattantunk, amit megszólalt a zene.

Egyik évben estefelé beszélgetve elmondtam Lányi Gyurinak, hogy mennyire szeretem a duda és a tekerő együtthangzását. Gyuri csak biccentett, Palcsi meg hozta a dudát is, meg a tekerőt is. Az lett a vége, hogy reggelig énekeltek a szebbnél szebb dalokat ilyen felállással.

A mai napig nem értem, hogy a zenészek, a szervezők hogy bírták a nyolc-tíznapos, gyakorlatilag huszonnégy órás szolgálatot.

Feltétlenül külön szólni kell a helyi szervezőkről, akik azonnal igazi barátaink lettek. Nem volt olyan probléma, eszement kérés, amit azonnal a legjobb tudásuk szerint ne oldottak volna meg. Olyan vendégszeretetet, segítőkészséget tapasztalhattunk ott, ami a mai világban ritkaság, talán vidéken, kis falvakban, Erdélyben, a Felvidéken, a határon túl kaphatunk.

A büfében bevezették a számlás rendszert. Érkezőkor számlát nyitottál, kaptál egy számlaszámot, és nem kellett készpénzt magadnál hordani. Az persze egy más kérdés, hogy a végén fizetéskor kisebb sokkot kapott az ember, különösen a nagycsaládosok.

Egy alkalommal a tábor közepe felé szóltak a büfések, hogy túl szépen kövéredik a számlám summa összege. Kiderült, hogy a már említett Boldi fiam, aki akkor talán négy-öt éves lehetett, abban a határozott meggyőződésben, hogy a Tékában fizetni

nem is kell, elég, ha az ember fia bemond egy számat és már kapja is a földi jókat, tízesével rendelte cimboráinak a Magnumokat és egyéb fagyaltkülönlegességeket.

A számlanyitásról jut eszembe, hogy Boranyi Gábor barátom nagyon szerette volna megszerezni az 1. számú számlát. Történt egy esztendőben, hogy annyira nem bírtunk már magunkkal, hogy tábornyitás előtt már csütörtökön késő este lementünk Kállóba. Érkezősükkor minden csendes és sötét volt, mi voltunk az első fecskék. A büfések a recepció épületének padlásán aludtak. Gábor már útközben dörszölgötte a markát, hogy idén végre övé lesz az 1. számú számla. A büféseket aztán szépen felkeltettük és átvonultunk a tetthelyre. Odasétálás közben félrevontam Szilágyi Gabit és elmondtam neki, hogy Gábor nagy gallérral rendelni fog két sört az 1. számú számlára és akkor mondja meg neki, hogy sajnos az 1. számla már foglalt.

Így is történt. Gábor nem kérdezett semmit. Sötét tekintettel rám nézett és azt mondta: „ezt még visszakapod”, gondolkodott egy kicsit, majd határozottan rendelt két sört a nulladik számú számlára.

Ha már Gábor neve felmerült, akik ismerik, tudják, hogy szeret főzni és minden táborban legalább egyszer nekidurálja magát és csinál valami finomat. Szépen előkészíti az alapanyagokat és az önkéntes kuktákkal – természetesen megfelelő folyamatos folyadékviszaforgatás, nevetgélés és világmegváltó gondolatok mellett – nekiáll. Az ám, de egy alkalommal a szépen előkészített, vagy két-kilónyi marhalábszárát egy ki tudja honnan szalajtott csúnya kis korcs kutya villámgyors mozdulattal felkapta és uzsgyi, be az erdőbe. Legalább tízen üldöztük fél órán át, de aztán valami vega lecsófele lett csak a vacsora.

A sátor felverése is érzékeny dolog, ugyanis, ha az ember érkezéskor hagyja magát elcsábítani a már a büfé előtt lesben álló fogadóbizottság által, ugrásszerűen megnő a veszélye az autóban alvásnak, amit kifejezetten utálok.

Egyik évben az én gondos és tapintatos feleségem külön felvert egy kisebb sátrát arra az esetre, hogy ha valamelyik gyerek éjszaka felsír, oda átvonul vele, hogy a többiek békében alhassanak. A gyerekek nem sírtak fel éjszaka, ezért ez a kicsi sátor üresen állt.

Történt, hogy egy kedves barátunk és rendszeres táncpartnerem, Zsuzsi, váratlanul sátor nélkül befutott. Felajánlottam neki az üresen álló sátrát, amit ő elfoglalt és a maga finom, női módján be is rendezett az esti buli előtt – jó illatú tiszta lepedő, kispárna, alvómaci.

Arról viszont elfelejtkeztem, hogy szóljak a feleségemnek, aki meg nekem nem szólt

arról, hogy ő is odaadta ezt a sátrát Olivér nevű unokatestvérének, aki sajnos szintén életében először, de sátor nélkül lejött Nagykállóba, mert annyi szépet hallott már a Téka Táborról.

Olivér szép nagydarab, közel kétméter magas, 120 kilónyi békés természetű háromszéki székely legény, korán lefeküdt a neki felajánlott sátorba, egészen elérzékenyülve, hogy ez a kedves unokahúga milyen szépen előkészített neki mindent.

Addig nem is volt baj, amíg Zsuzsi el nem fáradt és nyugovóra nem tért. Akkor azonban kitört az égiháború. Zsuzsi nem az az ember, aki visszafogja magát, ha nem-tetszését kell kifejeznie. Eléggé közérthető módon adta szegény Olivér tudtára, hogy súlyosan helyteleníti, ha nagydarab részeg disznók – ami egyébként egyáltalán nem volt igaz, Olivér egy korty alkoholt nem ivott – betörnek, és elorozzák ágyát, kispárnáját és alvómaciját.

Szegény jámbor Olivér mit tehetett a sötét, álomba szenderült táborban, ismeretlenül, kiverve a hidegbe, menekülve, mint az üzőtt vad. Szerencsére meglátta az egyik száradni kiakasztott hálósákunkat, amit a feleségem előző nap kimosott. Felcsillant a szeme és már éppen azt hitte, hogy megoldódtak a gondjai, amikor a szomszéd sátorban Ferenci Piroska arra neszelt fel, hogy egy nagydarab idegen részeg disznó lopja a hálósákunkat.

Mondanom sem kell, hogy szerencsétlen Olivérnek ismételtén kifejezetten határozott hangvételű elzavarásban lett része. Arról nem szól a fáma, hogy végül is hova bujdosott, de többször nem jött a táborba.

A tábornak azonban van egy geostratégiai hibája is. A büfé ugyanis a sátrak és a mosdók között van. Ennek az a következménye, hogy az ember gyakran lát a büfé előtti beszélgető, mulatozó baráti társaságok között törülközőbe csavart polgárokat, fogkrémmel a markukban, fogkefével a füllük mögött, hajnali háromkor, becsületesen bepálinkázva énekelni a primás szemét böködve égne tartott mutatóujjal. Ezek aztán a szünetekben panaszkodnak, hogy eddig nem sikerült a reggeli fogmosást abszolválni. Hogy az igazság minden részletét pontosan kibontsam, ez bizony már velem is előfordult.

Egymás után tolnak fel az emlékeim, érzések, hangulatok, sztorik, de nem könnyűvet írok, nem fér ide. Mindenesetre, ha valaki kíváncsi lenne rájuk szívesen elmesélem egy ital mellett Nagykállóban a Harangodi-tónál, a Téka Táborban, a büfé előtt egy asztalnál.

Én ott leszek.

Szerdahelyi Balázs

BÁGYI BENCZE JAKAB VERSEI

KÉRDEZŐ

Jártál-e Keleten,
Ázsia pusztáin?
Bűvölt-e álomba
kies fűtengere?

Két sivatagának
porát ismerted-e?
Volt-e a lovadnak
zablája, kengyele?

Lehelt-e arcodba
Kaukázus hava?
Úsztattál-e csikót,
az Amu-Darjában?

Szogdiából selymet,
vittél-e arádnak?
Voltál-e szerelmes
Ürgencs városában?

Hát hunként vágató,
szavárdként bujdosó?
Hol adták rád szkíta
szabású nadrágod?

Loptál-e ászai lányt?
És szült-e ő neked
Turáni éjekben
felsíró gyermeket?

Legelt-e ménesed
lankás Ural tájon?
Hívtad-e a táltost,
hogyan sebed ne fájjon?

Úsztattál-e szügyig
mocsaras, mély lápon,
Lebédiákon át
kényszer-vándorláson?

Hívtad-e Kárpát-kör
Etelköz fűvéről,
Al-Duna tájáról
át Pannóniába,

Dunának, Tiszának
és Erdő Elvének
kies országába?
Hadakozásaid

fogytán 'Ejrópában',
féltetted-e Madzsart,
ki keleten maradt?
Hívtad-e a népét,
s hát a baskír-magyart?

Védted-e véreddel
új hited, új hazád:
Máriánk országát,
s véle Európát?

Más Európát látsz:
vajon ez vétked-e?
A te Európád
vajon majd eljön-e?

Nem faggatlak tovább:
ismét egyedül vagy,
mint Elbrusznak csúcsán
az örök téli fagy.

Európád elhagy.
Európád ölel.
Ázsiád emlékszik.

Itt élned, hálnod kell!

LŐRE

Ne higgyétek azt, hogy én jó vagyok,
bár gyakran hajt a szándék affelé:
százszor botlom, s ki látja felragyog,
mert ő ezt,
csak kilencvenkilencszer mívelé...

Azt se higgyétek el, hogy rossz vagyok,
bár hajt néha az ördög affelé,
s ki észreveszi, sandán vigyorog,
mert ő ezt
a fajzást magán nem észlelé.

Elég lesz, ha annyit hisztek el hogy:
agg, nem hajlik már se jó, se rossz felé,
és aki látja is csak somolyog,
bár sejti már:
a való csak elrémítené,

melyet leplezni olcsó bort ajánl -

MARADJ VELEM

Fent van a domb, amott a hegy, föltebb az ég,
s azon túl: Isten – a boldog messzeség.
Még ma is ez a rend: még s már nagyon rég –

Fekszünk a földön, arasznyi fűben,
s ahogy hajad arcomra lebben, érzem:
a föld vonzásánál erősebb a vágy,
mely égre lebbent, s visszaejt épp olyan puhán,
hogy arcodon gyönyörre bomoljon a fáj –

Fekszünk, s körülfog meghitt otthonunk:
földszagú nyirka az éjszakának,
s a fölénk terülő csillag-függöny,
ahol a sorsok mesévé mállnak...

Maradj velem, ha jön a holnap,
újraszülni a múló vágyat,
értelmet adni e megkínzott bolygón
a láncokkal burkolt szabadságnak –

MEGHÍVÓ HELYETT

Én itt lakom,
ahol a csodák úgy fakadnak,
mint harmatcsepp fűszálakon –

Én itt lakom,
hol templomtornyok integetnek,
ha érkezem, vagy távozom –

Én itt lakom,
hol hűség volt az ölelésben,
és születtem egy hajnalon –

Én itt lakom,
hol keresztjeinken
mosollyá érik a fájdalom –

Én itt lakom
a Székelyföldön, Erdély ölén;
ismernek már a csillagok;

ha kérdezed tőlük az utat,
kérdézzed a Csaba útját,
s mutatják hogy, hol lakom –

És ha jössz, jöjj békés szívvel,
mert e földön ezer éve,
hogy a fába s kőbe vésett

virágoké a hatalom –

NAGYAPÁM

ezeremester volt.
Épített. Elkészített fából mindenféle eszközt:
ajtót, ablakot, szoba- és konyhabútorokat,
szánkót, szekeret...
Téglát vetett agyagból, kiégette
és házakat rakott belőle, csempét ragasztott,
mozaikot mintázott, vizet vezetett,
nem járt fodrászhoz, haját lenyírta magának,
s másnak is, ha kellett.

Sosem fogyó, holnapi tennivalókkal
bástyázta körbe magát, és nem vette észre,
hogy megöregedett.
Hiába ólalkodott körülötte a halál.
Ahogy sürgött, forgott a vakoló kanállal,
esztergapadján kicifrázott oszlopokkal,
nem egyszer pofán is vágta,
vagy épp oldalba bökte a mögötte ólalkodót.
Na, persze, nem szándékosan tette, csak véletlenül,
egyszerűen azért, mert nem látta, hogy ott van.

Századik évében lelassult.
De nem azért, mert észrevette
a hozzá egyre közelebb ólalkodót.
Egyszerűen azért, mert elfáradt, és százegy évesen,
egy őszi délutánon el is szenderült leghosszabb álmára.

Most is látom: alkonyatkor kertjében,
a mézbelű vackor fájáról leszakít egy levelet.
Ujjaival ajka elé feszíti,
s mint finom nádsípú tárogatót megfújja,
és felvisít vékony, magas hangján a levél-muzsika.
Pászítja, igazgatja, fújja, hallom ma is hátul a kertben
az elfércetetlen hangú dallamokat, és már hiába merül
az alkony éjszakába, nagyapám nem jön elé kertjéből
a házba: ott muzsikál egy szál levéllel, amíg élek...

TRIOLETT

Még olyan aprócska gyermek voltam,
hogy a szentek is hozzám hajoltak,
s én glóriájukkal játszodoztam,
még olyan aprócska gyermek voltam.
Egy altatódalba bepólyáltak,
s én glóriájukat magamhoz vontam,
még olyan aprócska gyermek voltam:
anyám szentjei velem aludtak –

Ünnepi köszöntő

Elhangzott 2025. március 14-én a Müpa Bartók Béla Nemzeti Hangversenyteremben

Tisztelt Köztársasági Elnök Úr, tisztelt Zsuzsanna Asszony, kedves Miniszterelnök úr, Anikó Asszony, tisztelt Miniszter Urak, tisztelt Ünneplő Közösség, kedves vendégeink, rádióhallgatók, tv-nézők!

Nagy öröm ma itt állni nemzeti ünnepünk előestéjén és együtt ünnepelni a 20. születésnapját Magyarország legismertebb előadóművészeti intézményének.

Az első Orbán-kormány a magyar államiság megszületésének 1000. évfordulóját, a millenniumot szerette volna jövőbe mutató kulturális beruházásokkal emlékeztetése tenni, így adták át 2000-ben itt, a valamikori város peremén a Nemzeti Színházat, majd rakták le 2002-ben a Müpa alapkövét. A magyar és európai identitásunkat képviselő, mai kultúránkat bemutató épületek kivitelezésére, kiváló partnert talált – PPP, azaz köz- és magán együttműködésben – Demján Sándor személyében, a Művészetek Palotája tervezésével pedig Zoboki Gábort és tervező csapatát bízták meg.

„Látod, csináltunk valamit!” – súgta nekem a megnyitón Kiss Imre ma húsz éve, amikor vezetésével megnyílt a Müpa. Pedig akkor még nem is fogtuk fel, milyen lehetőséghez jutottunk.

Létrejött egy olyan XXI. századi előadóművészeti központ, ami csaknem száz évvel a Zeneakadémia megnyitása után, a legmodernebb technikai körülményeket nyújtotta a magyar előadóművészet és a legnagyobb befogadói élményt a közönség számára. Ezzel biztosítva, hogy a magyar kultúra ezen szegmense széles spektrumban kibontakozhasson, teljes valójában megmutathassa csodálatos erejét. Mi húsz éve azon dolgozunk, hogy a kapott, kivételes lehetőséggel élni tudjunk, és ha lehet, még jobban kiaknázzuk azt. Tesszük mindezt folyamatos munkával, értékeink felszínre hozásával, új alkotások létrehozásával, fiatal tehetségek gondozásával.

A minőségi kultúra otthona lettünk, a széles közönség számára szerethetővé és elérhetővé téve igyekszünk fejleszteni e világszínvonalú intézményt. A Müpa brand-et már 2015-ben a világ egyik legismertebb magyar márkájaként tartották számon. Az elmúlt húsz évben közel huszonötezer, legmagasabb szakmai színvonalon megvalósított produkciót kínáltunk a publikumnak, felkutattuk és bemutattuk a világ legkiválóbb művészeit, tehetségeit, akiknek száma mára meghaladja az egymilliót. Felbecsülhetetlen művészeti örökségünket tovább él-

tetve támogattuk és támogatjuk a kiemelkedő és feltörekvő hazai tehetségeket, nem kisebb célt kitűzve, mint hogy a magyar és nemzetközi közönség megismerje őket.

Bátran kijelenthetem, hogy a húsz év alatt a Müpa nem csupán a kultúra, hanem az energia szektor részévé is vált, hiszen produkcióinkkal közvetlenül életenergiát adunk a közönségünknek.

A fenntarthatóság kulturális ágának letünk erős képviselői, gyűjtjük, tovább szaporítjuk kulturális örökségünket és átadjuk a következő generációknak, hiszen az évi több mint ezeröttszáz programunk egyharmada gyermek, ifjúsági és diák előadás. Az elmúlt húsz évben velünk nőtt fel egy művész és nézői generáció.

A Müpa felépültével itt talált otthonra Kocsis Zoltán vezetésével a Nemzeti Filharmonikus Zenekar és Nemzeti Kórus, a Nemzeti Kottatár, a Ludwig Múzeum és az új épületbe költözéséig a Nemzeti Táncszínház. Emellett állandó játszóhelyévé váltunk a sok magyar és külföldi sztárzenekar között a Budapesti Fesztivál Zenekarnak, a Magyar Rádió Együtteseinek, a tánc szcénaiban a Magyar Állami és a Nemzeti Táncegyüttesnek és a Recirquel társulatnak.

Műfajok tekintetében is bővültünk, a kezdeti hat műfaj, mára tizenkettőre, a komolyzene ágaitól, a tánc, újcirkusz, jazz, minőségi pop, nép- világzenei, irodalmi és film műfajokkal nőtt.

Fesztiválhangulat nélkül nem igazi a Müpa-élmény. Csak néhányat említve a „saját márkás” eseménysorozataink közül: a Budapesti Wagner-napok, a Hey, June!, A népzene ünnepe, a Rising Stars, a Jazz Showcase mellett 2014-ben belevágtunk a fővárosi fesztiválok társszervezésébe is (Budapesti Tavasz Fesztivál, CaFe Budapest), majd a tapasztalatokkal gazdagodva 2021 óta saját alapítású városfesztiválokat is szervezünk nagy nemzetközi sikerrel. Ezek a Bartók Tavasz Nemzetközi Művészeti Hetek és a Liszt Ünnep Nemzetközi Kulturális Fesztivál.

A Bajnokok Ligájába tartozik a Müpa: nemcsak Európa legnevesebb koncerttermeit magába foglaló Európai Koncertterem Szövetsége tagjaként, hanem számos együttműködés kapcsán, Kínától egészen az Egyesült Államokig. Ezernyi felejtetetlen pillanatunk közül csak párat említve szólnom kell több rangos nemzetközi elismerést elnyert projektünkről is, például a Müpa-csapat által megvalósított, 2017-es FINA vizes világbajnokság nyitóesemé-

nyéről, amely elnyerte a BEA World év legjobb produkciója címet, ami a rendezvények Oscar-ja, de említenem kell produkcióinkat a salzburgi vagy a Torre del Lago-i Puccini fesztivállal, vagy a Bahreini Nemzeti Színház megnyitóját, a tavalyi török-magyar kulturális évad produkcióit, és az Európa Tanács soros elnökségének programjait, sőt az itt felnőtt Recirquel társulat világra szóló turnéit, melyekkel úgyszintén hozzájárultunk hazánk vonzerejének erősítéséhez. És sosem állunk meg, már készülünk a Maszkati Királyi Operaházzal közös nagy produkcióra, az első arab nyelvű nemzeti opera bemutatójára Ománban.

Minden sikerünk közös eredmény, ezek a sikerek a művészek, a közönségünk és a munkatársaim, a Müpa szakembereinek összefogása nyomán valósulhattak meg.

Látogatóink száma immár meghaladja a tízmilliót. Büszkéek vagyunk, hogy leghűségesebb nézőink több mint ötvenötezeren vannak.

Számtalan boldog visszatérő művész anekdotái nagy örömmel töltönek el minket: biztatom Önöket, hogy tekintsék meg ezeket a személyes művészélményeket megörökítő egész évben nyitva tartó „20 év ezernyi felejtetetlen pillanat” című több ezer fotóból álló kiállításunkat a Müpa közönségforgalmi tereiben.

Hasonlóan büszke vagyok munkatársaimra, akiknek szakértelme, elkötelezettsége és kultúra iránti szeretete tölti be és meg a Müpát. Hervenkét munkatársunk – személyi állományunk nagyjából negyede – ünnepli ma húszéves müpás pályafutását. Ezúton, így nagy nyilvánosság előtt is szeretném megköszönni odaadó munkatokat: egy fantasztikus közösséget hoztunk létre, csak így tovább.

Szeretnék külön köszönetet mondani kiszámítható működésünk biztosításáért a kormánynak, megköszönve dr. Hankó Balázs miniszter úr vezette Kulturális és Innovációs Minisztérium támogatását.

Nagy köszönet mindenkinek, aki a Müpa létrejöttéhez és sikereihez hozzájárult és hozzájárul, a művészeknek a sok-sok felejtetetlen élményért, amivel nap mint nap gazdagítanak bennünket. Köszönöm a közönségünknek (a világ legjobb közönségének) a bizalmat, a mosollyal teli arcokat és minden kedves visszajelzést.

Mindenkinek élményekkel teli ünneplést kívánok!

Káel Csaba

Az 1239 kilométernyi távolság rálátást ad

Beszélgetés Joséphine Paul festőművésszel

Joséphine Paul Párizsban élő festő, akinek nagyméretű festményeit Korniss Péter fotográfiái inspirálják. A fekete-fehér fotókról készült élénk színekben pompázó festmények létrejöttének történetén túl az is kérdés, hogy miért beszélgetünk mi magyarul...

– Anyukám magyar és apukám francia, s amikor ők összeházasodtak, Párizsban telepedtek le. Én már ott születtem. Apám akkoriban nem lehetett sokat otthon, ezért volt egy magyar dadám. Így alapvetően az anyanyelvem magyar lett, hiszem magyarul szólaltam meg először. Bármennyire is Franciaországban élek, ott végeztem az iskoláimat, és franciául jobban tudok, mint magyarul, mégis nagyon fontos a magyar nyelv számomra.

Amikor kisebb voltam, háromhavonta jöttünk a dadámmal Magyarországra, és azóta is, ha lehetőség van rá, jövök. Legalább évente egyszer, hiszen a nagyszüleim itt élnek Mosonmagyaróváron. Ez adja az elsődleges inspirációt a művészetemhez és a kutatásaimhoz, hiszen az az igazi kérdés, hogy hogyan tudok megragadni egy Magyarországot, amihez ragaszkodom, s ami nem lehet annyira közel hozzám, mint amennyire kötődök hozzá.

– *Mik a kulturális kötődésed főbb elemei?*

– Először is nagyon fontos a szeretet. Az a szeretet, amit a családnak köszönhetően Magyarországon kapok. Az, ahogy a nagyszülők – a körülményektől függetlenül – mindent próbálnak megadni, egészen különleges. Másrészt a kötődésem fontos eleme a gasztronómia, beleértve nem csak a kész ételt, de akár az illatokat és az alapanyagokat is...

– *Nem hódított meg a francia konyha?*

– Én ezekbe a magyar ízekbe nőtem bele, gyerekkoromban a dadám főzött nekünk, s a magyar ízek a gyermekkorom ízei. Déd-

nagymamám egészen tízéves koromig élt Ménfőcsanakon egy szép kertes házban, málnással és gyümölcsfákkal... Meghatározó illatokkal, ízekkel, formákkal, fényekkel teli emlékeim vannak.

A két ország közötti nagy – és számomra fontos – különbség, hogy Magyarországon sokkal fontosabbak és hangsúlyosabbak az ünnepek. Itt sokkal inkább felöltöztetik a lelküket az emberek, legyen szó karácsonyról, húsvétról, vagy akár egy születésnapról. Az, ahogy az emberek készülődnek az ünnepekre, és ahogy adni akarnak, számomra egészen varázslatos. Most éppen húsvét előtt beszélgetünk, és én már tervezem, hogy megyek a nagyszüleimhez, és tojást fogok festeni, s együtt fogunk enni... Mindenhol ott vannak az utalások arra, hogy ünnep közeledik.

– *Beszéljünk a tanulmányaidról!*

– Most végzek a Sorbonne-on, ez az utolsó évem „mester kető”-ben a művészeti szakon, ami félig az elméletre és félig a gyakorlatra fókuszál. Van, aki performansszal foglalkozik, van, aki fotográfiával, és én például festéssel. A képzés másik fele egy komplex művészettörténeti és -filozófiai, kutatói képzés. A szakdolgozat lényege, hogy a saját művészetünk elméleti háttérét kell bemutatni százhusz oldalon keresztül, úgy, hogy feltárjuk a kapcsolódásokat a kortárs művészethez és a múlt művészetéhez is.

– *Akkor kicsit nézzünk rá a te festészeti munkád háttérére!*

– A szakdolgozatom címe „Az előrehozott gyász archiválása egy család és egy kultúra szempontjából”. Amint már mondtam, nagyon szoros a kötődésem a magyar kultúrához és nagyszüleimhez, akik nem lesznek fiatalabbak. Tudom, hogy az a biztos pont, hogy Magyarországra haza jöhetek, szükségszerűen meg fog szűnni. Ebből a felismerésből ered, hogy ezeket a motívumokat, formákat, érzelmeket és kötődéseket szeretném valahogy megőrizni vagy legalább archiválni. Éppen ezért fotózok is, de nem művészi, hanem dokumentációs szándékkal... talán, majd a távoli jövőben ezeket a képeket is használhatom festészeti inspirációként.

– *De miért nem most?*

– Azért nem, mert a fényképezőgép egy idegen test az emlékeknek. Amikor fényképezek, akkor a gép mögött elhelyezkedve van valamiféle elmélet és koncepció, ami elválaszt a saját közegemtől. Viszont azzal, hogy megismertem Korniss Péter munkáit, felismerhettem olyan formákat és kontúrokat, amelyek számomra ismerősek. Úgyis, hogy a fényképeket nem én készítettem. Nem tudhatom és ebben az összefüggésben nem is kell tudnom, hogy mennyi kép készült a kiválasztott fotó előtt, és azt sem kell tudnom, hogy mi volt a kép elkészültét megelőző testtartás, ahogy az sem számít, mi történt a kép elkészülése után. Nekem ebben a helyzetben az a fontos, amit Korniss Péter az adott pillanatban megragadott.

Én figuratív festményeket készítek, de minden képben van valamiféle torzulás, ami jelképezi az emlék minőségét. Amikor visszagondolunk egy eseményre, egy helyszínre, akkor az emlékek nem magukban állnak, inkább homályosak, mint tiszták, szükségszerűen keverednek más korábbi emlékekkel, eseményekkel és megélésekkel. Nekem az a fontos, hogy feltárjak valamiféle esszenciát, ami által én magam a képhez kapcsolódom.

És akkor még egy másik értelmező réteg is létrejön, amit a képet befogadó önmagában hoz létre a festményből kiindulva... Én még nem festettem olyan képet, ami Franciaországból vagy Párizsból inspirálna. Talán azért, mert az ottani hétköznapokkal szemben

Joséphine Paul – fotó: Huszár Orsolya

az 1239 kilométernyi távolság rálátást ad, és kuriózzummá teszi a magyarországi dolgokat.

– *A fotók, amiket felhasználsz, javarészt fekete-fehérek. Te, a festményeiden viszont ki-mondottan erős színekkel dolgozol. Honnan jönnek ezek a színek?*

– Ahogyan az alakok torzulnak, úgy a színek sem élethűek. Az egész mögött van valamiféle „játzsma”, hiszen ezek a színek nagyon erősek és élénkek, ugyanakkor, úgy gondolom, hogy hívogatóak is. Például a *Gyász* című festményeimben is erős színek vannak, ami azt üzeni, hogy a gyászban nem csak az elmúlás, a keserűség és a szenvedés van benne. Hanem a gyászban benne van a továbbélés és a továbblépés is: mi még itt lehetünk, bármennyire is fáj valakinek az elvesztése. A gyászban benne van a közösség is, hiszen jó esetben együtt gyászolunk... Persze, az, ahogy a színek a vászonra kerülnek, a valóságban nem ennyire elméleti és didaktikus, inkább az emlékek felidézésének folyamatához kapcsolódik. A kiállításaimon szeretek jelen lenni és beszélgetni a nézőkkel, mert ilyen helyzetben derül ki, hogy kiben mit idéznek fel a képek, s nyilván gyakorlatilag mindenki mást és mást lát meg, ami hallatlanul izgalmas.

– *Hogyan „került képbe” Korniss Péter?*

– Én otthon, a nappaliban szoktam festeni, és közben a háttérben általában szól a televízió, amiben interjúk és művészeti műsorok mennek. Ezen kívül van mellettem egy füzet is, amibe a munkám kapcsán jegyzetek. A kép festése közben, amikor szünetet tartok, akkor szoktam a tévére odafigyelni, s egyszer arra kaptam fel a fejemet, hogy valaki magyarul beszél a tévében. Gondoltam, ez érdekes. Korniss Péter interjúja ment a párizsi Liszt Ferenc Intézetben

Joséphine Paul – fotó: Huszár Orsolya

megrendezett kiállítása kapcsán. Ráadásul nem is Pétert mutatták, miközben beszélt, hanem a fotográfiáit. Én meg elbűvölve figyeltem, mert úgy éreztem, hogy ezek azok a képek, amiket eddig kerestem, és nem találtam meg sem a családi archívumban, sem máshol. Persze, az egyértelmű volt, hogy földrajzi szempontból ezek a képek nem az én magyarországi közegem képei, de megvolt bennük az a látásmód, ami emlékeket hívott elő. Azonnal megkértem a Magyarországon élő nagynénemet, hogy találjon nekem albumokat ettől az embertől. '23 májusában kaptam meg az albumokat Magyarországon, s amint hazaértem Párizsba, feltettem egy vásznat és el-

Két hangon

Korniss Péter és Joséphine Paul kiállítása – Várfok Project Room, 2025. május 9–31.

„Meg kellene örökíteni azt, ami hamarosan eltűnik!” – Korniss Péter sokat idézett mondatánál nehéz pontosabban összegezni életművének kulcskérdését és sorsdilemmáját. Mondhatnánk, minden fotográfia célja a megörökítés. Korniss azonban a közelgő eltűnés tudatában exponál: kultúrákat, milióket, hagyományokat jár körül, örökít meg, ám mindezt minden esetben a hétköznapi események, a látszólag banális mozzanatok, a személyes utak és az individuumok felől közelíti meg. Fotográfiái érzésem szerint a dokumentarizmus objektivitására törekvésének, látszólagos távolságtartásának és a személy iránti érdeklődésnek, a szubjektum felé irányuló közelítő mozgásnak termékeny feszültségterében exponálódnak. [...]

„Robert Capának, a legendás hírű, magyar származású fotográfusnak volt a mondása: ha nem elég jó a képed, nem voltál elég közel a témához. Magam számára így módosítottam: ha nem elég jó a képed, nem voltál elég közel az emberhez.” – fogalmazott Korniss. A téma ennyiben maga az ember és az a világ, amelyet az ember megteremt, ám az idő múlásával el is tűnik. Az eltűnés, az átalakulás egyszerre tekinthető egzisztenciális, szociológiai, antropológiai és etnográfiai dilemmának. Korniss művészetének az ereje pedig abban áll, hogy a fenti regiszterek mindegyikében termékenyen értelmezhető. A széki hagyományok, a paraszti kultúra eltűnésének folyamata azok számára is átélhető, akiknek mindez sosem tartozott a személyes tapasztalati világukhoz. Korniss fényképein ugyanis mindez a személyesen, az egyedien, a partikulárison túlmutató, univerzálisan értelmezhető tapasztalati világgá válik. A lokális úgy válik egyetemessé, hogy nem veszíti el lokális karakterét. A személyes emlékezet úgy válik kollektív emlékezeté, hogy nem tűnik el belőle a személyesség. Megőrizni az elmúltót. Megörökíteni az eltűnőt. Az elmúló a maga mulandóságában válik örökké. Lehetetlen szintézis, termékeny paradoxon. Korniss fotográfiái ilyen termékeny paradoxonokat mutatnak fel a feszes kompozíciók drámáján keresztül. [...]

Ezt látta meg Joséphine Paul Korniss olyan remekműveiben, mint *A vendégmunkás* és a *Kötődés*. Korniss kompozícióira ráközelített, a formákat eltorzította, másképpen személyessé, saját emlékké tette. A kiválasztott Korniss-kompozíciók minden esetben rendkívüli feszültségeket hordoznak. [...] Minden esetben meghatározó a szembesülés és a szembesítés mozzanata. Korniss szembesít egymással motívumokat és szembesít bennünket helyzetekkel, történetekkel. Paul festményein kiemeli és fókuszáltan megismétli a szembesítés mozzanatát. Ezáltal pedig a fotográfia és a festmény szembesítésének lehetünk tanúi a kiállítóterben, a sajátját tett emlékezet mibenlétére, a kollektív és a személyes kapcsolatára reflektálva.

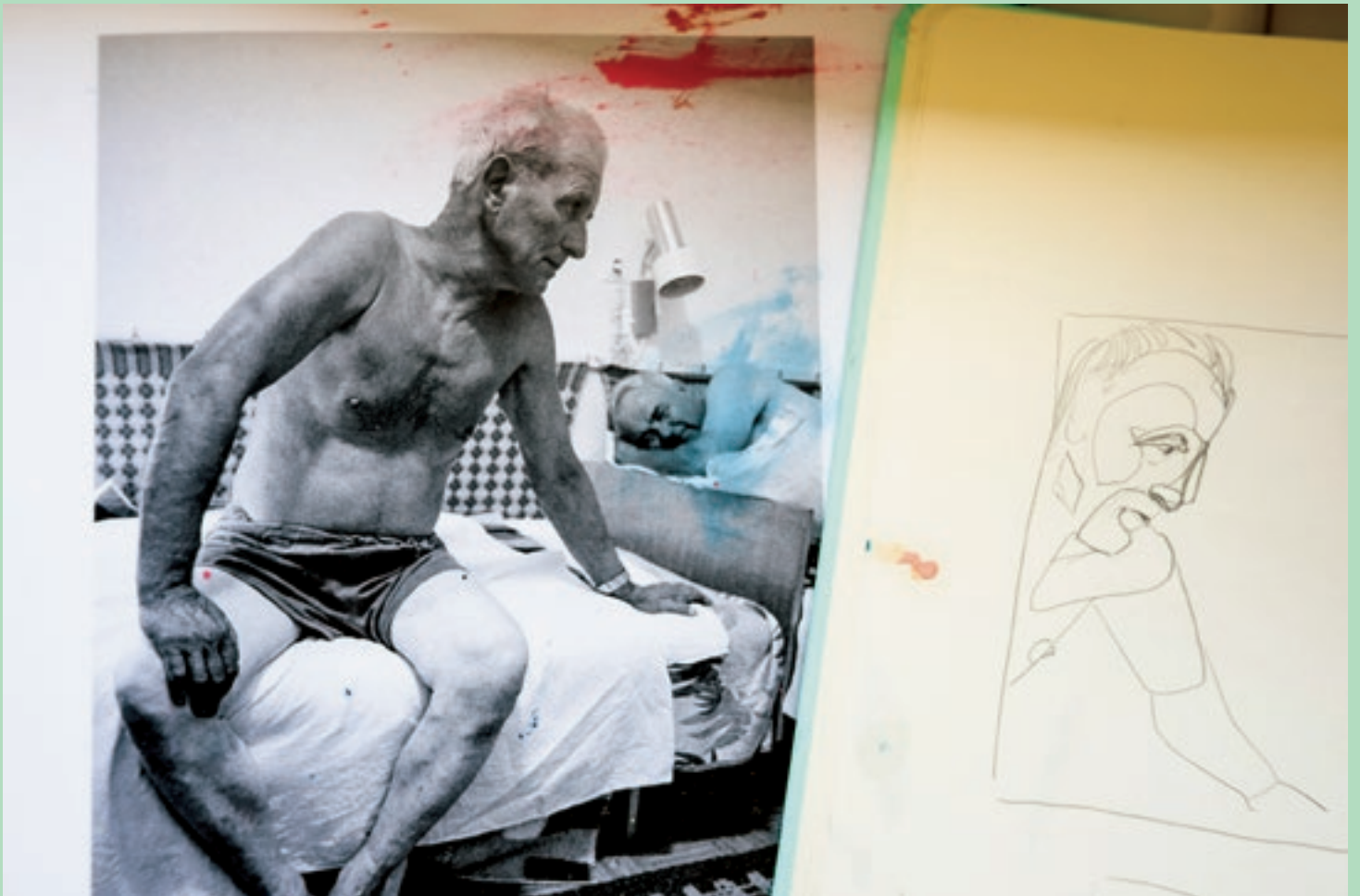
(Részletek Fehér Dávid, az SZM–KEMKI ADK igazgatója beszédéből, amely a kiállítás megnyitóján, 2025. május 8-án hangzott el)

Joséphine Paul: Femme au foulard – Fejkendő lány

Joséphine Paul műtermében

Fotó: Huszár Orsolya

Joséphine Paul: Le deuil IV. - Gyász IV.

kezdtem festeni Péter egyik fotója alapján. Aztán jött a második, a harmadik... nem úgy volt, hogy mélyen tanulmányoztam volna a köteteket, s Korniss Péterről sem informálódtam még akkor. Az tetszett, hogy nem tudom, mi áll a képek háttérben, nagyon jó inspiráció volt, hogy maguk a fotók közvetítettek számomra valamit.

Egy idő után az egyik tanárom hívta fel a figyelmem arra, hogy Korniss Péter Budapesten él, érdemes lenne felvennem vele a kapcsolatot. Akkor, elsősre úgy gondoltam, hogy ez még korai, meg akartam várni, hogy legyen több festményem. Aztán, amikor már volt hét festményem, akkor meg zavarban voltam attól, hogy miként kellene megszólítanom Pétert ismeretlenül, a távolból... Persze, akkor még azt sem tudhattam, hogy Péter mennyire nyitott és szimpatikus ember.

Aztán tavaly márciusban díjat nyertem a festményeimmel, és kiállításom is lett. S ezen a ponton éreztem úgy, hogy ennek apropóján jó lenne megismerkedni Péterrel. Írtam egy e-mailt a Várfok Galériának, és erre már másnap Péter válaszolt. Aztán júniusban találkoztunk is...

De – és ez is a történet része – egy nappal a Péterrel megbeszélte találkozó előtt hívtak telefonon az egyetemről, ahol korábban beadtam a jelentkezésem a nemzetközi mester szakra, amire csak tíz embert vesznek fel, és ami lehetőséget teremthetett ahhoz, hogy részben Magyarországon dolgozzak. No, ez a telefonhívás arról szólt, hogy örömmel felvesznek, és egyből kérdezték, hogy mivel szeretnék foglalkozni. Mire én mondtam, hogy „holnap találkozom a képeimet inspiráló Korniss Péterrel”. Mire az volt a javaslat, hogy kérdezzem meg, tudunk-e valamit Péterrel közösen csinálni...

Aztán másnap találkoztunk Péterrel, és órákon át beszélgettünk. Festményekről, családról, mindenről. Így jutottunk addig a kérdésig, hogy „Joséphine, mit tehetsz érte, miben tudok segíteni?”. Én meg egyből mondhattam, hogy előző nap vettem fel erre a szakra, és jöhetnek Pestre, hogy együtt dolgozzunk... Mire Péter, mondta, hogy ő már nem fotóz, így ő nem lenne ehhez elég segítség, hiszen ő archivál. Erre mondtam, neki, hogy a szakdolgozatomnak már a címében is szerepel az „archiválás” szó, így aztán nem is lehetne ennél testhez állóbb az, amivel foglalkozik. Péter aláírta a szerződést a Sorbonne-nal...

– *A beszélgetésünk után, de a folkMAGazin megjelenése előtt kiállításod lesz a Várfok Galériában...*

– A Péterrel közös munka kezdetén, december végén egy újabb díjat nyertem a képeimmel Franciaországban, egy nagyon szép helyen akasztottuk fel két képemet. Küldtem róla fotót Péternek, aki továbbküldte Szalóky Károlynak, a Várfok Galéria vezetőjének. Az volt az első kérdés, hogy „mekkorák ezek a képek?”. Mire én mondtam, hogy kétféleképpen... Ezzel okoztam némi fejtörést, mert ekkora képek nem férnek be a Várfok Project Room-ba. Ezt feloldandó mondtam, hogy tudok kisebbet festeni. Így aztán elkészült nyolc kisebb festmény, ezek se kicsik, de ezekből már lehet kiállítás a Várfok Projekt Room-ba.

– *Ezek szerint, ha jól értem, Pesten töltöd a tavaszt, és fested a képeidet. Nem akadályozza ez a szakdolgozatod elkészülését?*

– Nem állok rosszul, több mint hetven oldal elkészült már, és a maradékhoz is megvannak a jegyzeteim. El fogok készülni vele május vége előtt. Nem lesz gond, hogy most a festés elsőbbséget élvez nálam.

– *Mik a terveid a diploma megszerzése utánra? Hol lesz helye az életedben a magyar kultúrának?*

– Azt hiszem, addig fogok Péter fotográfiáiból inspirálódni, amíg ezek adnak nekem újat, és megvan az az érzés, hogy nekem ezzel még dolgom van. A magyar kultúra biztosan az életem végéig elkísér, hiszen nagyon ragaszkodom ehhez a nyelvhez. Arról még – de talán ez így normális – fogalmam sincs, hogy Magyarországon vagy

EGY ARCHÍVUM RÉTEGZETTSÉGE

A Korniss Péter-életmű megközelítési lehetőségei

Egy archívum rétegzettségé

A Korniss Péter-életmű megközelítési lehetőségei

Korniss Péter a magyar dokumentarista és riportfotográfia egyik legkiválóbb alkotója, aki a mintegy 63.000 tételt számláló archívumát az elmúlt években a Szépművészeti Múzeum égisze alatt működő Közép-Európai Művészettörténeti Kutatóintézet – Archívum és Dokumentációs Központnak ajándékozta. Az SZM–KEMKI ADK fotótörténeti kutatásaihoz kapcsolódó, Tóth Balázs Zoltán által szerkesztett tanulmánykötet a 2022 őszi megrendezett „Egy archívum rétegzettségé. A Korniss Péter életmű megközelítési lehetőségei” című konferencián elhangzott előadások bővített és szerkesztett szövegeit tartalmazza. A kötet változatos tematikájú tanulmányai hozzájárulnak a második világháború utáni magyar dokumentarista és riportfotográfiai attitűd értelmezéséhez. A KEMKI ADK gyűjteményében őrzött Korniss Péter Archívum képanyagával és néhány, korábban nem publikált fényképpel illusztrált könyvben a fotográfus munkásságának fotó-, sajtó- és művészettörténeti, műkereskedelmi, valamint művészetelméleti dimenzióit tárják fel szerzők: Barta Edit, Cséka György, Horányi Attila, Huszár Orsolya, Kovács Krisztina, Tóth Balázs Zoltán, Tóth-Gödri Iringó (<https://muzeumshop.com/egy-archivum-retegzettsege-a-korniss-peter-életmu-megkozelitesi-lehetosegei>).

Franciaországban fogok-e élni, vagy a világnak egy egészen más tájára viszem-e magammal a törekeny magyar emlékeimet. Majd meglátjuk, mivé kerekedik ki a magyar kötődésem, amit most úgy értelmezek, mint kifogyhatatlan forrást, amiből mindig lehet meríteni. Ráadásul azt látom, hogy a festészet is olyan végtelen, összetett és sokrétű, hogy mindig van hová fejlődni, továbblépni. Hiszen szinte újszülött vagyok ezen a pályán...

Grozdzits Károly

Az Angyalföldi Vadrózsa Táncegyüttes

2024. évi amerikai turnéjáról – I.

Személyes beszámoló Szanyó Gábortól (volt KCSP-ösztöndíjas, együttesi képviselő, táncos)

2023. július 2-án landoltunk Budapesten tíz hónap Kőrösi Csoma Sándor program után, amit New Jerseyben töltöttünk a kedvesemmel, Kovács Violával. Az volt az érzésem, hogy azt, amit átélünk ezalatt az időszak alatt, az egész együttesünknek meg kell ízlelni.

2023 őszén ez az érzés indította el az Angyalföldi Vadrózsa Táncegyüttes vezetőségét, a több mint három évtizedes történetének egyik legnagyobb vállalkozására: egy közel háromhetes turné szervezésére és lebonyolítására az Egyesült Államok keleti partvidékére. Egy olyan útra, amely nem csupán földrajzi távolságokat, de szíveket, nemzedékeket, közösségeket is összekötött.

A turné előkészítése több mint egy évet vett igénybe, és ez idő alatt – társadalmi munkában – közel húsz fő dolgozott szívvel-lélekkel azon, hogy megteremtjük ennek a nagyszabású vállalásnak minden feltételét. Pályázatok, szponzorációk, grafikai anyagok, közösségi médiajelenlét, logisztika, fotódokumentáció, viseletkészítés, koreográfia- és műsorszerkesztés – mindezt a Vadrózsa közössége belső erőforrásból valószínűsítette meg, példaértékű összefogással.

A műsor bemutatója a hazai közönség előtt a Hagyományok Házában volt. Az eseményt óriási érdeklődés övezte, az összes jegy elfogyott a premier előtt egy héttel. Sokan voltak kíváncsiak *LEGACY* című előadásunkra. Olyan címet kellett találnunk, ami a lehető legjobban írja le a turnénk és az előadásunk célját. A *legacy* szó magyar megfelelője a hagyaték, szellemi vagy kulturális örökség, ajándék, amit valaki ránk hagyott. Angolul sokszor használják abban az esetben, amikor egy régi dolgot most is használnak. Ez az, amit mi is teszünk azzal, hogy a néptánc nyelvét használjuk érzelmeink kifejezésére!

Az utazás öt fő állomásból állt, olyan erős magyar közösséggel rendelkező városokban, ahol a mai napig vannak magyar iskolák, magyar cserkészlet, misék és istentiszteletek, valamint néptáncitanítás.

*

NEW YORK CITY – MANHATTAN: ALVIN AILEY THEATER – NEW YORK

Amikor megérkeztünk a repülőtérre már vártak minket: Magyar Kálmán (aki a New York-i műsor szervezője) és Veress Sanyi, akik segítettek a bőröndök logisztikájában és a Manhattanbe való bejutásban. Amikor megérkeztünk a szállásunkra, a helyi magyarok már reggelivel vártak.

Másnap este itt volt az első közösségi alkalmunk, egy táncház a Magyar Házban, a

Legacy – Angyalföldi Vadrózsa Táncegyüttes (fotó: Charlotte Webster)

Délbáb Együttessel, ami az ottani közösség egyik fontos bástyája. Még az előző évben ösztöndíjasként bejártunk ide tanítani, ezért nekem személyesen is nagy élmény volt, hogy ez a két közösség találkozhatott, és együtt táncolhatott. A táncház után elmentünk a Times Square-re videót forgatni, ami olyan jól sikerült, hogy már 1,5 milliós megtekintésnél jár a közösségi médiában.

Másnap, részben a kinti magyarok anyagi összefogásának köszönhetően, eljutottunk Ellis Island-re. Ez egy ikonikus hely, évtizedeken keresztül ide érkeztek a bevándorlók, akik szerencsét akartak próbálni az Újvilágban, illetve azok a politikai disszidensek is, akik 1956-ban Magyarországról elmenekültek. A csapatunkban voltak olyanok, akik „visszidensként” már újra Budapesten élnek, és megtalálták az adatbázisban a nagyszülőket, rokonokat, akik egy bőrönddel érkeztek erre a kis szigetre, és itt keresték a boldogulás lehetőségét.

Másnap az Alvin Ailey Theaterben kezdtük a napot, nagy segítségünkre volt egy régebbi táncosunk: Tábi Erica, aki újra NYC-ben dolgozik. Felépítettük a díszletet és elindult a próba, este az előadás a közönség soraiban amerikai magyarok ültek. Idősek, fiatalok, második-harmadik, de akár ötödik generációs leszármazottak.

Amikor a harmadik ismétlés után továbbra is állva tapsoltak, akkor éreztük meg először igazán, amit szerettem volna, hogy a többi táncostársam is átérezzen: magyarnak lenni itt is identitás, szívügy, küldetés.

*

WASHINGTON D.C. – MAGYAR NAGYKÖVETSÉG ÉS BLACK ROCK CENTER FOR THE ARTS, KENNEDY CENTER – MARYLAND

A második állomásunk az USA fővárosa volt. Ez volt utazásunk egyik apropója, hogy fellépjünk az október 23-i megemlékezésen az új, nagyon elegáns követségi épületben. Ezt az ottani munkatársak szervezték, akik az utunk során mindenben a segítségünkre voltak. Itt Takács Szabolcs, nagykövet úr meghívásának tehetünk eleget. Utána itt is a helyi Tisza Táncegyüttessel közösen vehettünk részt egy táncházban, ahol még jobban megismertük az ottani közösséget, és megünnepelhetjük Cathy Lamont kitüntetését, aki áldozatos munkájáért, a Tisza Táncegyüttes vezetéséért Magyar Érdemkeresztet kapott.

Az egész estés műsorunkat De Cheke Qualls Panni (a Hungarian Folklife Association társalapítója) a Black Rock Center for the Arts elegáns színháztermébe szervezte. A helyszín különlegessége, hogy ez egy musi-

calek és koncertek számára kialakított színpad és nézőtér. Ez táncosként okozott kihívást, mert amikor ötvenfős produkció zajlik, akkor nagyon izgalmas, mennyi hely jut egy embernek.

A közönség itt sem csupán néző volt, hanem közösség: a Washington környéki magyar családok, diákok, nagyszülők együtt ünnepeltek velünk.

Az előadás végén sokan könnyes szemmel köszönték meg, hogy „hazahoztuk” számukra Magyarországot egy este erejéig.

A két előadás közötti nap tudtunk kicsit pihenni és várost nézni. Lenyűgöző, hogy mennyire büszké a történelmükre az ottani emberek, ez mély nyomot hagyott bennünk. Irigylésre méltó, hogy mennyire erős nemzeti öntudatuk van. Ez kifejezetten látszik a monumentális épületekből, a rengeteg zászlóból és nemzeti jelképből.

Ami kifejezetten nagy élmény volt, hogy a világhírű Kennedy Center színpadára is meghívást kaptunk, ahol a Liszt Intézet által szervezett Török-Magyar Kulturális Évad részeként egy különleges kamaraprodukciót mutattunk be, az IMF és a Világbank képviselőinek.

Itt különösen büszké voltunk arra, hogy nemcsak a magyar közösség előtt, hanem a világ nemzetközi pénzügyi vezetői előtt is bemutathattuk a magyar népművészet értékeit.

*

CLEVELAND – JOHN CARROLL UNIVERSITY HEIGHTS – OHIO

Clevelandban különösen erős gyökerei vannak a magyar diaszpórának. Egy időben ezt tartották a második legnagyobb magyarlakta városnak a világon. Ez ugyan nem igaz, de az 1920-as években több mint ötvézezer magyar lakott itt. Jelenleg New Jersey mellett ez a másik legnagyobb magyar diaszpóra.

Ami különleges volt az ittlétünkben, hogy családoknál voltunk elszállásolva, így még közelebbi barátságokat tudtunk kötni. A helyi műsorszervezőnk, Pigniczky Eszti, Pigniczky Keve táncosunk édesanyja és Molnár Zsolt a negyvenéves Bocskai Rádió vezetője volt.

Az előadás előtt körbevezettek minket a város magyar nevezetességein, majd egyből a cserkészházba mentünk, egy magyar zászlókkal feldíszített autóból álló konvojjal. Itt megnéztük a templomot, az itteni közösség központját. Részt vettünk az esti cserkészprogramon, ami egy gyermek és ifjúsági táncszínpaddal ért véget.

Másnap az előadáson egy óriási színpadon léptünk fel közösen a regösökkel a helyi cserkészcsapat néptáncgyűjtésével. Ez a színházterem ezerkétszáz fő befogadására alkalmas. Az előadásra Detroitból és Toron-

Magyarország washingtoni nagykövetségén (fotó: Kovács Dénes)

tóból is érkeztek, hogy lássák a forradalomra emlékező műsorunkat. Több mint ezer jegy talált gazdára, amiben benne volt hogy az egyetemen tartottunk egy rövid flashmobot: az ebédlőben igen meglepődve néztek a hallgatók, és az összes nálunk lévő jegyet elvették.

Sokszor mondják, hogy nem szabad az „előadásnak a színpadon maradnia”, fontos, hogy a közönség is érezze, hogy részese a műsornak. Az biztos, hogy ez itt megvalósult, sőt! Fodor Mátyás táncosunk mondta a koreográfiája végén (amibe már a közönségből csujogattak), hogy ez a közönség és közösség „jó erős C-vitamin”! Meglepődtünk mi is, hogy milyen hatással vagyunk a nézőkre és ők is ránk!

A helyi közösséget nagyon megszerettem még az előző évben, amikor az itteni regös-cserkész csoportnak készítettünk koreográfiát. Itt ismertük meg Béres Anikót is, aki mint mentor segíti a táncgyűjtés munkáját, akkor is és most is szállásadónk voltak férjével, Péterrel. Tőlük kaptunk az előadásunk másnapján olyan szakmai dicséretet, amire évekig boldogan fogunk emlékezni. Köszönjük!

*

NIAGARA FALLS

Clevelandből Bostonba vitt az utunk, ez egy több mint 1000 km-es távolság, ezért megálltunk félúton és megnéztük a Niagara vízesést, amin percenként 110 000 köbméter víz zúdul le.

Minden évben az '56-os forradalom napján piros-fehér-zöldden világít a vízesés, erről sajnos pont lemaradtunk, de csodálatos volt látni és hallani, hogy mekkora ereje van a víznek!

BOSTON – MORSE SCHOOL – MASSACHUSETTS

A Niagarától indulva megtapasztaltuk, milyen különleges a Massachusetts állambelie ősz. Sokan az USA-t a felhőkarcólókról ismerik, de láttuk, hogy a természeti látványosságok, „a mindennap kicsiny csodái, nagyobb és titkosabb csodák”.

Amikor megérkeztünk, Sóti Adrien és Varga Emese a helyi közösségből már vártak minket, és megmutatták Boston látványosságait. Történelmi szempontból talán ez az egyik legjelentősebb városa az Államoknak.

Egy ilyen fellépéssorozatban több ismeretlen is előfordulhat, nem minden színházban vártak ugyanazok a körülmények. Például Bostonban, a Morse School színházterme is okozott meglepetést. Nagyon jó volt a hangosítás és az akusztika, de a színpad mögötti járásban tartottak mindent, amit éppen nem használtak. Meg kellett beszélni a színpadmesterrel, hogy onnan el kellene pakolni. A válasz az volt, hogy „nyugodtan”. Úgyhogy nekiálltunk és fél óra alatt kipakoltunk egy teljes dobfelszerelést, harmincnégy iskolai padot és a teljes régi hangrendszert.

Ennek ellenére nagyon jól sikerült az előadás, és az utána lévő táncszínpad is kiemelkedően jó találkozási pont volt a helyi közösséggel. Itt is tapasztaltuk a vendégszeretetet, fellépés után rögtön étellel és itallal vártak, sőt a szülinaposoknak még tortát is szerveztek!

Öröm volt látni, ahogy a táncszínpadban a gyerekek csillogó szemmel tanulták a lépéseket, szüleik pedig büszkén figyelték őket, és csatlakoztak is a táncba.

(Folytatása következik)

Arany Piroska: Kendőmesék

Magyar Kultúra Kiadó, Győr, 2008

NANÓ KENDŐJE

A történet eleje visszavisz az én gyerekkoromba, amikor Nanónál, apai nagyanyámnál kellett nyaralnunk, a bátyámmal. Kellett – mondom –, mert nem szívesen mentünk hozzá. A Nanó szigorú mama volt. Szerinte, mi elkényeztetett, finnyás, kákabélú gyerekek voltunk, akiket meg akart nevelni.

– Majd én megmutatom, hogy itt nem fogtok válogatni! Amit főzök sorjában, azt kapjátok. Ma, tökfőzeléket.

De nekünk bizony hiába mutogatta a főzelékes tálat, hiába fenyegetett, hogy estig nem lesz más, mi bizony éppen csak székentük az ételt a tányéron, ímmel-ámmal eszegettünk az ebédből. Vacsoráig hosszú még a nap, hamarosan megéheztünk.

– Várjuk ki, amíg enni kapunk! – mondtam Lalinak, aki azzal ijesztett meg, hogy mi lesz, ha a déli maradékot kapjuk.

– Akkor éhen halunk!
Így lettünk tolvajokká.

Kilestük mikor Nanó vendégségbe ment, akkor óvatosan lopakodva bementünk a spájzba, ahol friss házikenyerek sorakoztak a polcon. Alattuk zsírosbödön, a másik oldalon, hosszú sorban a télire eltett lekváros üvegek csábítottak lakomázásra. Lali a felfedezők izalmával nézelődött.

– Együnk lekváros kenyeret! Felállt egy lépcsős kicsi létrára, és leemelt egy kíváncsú baracklevárt.

Akkor látta meg az üvegek mögött az ajándék kinézetű csomagot.

Egy selyemszalaggal átkötött, titokzatos, csomag.

– Hát ez meg mi lehet? – és már húzta is kifelé, a befőttesüvegek mögötti rejtekéből.

– Mit kerestek ti itt?! – Nanó kiáltott ránk. A nagy izgalomban észre se vettük, hogy ott áll az ajtóban. Nem tudtunk felelni, mert a csomag szétcúsúzott, magától kibomlott a Lali kezéből.

Tartalma élénk borult. Borult? Inkább csúsúzott, omlott. Azt néztük. Dobozából kisikló csoda volt.

Rugalmas, élő, laza, könnyed, „egyszer-voltholnemvolt” mesebeli, rojtos szélű, fehérselyem vállkendő.

Egyáltalán nem illett a kamrai kenyerek, almák, hagymák hétköznapi közönségéhez.

– Ó, ti semmirekellők! – Nanó suttogásától meg lehetett ijedni.

– Kifelé innen, nincs itt semmi keresnivalótok! Meg ne lássalak itt még egyszer benneteket!

– De Nanó – kíváncsiskodott volna Lali –, miféle szépséges...

– Csönd! Egy szót se halljak! Ez a... do-log, nincs. Nem láttatok! Felejtétek el!

Akkor a kendőt összecsavarva, köténye alatt vitte valahová, talán új, titokzatos rejtkehelyére, amiről csak ő tudhatott.

Azt hittük, ezután még szigorúbb lesz – féltünk is ettől –, de nem. Vagy mi szepentünk meg, vagy ő lett engedékenyebb a kipattant titka miatt, de sokkal megértőbb lett, mint azelőtt. A kendőről nem mertünk kérdezősködni. Lassan el is halványult az emléke.

Nem jártunk már a spájzba ennivalót lopni. Nanóka érdeklődött, hogy mit szeretnétek ebédre, mi megkérdeztük, hogy miről lehetne szó. Nanó elgondolkozva sorolta fel az ujjain: – Vaníliás hideg almaleves, palacsinta, mákos guba, madártej, csokis piskóta, lekváros bukta...

Mi akkor töprengést színelve, szerényen azt feleltük, hogy nem vagyunk mi válogatósak, ezek közül azt készítse, amelyiket ő akarja – mégis talán palacsinta...

És az is lett.

Sok év múlva derült fény a kendő titkára. Egy nagytakarítás alkalmával. Amikor mindent kihordtunk szellőztetni az udvarra, akkor esett ki, a matrac és a sodrony közül, a földre. Felemeltem, ráismertem. Még őrizte régi szépsége nyomaait, még siklott, még omlott. De már nem ragyogott. Kikezdték a molyok.

Nanóka kikapta a kezemből:

– Ó, mennyit kerestem! Hol rejtőztél, te? Istenem, a Józsi kendője!

Majd kérés nélkül elkezdte a történetet:

– Mindig titkoltam nagyapád elől, ide-oda dugdostam, meg ne lássa, hogy őrzöm. Aztán egyszer csak nem jutott eszembe, elfelejtettem, hogy hová is tettem. Lám, lám, most meg már tönkrement. Nézd csak, nem gyártanak már ilyet, milyen kár, kiment a divatból.

Simogatta, széthajtotta, rázogatta, vizsgálta a kendőjét.

Míg forgatta, mint a nyári hó, úgy hullottak abból a molyrágta selyemszálak.

Nanó leült a kerti padra, a kendőt a térdére terítette.

– Tizenhét éves koromban lettem én menyasszony. Nem a nagyapádé, a Józsié. Nagy szerelem volt. Józsi egész nyáron sürgette az esküvőt, mert úgy akart bevonulni,

hogy előbb legyen meg a lagzi. De én attól féltem, hogy már asszonyként nekem addig, míg ő katona lesz, ott kell lakni az ő házukban. Az ő anyjával? Józsi nélkül? Na, gondold csak el... Azt mondtam a vőlegényemnek, hogy majd megesküszünk, ha te leszel.

Józsi, az majdnem sírt: – Tán mást szeretsz, már nem szeretsz? Miért?

De én nem mertem az igazat megmondani, mert neki az anyja volt az istene. „Az én anyám így, az én anyám úgy...” Nem mondhattam meg, hogy én félek ott lakni. Így lett, hogy majdnem haraggal vonult be katonának. Mai eszemmel azt gondolom, bár mentem volna hozzá, amikor kért! Akkor minden másképpen történt volna, úgy lehet.

Na, de menjek csak sorjában.

Levélben már kibékültünk, de nagyon vártuk a szabadságolást, hogy találkozhasunk. Az lett volna az igazi! Azt írta, hoz nekem valamit. Valamit, amiről megemlegetem.

Akkor szombaton már délután felvettem azt a kék pettyes ruhámat, amiben neki tetszettem. Egész estig az órát lestem, amikor be fog toppanni... egy katona! Elképzeltem, ahogyan átéle! Soha többé nem ellenkezek vele, csak már itt legyen!

Eljött az este, el a nyolc óra, a kilenc, már mifelénk több vonat nem jön.

Anyámék már lefeküdtek, apám még morgott is, meddig akarom égetni a lámpát! Nem hallgattam rá. Hadd lássa a világot Józsi, hadd lássa, várom.

Ott ültem elgémberedve a széken. Néha-néha felálltam, kinéztem az ablakon, a fejem akkor már, teli rossz sejtelmekkel. Még az is lehet, hogy elbóbiskoltam, mert megriadtam, amikor éjfél felé megzörgették az ablakot. Ki az? Istenem! Megjött! Itt az én Józsim!

– Ne ijedj meg, Ilon, csak én vagyok, a Feri.

– Te vagy? Hát Józsi nem jött?

A Józsi legjobb barátja, Feri állt az ablak alatt, rekedt volt a hangja:

– Józsi messzire van, Ilon! Ezt a csomagot ő küldi neked, nem tudott most eljönni. Azt üzeni, ne felejtse el, gondolj rá jó szíveddel, ha vele történne valami.

Elgyöngültem:

– Messzire? Hova? Mi történhetne vele, hiszen nincs most háború!

Búcsú Horváth Elektől

Feri esetlenül gyűrögette a sapkáját.

– Ilon, azt se tudom, hogy mondjam meg, Józsit még szerdán baleset érte... a lövészetén... szóval, Ilonka... Józsi tegnap este, szóval, nem bírta ki a sebesülést... az anyjáiék még nem tudják...

Attól kezdve nem emlékszem semmire. A kimerítő várakozás, a remény, a rémület... Elszédültem.

Anyámék térítettek magamhoz, mutatták a kendőt, amit Józsi már nem tudott elhozni. Ferire még rá tudta bízni, így jutott el hozzám. Ez a kendő. Fényesen omló, rojtos szélű, fehércsipkés. A Józsi kendője.

Azután? Hát, azután is élni kellett. Feri el-eljött hozzánk, amikor már tudtam erről beszélgetni, együtt emlegettük szegény Józsit.

Aztán eltelt egy év, el kettő is, már nem számítottam magamat az eladólányok sorába. Húszévesen? Feri meg nem tágitott, jött, feszít jött. Anyámék is biztattak, milyen rendes ember – katonaviselt, nem iszós, meg az a meglehetősen földje is ugye, ami volt neki. Akkor aztán rálettem: – Na jó, hozzámegek Ferihez. A te nagyapádhoz.

Te tudod, milyen ember ez a te nagyapád... ezt a kendőt is elnézte volna, úgy lehet. De én... miért, miért se, elrejtettem, eltitkoltam. Ide-oda dugdostam, nehogy keze ügyébe kerüljön. Attól félttem, nagyapádnak nem esne jól, hogy még mindig Józsi jár az eszemben. Olyankor nézegettem csak, ha ő nem volt itthon. Ő meg... nem kérdezte. Lehet, hogy nem is tudott róla. Pedig, hej, de sokszor elővettem. Ha bajosan folyt az életünk, arra gondoltam, hogy bezzeg Józsi-val... Na, szóval ábrándoztam. Pedig, ki tudja, milyen lett volna. Meg-megsiratgattam azt, hogy Józsi haraggal ment el. Bánatomat a kendőbe belesírtam nagy titokban.

Nanó megsimogatta titkolt kincsét. Elmosolyodott. Rám nézett:

– Tudod mit? Gyere, mutassuk meg nagyapádnak, emlékszik-e még rá.

Feri papó éppen megtömte hajlós szárú pipáját, jólesően szívott egyet rajta:

– Azt hitted, nem tudok róla? Ej, be' jól tevéd, hogy sose viselted, hékám! A tempomba is csak abba' jöttél, amit tőlem kaptál, galambom, abba' a piros rózsás kendőbe', igaz-e?

Papó cinkosan rám hunyorított:

– Jó asszony a te Nanód, csak legyen mellette valaki, aki vigyáz rá. Nem mondom, kellett hozzá e'kkis türelem. Csakis, hogy el ne veszítsem, ebben a forgandó szerencsés világban.

Azután, szigorúan, mintha bárki is ellenkezni akarna véle, még hozzátette:

– Holtomiglan-holtáiglan! Úgy ám, bábám.. ■

Az 1980-as évek elején sokat jártam Felső-Maros mentére hangszeres népzene gyűjteni. Felkerestem az akkor még aktív primásokot, zenészeket, zenekarokat. Így jutottam el Marossárpatakra is, ahol már nem találtam zenészt, de nagyon sok kiváló táncos élt még a faluban. A Kristóf családdal kerültem közelebbi kapcsolatba, akik megmutattak egy hangfelvételt, amit Szabó Éva marosvásárhelyi tanárnő készített régebben. A felvételen két vajdaszentiványi primás muzsikált a bandájával, Horváth Elek és Horváth Mihály. Elek muzsikája szíven ütött. Én még ilyen szép, tiszta és fülbemásható zenét nem hallottam sehol sem! Annyira megtetszett a muzsikája, hogy másnap felkerestem otthonában Stoller Antal barátommal. Amikor elmondtuk, hogy kik vagyunk, mit szeretnénk, azonnal áthívta Bóné Sándor harmonikást, és élőben ugyanolyan szépen muzsikáltak nekünk, mint ahogy azt a felvételen hallottuk. Ekkor határoztam el, hogy Elek muzsikája, a szentiványi zene megismerése, megtanulása és továbbadása lesz a fő cél egész életemben.

Egy hónap múlva egy helyi lakodalomban vehettünk részt, majd több-kevesebb rendszerességgel újra és újra felkerestem őt, hogy mindent megtanulhassak tőle. Minden alkalommal szeretettel fogadott, minden kérdésemre nagy odafigyeléssel válaszolt. Az elmúlt negyvenhárom év alatt több mint ötven alkalommal igyekeztem felmérni és rögzíteni a hagyományos falusi zenei repertoárját és érintőlegesen a többi műfaj is. Ennek eredménye az ötszáz dalla-

mot meghaladó hagyományos repertoár feltárása, a funkciók felvételek elkészítése a zenekarának fénykorában, és sok-sok beszélgetés, amelyen keresztül közelebbről megismertem a régi szentiványi zenészeket és a falu hagyományos életét.

Horváth Eleket az egyik legkiválóbb Felső-Maros menti primásnak, mesteremnek és barátomnak tekintettem.

A muzsikálás hagyományos keretei 1990 után felbomlottak, és a néhány évvel később induló Vajdaszentiványi Nemzetközi Néptánc- és Népzene-tábor nyújtotta azt a lehetőséget, hogy Horváth Elek tovább muzsikálhasson, és élete végéig taníthassa a szentiványi zenét az érdeklődőknek. Ennek is köszönhető, hogy több elismerés mellett 2014-ben megkapta a Népművészet Mestere címet.

Muzsikáját örzi Virágvölgyi Márta: *Vajdaszentiványi népzene I-II.* kötet mellett mintegy nyolc CD, műsoros kazetta, számos film- és videofelvétel.

Kedves Elek! Nyugodj békében! Emléked, muzsikád megőrizzük!

Vavrincez András

Horváth Elek zenésztársai:

Bóné Ferenc harmonikás 1949–2007

Bóné Sándor harmonikás, cimbalmos, bőgős 1940–2003

Demeter György bőgős, basszusgitáros 1940–2021

Demeter Mihály bőgős 1934–2017

Horváth Elek primás 1935–2025

Horváth Mihály brácsás 1930–2019

Tóni Árpád cimbalmos 1929–2009

További vajdaszentiványi muzsikusok:

Berki János primás 1941–2023

Horváth Mihály „Latabár” primás 1941–2020

Nyisztor Rudolf harmonikás 1958–2024

Súlyos anyag: nők – viseletek – élettörténetek

Sváb sorsok öltözékeken keresztül a Néprajzi Múzeumban

Milyen történeteket hordoznak öltözékeink? Képesek-e a múlt titkait feltárni, az egyének, családok, népcsoportok sorsát megjeleníteni? A Néprajzi Múzeum vendégkiállítása az ulmi Dunai Svábok Központi Múzeumából érkezik, hogy csodaszép viseleteken keresztül tárja fel a Duna menti német lányok és asszonyok életének örömteli és traumatikus eseményeit. Az időszaki tárlat 2025. június 6-tól 2026. január 25-ig látogatható.

„Tavasza van, és a 13 éves Elisabeth tele van várakozással: első báljára készül. Édesanyja nagy gondot fordít arra, hogy tökéletesen öltöztesse fel. A fehér inget hímzett virág és Elisabeth monogramja díszíti. A rakott szoknya, amely minden perdülésnél kiszélesedik, messziről ragyog. Az, hogy a lányok ilyen színes ruhákat viselnek, a magyar kultúra hatásának köszönhető, és csak jó tíz éve szokás a faluban. Kremerék az anyagot valószínűleg még évekkel korábban megvették: a szomszédos Gyönkön két nagyobb bolt működött. A zsidó tulajdonosok különösen jó minőségű és divatos anyagokat árultak – éppen az első bálra valókat is. Elisabeth számára azonban az első bál egyben az utolsó is: családját 1947 augusztusában kitelepítik Magyarországról.” – olvashatjuk egy szakadati báliruháról, ami csak egyetlen a megjelenített történetek közül.

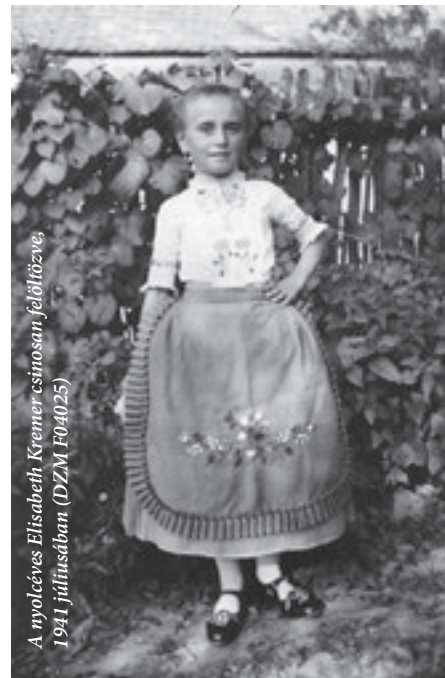
A ruha személyiségünk egyik látható része: megmutatja, hogy kik vagyunk, kik szeretnénk lenni vagy kiknek kell lennünk. Mielőtt a ruhadarabokat tömegesen gyártották volna, minden öltözet egyedi darab volt, amely egy meghatározott személy számára készült. Ezek nemcsak viselőjük alakjáról, koráról, társadalmi és gazdasági helyzetéről, felekezeti és etnikai közösségéről árulkodtak, hanem arról is, hogy milyen ünnepre, eseményre készültek. Idővel ezekbe az öltözékekbe ezernyi emlék szövődött: a boldogság ígérete, a veszteség, a gyász, a félelem, a fájdalom és az újrakezdés reménye.

Az ulmi Dunai Svábok Központi Múzeuma (Donauschwäbisches Zentralmuseum, DZM) vendégkiállítása a Duna menti német lányok és asszonyok sorsáról szóló húsz viseleten keresztül az 1880–1980 közötti időszakból. A tárlaton olyan unikális alkotások is láthatók lesznek, mint a Bécsben született festőnő, Erna Piffel (1904–1987) magyarországi német falvak viseleiről készült akvarelljei.

A kiállítás két kérdésre keresi a választ: hogyan alakították a nők ruháikat és hogyan alakította őket a ruha? A tárlat az ünnepi viseletek és egykori tulajdonosaik személyes történetének segítségével egyrészt a női lét fontos állomásait mutatja be a gyermekkortól a házasságon keresztül az idős korig, másrészt elénk tárul a németek XX. századi történelme, köztük a má-

Fiatal lány bál ruhája, Elisabeth Kremer viselete Szakadati / Sogetal (Tolna, Magyarország), 1947 (DZM 4293)

A nyolcéves Elisabeth Kremer csinosan jelöltözve, 1941 júniusában (DZM F04025)

sodik világháborút követő tragikus események: a malenkij robot és a kitelepítés.

Menyasszonyok, ünneplő családok, templomba járó lányok, életüktől megfosztott svábok öltözékei beszélnek a takarékoság és a reprezentáció, a hagyomány és a vallásosság, az emlékezés és a felejtés viszonyáról, a varrással, kötéssel, horgolással, hímzéssel, a ruha tisztántartásával járó feladatokról, azok változásáról, a nagy történelmi események mindennapi életre gyakorolt hatásáról.

A DZM a délkelet-európai német kisebbség történetét és kultúráját gyűjti és kutatja. Az 1920-as évek óta használt dunai sváb (Donauschwaben) kifejezés annak az ötszáz ezer németnek az utódait jelöli, akik a XVIII–XIX. században a Duna folyását követve vándoroltak ki és telepedtek le a történelmi Magyarország különböző területein: Tolna, Baranya és Somogy térségében (Schwäbische Türkei), a Dunántúli-középhegységben, Békésben, Bácskában, Bánátban, Szerémségben, Szlavóniában és Szatmárban. Az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlása után Magyarország, Jugoszlávia és Románia állampolgárai lettek. Történetükben igazi törést a második világháború hozott: a háború végén a teljes német népcsoportot a nemzetiszocialistákkal való együttműködéssel

valdolták. A legtöbb dunai sváb elmenekült vagy erőszakkal kitelepítették otthonából, sokan meghaltak jugoszláviai internálótáborokban vagy kényszermunkán a Szovjetunióban. Utódaik ma a világ különböző pontjain élnek, hazánkban ma csaknem száznegyvenháromezren vallják magukat magyarországi németnek. Történetüket ezúttal öltözékeik és viselőik közvetítik.

A DZM textilgyűjteménye közel tizenkétezer ruhát őriz. Többségében az 1940-es évekből származó női öltözetdarabokat, melyeket a családok menekülés vagy kitelepítés során vittek magukkal, majd emlék gyanánt őrizték. Nagy arányban ünnepi, vasárnapi ruhákat, hiszen a nők a legdrágább darabokat mentették meg. Tulajdonosaik főként sorstársaik körében, a Németországba kitelepítettek találkozóin vették fel – miközben a valós életben különlegesen már az új környezethez kellett igazodniuk, saját jövőjük érdekében.

Új környezetükben azonban szembesülniük kellett azzal, hogy ezekkel a ruhákkal saját különállóságukat, idegenségüket erősítik. Így a legjobb darabok a szekrények mélyére kerültek, s az egykori szülőföld emléktárgyaiként gyakran évtizedeken keresztül őrizték őket, mielőtt múzeumba kerültek. ■

SZÉKELY HAGYOMÁNYOK – 5.

Részletek Simó Ilona 2024-ben készült szakdolgozatából

(Apor Vilmos Katolikus Főiskola Neveléstudományi, Társadalomtudományi és Romológiai Tanszék; konzulens: dr. Baksa Brigitta főiskolai tanár)

TAVASZI NÉPSZOKÁSOK (FOLYTATÁS)

Húsvét

A keresztény egyházban a farsangot a *negyvennapos nagyböjt* követi, mely a húsvétot előkészítő időszak. Hamvazószerdától húsvét vasárnapjáig tart. A böjti időszakban nem tartottak multságokat, lakodalmakat, a katolikusok bűnbánatot gyakoroltak és húsos ételeket nem ettek.

Húsvét Jézus feltámadásának ünnepe, mely egy mozgóünnep. Ez az időszak is hagyományokban gazdag, elegyednek benne az egyházi eredetű és tavaszi jellegű népszokások.

Virágvasárnap a katolikus egyház hívei Jézus Jeruzsálembe való bevonulásáról emlékeznek meg, a mise rendszerint *körmenettel* zárul. A szokás egészen a VI. századig nyúl vissza, amikor szentelt pálmaágvelelkekkel tartottak körmenetet. A pálmavelet nálunk a barkaág helyettesíti. Gyergyóremetében virágvasárnap is egy fontos nap az időjósítás terén.

„Virágvasárnap fénye
Ígéret a jó évre.”

Az unitárius egyházban ekkor volt a gyermekek *konfirmálása*. A virágvasárnaptól húsvétvasárnapig tartó időszakot, nagyböjt utolsó hetét, *nagyhétnek* hívják. Bár maga a *barkaszentelés* a Jeruzsálembe vonulás jelképéhez kapcsolódik, egyházi szokás, mégis a hétköznapi életben is nagy jelentőséget tulajdonítanak ezen ágaknak. Székelyföld-szerte rontásra, betegségre, állatgyógyításra és rossz idő elhárítására alkalmasnak vélték. Korondon úgy tartották, ha szenteletlen barkát visznek be a házba, a kiscsibék nem kelnek ki. Farkaslakán ezzel szemben nem vitték be a szentelet barkát a házba, mert a kiscsibák elpusztulnak. Emiatt a szentelet barkát a tyúkok és libák fészkeibe tették, majd ráültették a szárnyasokat. A pásztorok a szentelet barka hamuját tányérra helyezve vitték körbe a nyáj körül, hogy óvják az állatokat a farkasoktól, medvéktől.

Nagycsütörtökön elhallgatnak a harangok egészen nagyszombat délutánjáig. Mindenütt ismert egyházi eredetű szokás, úgy mondták, *elmentek Rómába a harangok*. Érdekes ötvözete az egyházi eredetű és tavaszi jellegű népszokásoknak, amikor is Korondon újra megszólaltak a harangok, alaposan meg kellett rázni a gyümölcsfákat, hogy a nyáron jó termést hozzanak.

Nagypéntek más egyházakban is fontos napnak számított, ezen a napon a protestáns falvakban is böjtöltek, volt, ahol még pálinkát se fogyasztottak. Csíksóban ezt a napot *hosszúnapként* is számon tartották. Csíksomlyón ekkor tartották a *nagypénteki passiójátékot*. Szentegyházán mai napig adnak elő passiójátékot 12–15 éves gyermekek. Gyergyótekerőpatakon a *kálváriajárást* követve kezdődött a legények *szensír-örzése*.

Ajnádón és Csíkszentimrén nagypénteken ölték le a *húsvéti bárányt*. Farkaslakán és Korondon az összes ágyneműt és ruhát kirták szellőzni az udvarra. Úgy gondolták, a nagypénteki szél távol tartja a molyokat. Emellett ezen a napon az összesöpört szemetet kidobták kapun kívülre a következő féregűző varázsige kíséretében: „tetű, bolha, poloska, menjtek a pokolba”. Korondon úgy tartották, ha nagypénteken sok az eső, elszaporodik a májmétely (juhok és szarvasmarhák betegesek lesznek). Ugyanitt, aki a templomba ezen a napon elvitte azt a fakanalat, amellyel a húsvéti piros tojás festékét kevergette, megláthatta, ki a boszorkány a faluban. A fakanálra lyukat kellett fúrni, azon keresztül kellett átnézni a misén (unitáriusoknál istentisztelet közben). Amennyiben valaki boszorkányt látott, miután kijött a templomból át kellett szaladjon az úton, hogy a boszorkány ne árthasson neki.

Nagyszombattal ér véget a *negyvennapos böjt*. A templomban ekkor történik a *viszszentelés* és a *tűzzsentelés*, emellett ezen a napon tartják a feltámadási körmenetet. Gyergyóban egymástól nem szerencsés élő tüzet kérni, viszont a szentelet tüzből szívesen vittek, és azzal gyújtottak be otthon. A templomban hagyományosan csiholtak tüzet, acéllal, kovával és patkóval.

Általában nagyszombaton festették meg a *húsvéti tojásokat*. Régebben a hagymahéj volt a legáltalánosabb festőanyag. A veres hagyma (magyarországi lila hagyma) külső leveleit megfőzték, és miután piros színt eresztett, megfőzték benne a tojásokat. Szalonnabőrrel dörzsölték át, hogy szép fényes legyen. Elterjedt díszítési mód volt a *berzselés*, a levélrátétes technika. Annak idején cérnával rögzítették a tojásra a leveleket, és csak utána tették a festékes vízbe főni. A levél alatt fehér maradt a tojás. A mi családunkban ma is ezt a technikát alkalmazzuk, viszont bolti festékekkel festünk, csak alkalmanként hagymahéjjal, cérna helyett pedig rossz harisnyával rögzítjük a leveleket, esetleg ibolyát.

A berzselés mellett a *tojásírás* is gyakori festési technika volt. Siklódon fenyőágot, virágokat írtak a tojásra viasszal, megfestették, majd lekaparták a viaszt. Parajdon főleg betűket és legényneveket írtak rá, emellett előbb festették a tojást, utána írtak rá.

Húsvétvasárnap a katolikus templomokban a reggeli misén történik az *ételszentelés*, mely lezárása a böjtnek, onnan hazamenve már fogyaszthatnak húst. Elsősorban bárányt ettek ezen a napon. Sóvidéken főtt sonkát, bárányt, piros tojást, kenyeret, kalácsot, bort, pálinkát és sőt vittek az ételszentelésre, Korondon kalácsot, sonkát, bort, bárányt és piros tojást. Kézdiszéken a reggel hét órai misén történt az ételszentelés, a kosárba rendszerint bárányhúst, kalácsot, főtt tojást, sonkát, szalonnát, bort, köményes pálinkát, sőt és alkalomadtán bicskát tettek.

Gyergyóban a szentelet étel maradékát és a szentelet barkát nem dobták ki, nem adták az állatoknak, hanem elégették. Szokás volt a gazdák részéről ezen a napon megkínálni pásztoraikat kaláccsal, tejfölös lepénnyel és piros tojással.

Húsvéthétfő általánosan ismert szokása a *locsolkodás*, melyet Székelyföld-szerte gyakoroltak. Bekecsalján szokás volt fenyőágot tenni a házakra, ahol leány lakott. A *hajnalozás* során, mely húsvét első éjszakáján volt, azokhoz a leányokhoz tértek be a legények, ahol lekerült a tetőág.

Elsőlegény kakasos céltáblával
(Apáca, 1984 – fotó: Pozsony Ferenc)

Ilyenkor megtáncoltatták a leányokat, asszonyokat, majd meglucolták őket. Cserébe tojást és ételt kaptak. A *hamusbotosok* vezették a menetet, vigyázták a rendet, és amennyiben egy társuk leereszedett, hazavitték. A hajnalozást követve összeültek a legények a vőfélynél, megreggeliztek. Délután *húsvéti táncmulatságot* tartottak, ahol a kapott élelemből bátran ehetett, akikhez betérhettek.

Korondon is húsvét első éjjelén indultak öntözni a legények a lányos házakhoz, még hozzá zeneszó kíséretében. A locsolásért cserébe pálinkát, bort, tésztát (sütemény) és piros tojást kaptak. Húsvéthétfőn a fiúgyermekek mentek öntözni. Mindenhol verset mondtak, asszonyokat és leányokat is megöntözték a háznál. Az öntözésért cserébe piros tojást kaptak, akinek pedig nem volt piros tojása, pénzt adott. A cigány gyermekeknek általában kalácsot adtak.

Étédén húsvét másodnapjára virradó éjszaka, azaz húsvét első éjjelén jártak locsolni. A legények zenészekkel kísérve vonultak a faluban. Ahova betértek, az egész ház népét felverték, köszöntötték őket, öntöztek. A legényeket kaláccsal, tojással és mézes pálinkával vendégelték meg. A lányok bokkrétát, rozsmaringot vagy muskétát tüztek a fiúk kalapjára, majd piros tojást adtak nekik. A fiatalok táncoltak egyet, majd búcsúzott a társaság. A fiúgyermekek hétfőn kora reggel keltek, hogy mielőbb mehessenek a lányokhoz. Mondókát mondtak, öntöztek, amiért cserébe piros tojást és mézes pálinkát kaptak, utóbbit nem fogadhatták el. Csak a templomozásig lehetett locsolni, utána már nem illett, felhagytak vele.

*„Ne[m]zetés jó uram!
Itt egy rózsabokor
Nyílik és virágozik
Ártatlan ifikor.
Öntök egy csépp vizet
Nedvesítésére,
Hogy ki ne száradjon
Piros levelére.”*

Tordátfalván *zászlós hajnalozást* tartottak húsvét első éjjelén. A legények és leányok külön készültek eme alkalomra, a legények választottak maguk között gazdát, beköszönőt, búcsúzó, zászlóhorodót és megállapodtak a cigányzenészekkel. A leányok négy darab

háromszögletű zászlót készítettek, melyet átadtak a legényeknek. Éjfélkor indultak a legények dalolva a lányos házakhoz. Az adott háznál mindig az érdekelt legény a leány nótáját játszatta, majd csárdás következett. Az engedélykérést és köszöntést egy tréfás párbeszéd követte a gazdával, és utána jöhetett a locsolás. Az alkalom táncal zárult, ahol az idősebbeket is illett felkérni, majd búcsúztak. Húsvét másodnapján bált tartottak, ahol elfogyasztották a locsolásért kapott ételmet.

Háromszéken a legények és kisebb fiúk csoportosan jártak házról házra húsvét másodnapján locsolni. Reggel hat órától a kilenc órai harangszóig tartott a locsolás. A lányokat faedényből locsolták meg, majd verset is mondtak, amiért cserébe piros tojást kaptak. Az ismerősök megtisztelték egymást egy látogatással, a jó ismerőst pedig még a szentelt ételből is megkínálták.

Nyárádmentén a gyerekek a locsolásért cserébe piros tojást kaptak, mellyel később *türkeltek*. Ez azt jelentette, hogy összekoccintották a húsvéti tojásokat, és az nyert, aki épen maradt.

Sóvidék több településén húsvétkor állítottak *zöldágot* a lányoknak, szerelmi ajándékként. A zöldág a fenyőfát jelentette. Siklódon az eladó sorba került leányokhoz tettek zöldágot, aki nem kapott, szegyenben maradt, mert nem volt szeretője. Volt rá példa, hogy ha legények észrevették a zöldág hiányát, tövisbokrot tettek a házhoz. Parajdon, Alsó- és Felsősófalván a legény a szeretőjének állította a fát, amit a lányok színes szalagokkal és festett tojáshéjjal díszítettek fel. Volt olyan eset, hogy más legények bosszúból tövisfára cserélték a feldíszített fát. A zöld ágat a leányok piros tojással és hímzett zsebkendővel viszonzták.

Húsvét idején volt esedékes több településen a *határkerülés*. Ezen szokás fő célja a határjelzők, határhalmok rendbetétele, emellett a településhatárok tudatosítása volt a fiatalokban.

Települése válogatta, hogy mely napon tartották az eseményt. Csíkközváson húsvét másodnapján, Gyergyókilyénfalván húsvét harmadnapján kerültek, ám utóbbi településen a második világháborút követően megszűnt a szokás. Nyárádmaroson húsvét szombatján volt a határkerülés, melyet összekötöttek a zöldágállítással. A fiatalok egyrésze otthon maradt, a másik rész kiment a vezetővel a határra, oda, ahova a búzát vetették. Éjjel lámpással megvilágítva

figyelték a növekvő búzát, termésért imádkoztak, majd megkerülték a határt. A kerülés alatt vallásos és általuk kreált dalokat énekeltek. A forrásoknál is megálltak imádkozni.

Aki otthon maradt, feldíszítette a szeretője kapuját zöld ággal. A lányok a zöld ágakat később piros szalaggal és festett tojáshéjjal díszítették. Húsvét első estéjén a zöldágas házakhoz mentek táncmulatságra.

Bekecsalján húsvét szombaton gyülekeztek a határkerülésre. Akár száz-százötven férfi is összegyűlhetett egy ilyen alkalmon, legények és házasemberek vegyesen. A határkompokat és csorgókat ellenőrizték, és ha szükséges volt, rendbe tették. A határdombokon megvesszőzték azokat a legényeket, akik még nem vettek részt határkerülésen. Azoknál a határdomboknál, ahol két-három falu találkozott, a férfiak összemérték egymással az erejüket.

Kibéden először a templomot kerülték meg, és onnan mentek a határpontokra. A kerülés a templomban zárult imával. Korondon húsvét vasárnap reggel volt a határ-

Szent István-kápolna a Perkő-hegy tetején. Kézdizsentlélek, 1989 – Fortepan 77413 / tm

*Kellner Jenő: Férfiak juhokkal a hídon,
Kecsetkisfalud, 1940
(Néprajzi Múzeum Fotótára, 157065)*

*Csíksomlyói búcsú, körmenet, 1930 körül
(Néprajzi Múzeum Fotótára, 325127)*

*Magyar Film Iroda: Csíksomlyói búcsú,
a „határkerülés” egyik jelenete, 1941
(Néprajzi Múzeum Fotótára, 105664)*

kerülés a keresztaljával. A kerülés közben énekeltek, imádkoztak a jó termés reményében, emellett megtisztították a kutakat. Gyergyószentmiklóson az 1800-as években egy határvita alkalmával a határbejárás során tüzet gyújtottak a hegyvidékes terepen, hogy a füst tájékoztatásul szolgáljon.

Barcaságban szokás volt ilyenkor a *kakaslövés*, mely eredendően farsangi szokás, csak később került a húsvéti szokások közé. Már az ünnep előtt két hónappal megkezdődtek az előkészületek.

Kijelöltek egy kakasházat, melynek gazdája volt az előkészületek irányítója, ott tanulták meg a tizenhárom-tizennégy éves fiúk a verseket és a nyílpuska használatát, az azzal történő célzást. A gazda a tanításért kukoricát és pénzt kapott a résztvevőktől. A kakaslövés előtt egy héttel hírül vitték a faluban az eseményt, és pénzt gyűjtöttek a kakas, illetve tyúk megvásárlásához.

*„Adjanak egy kakast,
Hogy vakarjon garast.
Adjanak egy récét,
Hogy mondjon ábécét.”*

A kakaslövés három részre osztható esemény, először zenésen felvonultak a faluban, majd a határban előadtak egy színdarabot, végül pedig ugyanott következhetett a célba lövés. Az nyert, aki először találta el a festett kakas szívét. Feltételezésem szerint a hagyományban eredendően élő kakast kellett lelőni, ez alakulhatott át festett kakassá. Az esemény végén búcsúnótát énekeltek, indulót húztak, majd hazamentek. A kakasház gazdasszonya levest és paprikást főzött az adományokból vett kakasból és tyúkból, este pedig lakomát tartottak. A győztes ülhetett az asztalfőre.

Sóvidéken a húsvét háromnapos ünnep volt. Harmadnap félünnepnek számított, amikor is a falvakban a lányok locsolhatták meg a legényeket, fiúgyermeket.

Pünkösöd

A Szentlélek kiadásának ünnepét nevezzük pünkösödnek. A katolikus egyház legfontosabb ünnepe a karácsony és húsvét mellett. Időpontját húsvét határozza meg, így mozgó ünnep. A pünkösdi ünnepkör, húsvét után negyven nappal, áldozócsütörtökkel kezdődik, mely Jézus mennybemenetelének az emléknappja.

Sóvidéken szokás volt a *pünkösdi bárányt* levágni, mely a legkésőbb született bárány volt. Ilyenkor a pásztorokat megajándékozták. Amikor a pünkösdi bárányt elhozták a pásztortól, pálinkát és kalácsot vittek neki. A hazajáró tehén-, bivaly-, ló-, kecske- és disznópásztorokat is megajándékozták.

Lemhényben és Székelypétfalván nagy hagyománya volt a *pünkösdi királynézásnak*. A tíz-tizenkét éves lányok legszebb ruháikba öltöztek, hajjukba szalagot fontak, úgy jártak házról házra és hívták templomba a híveket. A gyermekek körbeállták a pünkösdi királyt és királynét, majd „Az érik a meggyfa...” kezdetű dalra táncoltak. A templomba bemenőket a pünkösdi királyné vezette.

A mise kezdetéig az olvasót mondták, ezt hívták *pünkösdi vecsernyének*. Pünkösöd másodnapján a legények szekéren, ének- és zene szóval mentek a lányos házakhoz vendégeskedni.

Parajdon és Alsósófalván néhány református faluban a pünkösdi királynézás féldramatikus szokás volt. Régebben a nagyobb leányok és legények vettek rajta részt, később viszont már a tíz-tizenkét éves leánykák is. Gyülekezőhelyen megválasztották a leányok és leánykák közül is a két-két királynét, akik fehérbe öltöztek, hajukat kiengedték, fejüket pártával, koszorúval vagy papírkoronával díszítették. A fiúk annyi királyt választottak, ahány királyné volt, a királyok feladata a királynék védelme volt. A fiúk és legények ünnepi ruhába öltöztek. A kisebbek és nagyobbak csoportja külön vonult. A gyermekek az utcában zajt keltettek, ha látták közeledni az

éneklő menetet. A királynét a felnőttek és legények megpróbálták ellopni, hogy kiváltáskor kérhessenek valamit. Ez általában nem sikerült a kísérő legények miatt. A felvonulás után a menet a mezőre ment, letelepedtek egy füves helyen vagy a patak mellett és majálisoztak. Este ugyanolyan menetben, a királynét védve, visszamentek a gyülekezőhelyre. Míg odavoltak, a csűrben megerítettek nekik a felnőttek, és utána kezdődhetett a tánc. Pünkösöd másod- és harmadnapján is megismételték a királynézást. Nekik ez volt az ünnepi foglalkozásuk, így nem kellett templomba menjenek. A második világháború után már csak a hét-tizenhárom évesek királynéztek, egynapos lett a felvonulás, és csak a faluban mozgott a menet, a majálisozás kikopott. Ha pedig a szülők szervezték, akkor egyikük csűrjében volt *kicsidek tánca*.

Sóvidéken elterjedt szokás volt a *hesspávázás*, melyen tíz-tizenkét éves lányok és különböző korú fiúk vettek részt. Választottak királyt, királynét, királylányt és nyoszolyólányt, a többiek a ludak voltak. A ludak énekeltek és vitték a zászlót. Parajdon hétfőn, Alsósófalván vasárnap reggel indultak és énekelve járták be a falut. A királynak kellett figyelnie, mely házaknál nyílik a kapu vagy az ablak, mert onnan kaptak adományt, melyet a végén arányosan szétosztottak maguk között.

Csíksomlyóra minden évben emberek ezrei *zarándokolnak* el pünkösdkor, rendszeresen indulnak menetek, egy-egy zászlóaljnyi vagy keresztaljnyi emberrel. Régebben gyalogszerrel mentek és szekeret fogadtak a csomagoknak. A menetet a *búcsúvezető* vezette, mellette a csengettyűs, utánuk férfiak, majd a nők. A zászlót leányok és legények vitték. A búcsúvezető óvta a rendet, jelezte az éneklés kezdetét, imádságok idejét, engedélyezte az étkezést, illetve pihenőt. Minden templomba betértek útjuk során és imádkoztak. A zarándokok minden évben ugyanott szálltak meg, Csíksomlyón általában két éjszakát töltöttek, utána indultak vissza. A búcsújárókat a falu végében várták, érkezésük után a hálaadó misén mindenki részt vett. Ma már gyalogos menet helyett inkább busszal vagy autóval mennek a csíksomlyói búcsúba.

Gyergyóremetén a pünkösdi ünnepkörhöz is tartozott időjóslo rigmus.

*„Pünkösöd ünnep esője
Termés megfélemezje.”*

Úrnapja

Pünkösöd utáni második csütörtök Úrnapja, amikor *úrnap körmenettel* zárulnak a misék. Bár katolikus ünnep, Sóvidéken a tilalmakat a református lakosok is tartották. Aznap nem volt szabad mezeti munkát végezni, kapálni, nehogy nagy idő legyen vagy beléjük csapjon a villám.

Korondon erre a napra a templom bejáratánál és a kirakodóvár-sár-téren a keresztfánál rögtönzött oltárokat készítettek, a két oltár közötti szakaszt kőrifaággal díszítették fel. A szentmise után körmenet volt, megálltak az oltároknál, a pap felolvasott az evangéliumból, imádkoztak, ezt követve a pap áldást mondott az Oltárszentséggel. A piactéren prédikáció volt, majd visszavonultak a templomba és énekeltek. Hazafelé mindenki tört a kőrifaágokról, ahány levél volt rajta, annyi Miatyánkot kellett elmondani. Az ágat általában a hagymák közé szúrták, hogy a lótevtek ne egyék meg a hagymát.

Úrnapján a következő időjóslo mondókát ismerik Gyergyóremetén:

*„Úrnapján, ha eső van,
Nem lesz termés dióban”*

Az ifjúsági „szervezetek”

Írta: Nagy Olga

Nagy Olga: *A törvény szorításában – Paraszti értékrend és magatartásformák*
(Gondolat Kiadó, Budapest, 1989, 116–127. o.)

A menyasszony szép virág

Koszorúja gyöngyvirág

Hullani kell a virágnak

Esküdni kell a leánynak

Hullani kell a levélnek

Esküdni kell a legénynek

(lakodalmas ének, Szék)

A csecsemő és a gyermek nevelése a múltban szigorúan a családban folyt. Az ifjúvá serdült fiú és leány nevelése már nem ilyen egyértelmű, mivel a fiatalok életének alakulása nemcsak a családban folyik, hanem azokban a közösségi alkalmakban, amelyeknek szigorúan megalkotott keretei, „szervezetei” vannak: a tánc és a fonó. (Tárkány Szűcs Ernő: *Magyar jogi népszokások*. Bp., 1981)

Ez az „intézményes” nevelés a fiatal lányok és legények életében nem csak azért fontos, mert úgyszólván a népi élet- és viselkedésmóddal kapcsolatosan mindent itt sajátítanak el, mert a kultúrát úgyszólván itt szívják magukba, hanem azért is, mert a paraszti élet kemény szigorában ezek a legszebb, legszínesebb és legfényesebb napok. A paraszti közösség tudja ezt, és ösztönzerűen segíti a lányokat és legényeket, hogy a felnőtté válás rövid periódusában az élet derűsebb oldalát is megismerjék. „Hadd leánkodjék még egy darabig – mondta egy széki asszony a lányáról. – Csak addig boldog.” A fiú is csak addig boldog, amíg „legénykedik”. A lánykodás és legénykedés a vidámabb, könnyedebb élet szinonimája.

Ez a rövid kis életszakasz az, amely a parasztembert későbbi nehéz sorsával kibékíti, elfogadtatja vele azt a sanyarú szerepet, mely a paraszti élettel, sorssal együtt jár. A lányág és a legénység olyan szín életükben, hogy például ott, ahol ennek „intézményessége” még él, senki sem mond le róla. A széki leány és legény rendszerint otthon töltötte el a telet, amikor leányságát és legénységét igazán kiélhette.

Nem csoda, ha a lakodalom leánybúcsúztatója szomorkás hangulatot áraszt.

*

A FIATALOK KISZOLGÁLTATOTTSÁGA

Bár a család részben kiereszti kezéből a gyepőt, és a fiatalok nevelését a közösség veszi át, a család továbbra is megköveteli tőlük a legszigorúbb fegyelmet és a munka vállalását. A szigor tehát itt sem marad el, sőt a legény és leány kiszolgáltatottsága sem szűnik meg.

Igen sok vallomás szól arról is, hogy a fiatalokkal szemben is milyen fontos az elvárás. Már teljesen önálló szerepkört kell betölteniük a munkában.

Több havadi férfi elmondásából az derült ki, hogy az otthon maradás éppen a jómódú, földdel rendelkező családok legényeit és leányait sújtotta leginkább. A szegény fiú vagy leány, aki szolgálásban töltötte ifjú éveit, pénzt szerzett, és így – ha bármilyen

furcsának tűnik – jobban volt öltözve, mint a gazdalegény, aki ingyen béres és szolga, cseléd volt a házban.

A szülői szigor az ifjúkorban lévő fiatalal szemben is nyilvánult. A havadi Mihály Gyula így vall erről: – Egyszer engedtek a szomszédos faluba, hogy az ismerős barátokat keressem fel, de már voltam vagy tizenhét éves. A rokonok, akik abban a faluban éltek, nem engedték, hogy hazajöjsek azon este, így ott aludtam. Reggel megint nem siettem haza, s amikor hazaértem, nyomás átöltözni, s ki a mezőre, a szántóba. Édesapám napokig haragudott ezért, hogy „odatekeregtem”, s nem tudom, mi. Szidott a végtelenségig. Akkor már nem botozott, mert nagyobbacska voltam, már restellte, hogy megverjen. De biza a szidás még többet jelentett, mintha nyaklevest kaptam volna, s aztán nem láttam volna morcos arcát édesapámnak.

Mihály Gyula elmondta, hogy „ingyen szolga” volt. Apja már tizenhat éves korában férfimunkát végeztetett vele. Tőle való a legjellemzőbb történetek. Sorsát – noha mint gazdalegénynek tekintélye volt – rosszabbnak tartotta a szolgálkénál.

– A gazdaember gyermeke! Nekem soha egy mocskos lejem se volt; mikor mentem a bálba, vagy ehhez hasonló, számtalan esetben hozzá kellett szóljak a szuszékhoz vagy a hombárhoz, hogy teremtsen meg magamnak a borra valót egy vasárnap mulatságra, s ez nemcsak velem történt meg, általános volt az én időmben. Úgyhogy a szülők annyira fogták a pénzt, hogy nem lehetett, hogy aztat vigyed, elmulassad, amit olyan keservesen összekuporgattak. Egy fehér harisnyával kilegénykedtem magam. S egy bokszcsizmával, avval megházasodtam. Nekem nem volt szövethadrágom. S nemcsak nekem, hanem általában.

A *Paraszt dekameronban* Boldizsár Mihály széki gazda elmondja, hogy már nagy legény volt, de fősvény apja nem adott neki pénzt sem a táncra, sem a „pótolásra”. Volt egy malacos kocájuk, már hat hét felé jártak a malacok, amikor apja egyet döglőve talált, a koca megnyomta. Káromkodott az öreg, és rászólt Mihályra, hogy temesse el. Ő a döglött malacot elrejtette a szalmába, este ellopott egy „jó” malacot, elvitte s eladta. A döglött malacot visszatette a koca alá. Másnap az apja ismét káromkodott, és megfogadta, hogy nem tartja tovább a kocát, meghizlalja és levágja. De ő másnap megismételte a malaclopást, és így került ki a táncpénz, így nem maradt szegényben a többi legény előtt.

A havadi asszonyok életük legszebb emlékeit abból az időből származtatják, amikor városban szolgáltak. Mert bármilyen nehéz is volt cselédnek lenni, jobb volt, mint otthon, és ha dolgukat jól végezték, nemcsak „tringeltet” (borraalót) kaptak, hanem különböző szórakozásokban is részük volt. Nehéz otthoni életükben némi kárpótlást jelentett a tánc és a fonó. Ha már a fiatal is kereső foglalkozást folytat, más a helyzet. Ez Udvarfalván már az ötvenes években, Havadon pedig a hatvanas évektől kezdett általánossá válni. Az ifjú hazaadta a fizetését, ez része lett a család jövedelmének. Hogyan vélekedtek erről az udvarfalvi fiatalok?

„Ha fizetést kapunk, persze hogy hazaadjuk. Úgy is a rendes. Ők tartottak, otthon kosztozunk, tizenkét évig iskolába jártam, egy banit nem kerestem, nyaranként ha dolgoztam erre-arra. Most kaptam 450 lej előleget, odaadtam. Meg fog érződni, hogy keresek. Elszámoláskor 850 lejt kapok. Már eddig is vásároltam.”

Majdnem ugyanezt mondta egy középkorú anya is, s hogy a gyermekek hazaadják a fizetésüket, azt a világ legtermészetesebb dolgának tartották.

- A fiatalok és az öregek között nincsenek ellentétek? - kérdeztem.

- Én igaz, nem panaszkodhatom egyikről se. *Végrehajtják* mind, amit mondok nekik, panaszom nem lehet rájuk. S így a fizetést is mindig hazahozzák, ideadják, mi együtt megegyezünk: „Na, édes, most mit vegyünk, hogy jó legyen?” Mindig nekik: stafíringot, úgyszólván ők nem panaszkodnak, mint egy-egy, hogy magánál tartaná, elpredálja ide-tova. Mindig ideadják, s aztán mi együtt megvesszük, ami kell.

Ma már nem az öregek használják ki a fiatalokat, hanem fordítva: a fiatalok az öregeket. Már legény- vagy lánykorukban az öregek gyűjtik számukra a hozományra valót; nem jószágot adnak, de hovatovább mind nagyobb értékeket: házat, bútort, sőt újabban még autót is vesznek a fiataloknak. Másfelől az idősek vállalják a gyermekek nevelését, míg a fiatal szülők ingáznak. És a közös házban mind szűkebb helyre szorulnak vissza.

*

A BEILLESZKEDÉS MINT NEVELÉSI CÉL

Hogy egy falusi fiatalnak mi dukál és mi nem, mi szabad és mi nem, azt már otthon beleplántálják. Hiszen már a táncban, a fonóban, a templomban, bármilyen közös együttlét alkalmával kitudódik, hogy a közösségi életben mindenkinek megvan a jól meghatározott helye, kinek-kinek más-más szerep jut, mégpedig származása szerint: más dukál egy nagygazdának, más a középparasztnak, a szegényparasztnak, és egészen más egy „zselérnek”, azaz olyanak, aki más házában lakik, s egész életében szolgálként vagy napszámosként, a más földjén dolgozva éli le az életét.

Ebbe a hierarchikus világba tehát a legcélszerűbb úgy beleilleszkedni, hogy a fiatal tudja pontosan, mik a hozzáfűzött elvárások, és milyen lehetséges „jogai” vannak a közösségben.

Végső soron tehát a családnak fontos feladata volt beplántálni a fiatalba azt, hogy a beilleszkedés a legfontosabb, hogy „ne váljon ki a többi közül”. (Kresz Mária)

Tárkány Szűcs Ernő Kresz Mária tapasztalataira hivatkozva jegyzi meg, hogy a paraszti életre általában jellemző beilleszkedésre való nevelés ellentéte a városi nevelésnek: „a városi ember rendszerint éppen azt akarja, hogy gyermeke igenis váljék ki a közösségből, legyen egy fokkal különb”. (Tárkány Szűcs, 163. o.) Később ugyanő ezt mondja:

„A nép körében az átlag a hagyományokhoz ösztönösen ragaszkodott, és nem tűrte meg egyéniségek kialakulását, a személyiség kibontakozását (...) a belülről felfelé igyekvőnek nagyobb energiát kellett kifejtenie a nováció érdekében, mint az idegennek.”. (216. o.)

*

A FONÓ SZEREPE

Aki átlépte a gyermekkori küszöbét, és belépett a fiatalság sorába, életének jelentős új korszakát kezdte meg. S noha ez a bizonyos „korszak” oly rövid, mindössze néhány év, mégis egy egész életre szóló szép emlékekkel és élményekkel ajándékozza meg a falusi fiatalot. A szigorú közösség, mely oly éberrel figyel a rendre, mintha „lazítana”, szemet hunyna, magára hagyja a fiatalo-

kat, hogy a maguk szervezte „intézményeikben”, a fonóban és a táncban a maguk törvényei és rendje szerint éljenek és szórakozzanak.

Hogyan vall erről Győri Klára (Kali néni), aki közel fél évszázadon át volt a széki felszegi fonó háziasszonya és egyben mesélője:

„Rendes körülmények között, mikor este gyűlt be a fonó, először a leányok gyűltek bé, a fiúk henyéltek még egy órát, kettőt, végigfeküdtek egy kanapén, s kissé szunyóttak, meghagyták a családban valamelyiknek, hogy fél nyolckor keltsék fel, hogy menjenek a fonóba. (...) A leányok a lányfonóban többet játszanak, fiatal ritka tudja felvenni komolyságát a dolognak...” (Nagy Olga: *Paraszt dekameron*. Bp., 1977, 131. o.)

A következő leírás már saját élményem.

A széki leányok, mintha ott se lennének, már letették a guszalyt, pillanatok alatt leoldják magukról a fersinget (felsőszoknya), kilépnek belőle, s akasztják be vele az ablakokat, „hogy ne tudjanak beleskődni a legények”. Kezdődik a játék. Önfeledtek, ahogyan csak boldog gyermek tud játszani. Amit játszanak, nagyjából mind iskolában tanult gyermekjátékok: kergetődsi, bújóska, szembeötödsi, kotló-ültü (ölyv) játék. Nagyokat kacagnak azon, hogy az ültü elviszi a csirkét.

Ez alatt a két óra alatt játszottak „szarkatáncot”, ami abból állt, hogy szoknyájukat összefogva, leguggolva ugráltak, és énekeltek: „Szarka vagyok, ugrálok, húst eszek, ha találok.”. Bohókás táncokat jártak, féktelenül tréfálkoztak egymással, mintegy kompenzálni akarva azt a későbbi „illedelmes” viselkedést, mely azonnal kötelezővé válik, mihelyt a fiúk beszállingóznak a fonóba. A legények csak nyolc óra után érkezhettek.

A legények jelenlétében már nem illett akárhogyan viselkedni. A fiatalok a maguk közösségi intézményeiben: a fonóban és a táncban tanulták meg, hogy mi illik és mi nem. A fiatal legényke vagy leányka, aki bekerül a fonóba, eleinte ott csendesesen meghúzza magát, figyelni nagyobb társainak viselkedését, akik annak idején maguk is a náluk idősebbeket figyelték. Minden egyes nemzedék a másiktól veszi át a „stafétabotot”.

Évekkel ezelőtt megírtam a széki fonó életét. Hányféle szabályt tanul meg észrevétlenül fiú és leány attól kezdve, hogy a fonóba beteszi a lábát. Hogyan illik viselkedni leánynak és fiúnak. Mit szabad és mit nem. Még arra is van szabály, hogy hová és hogyan üljön, milyen hangos lehet, mennyire viheti a szót és így tovább. Ezek az illendőségi dolgok is erkölcsi törvénnyé minősülnek.

Ugyancsak ezek a szervezett alkalmak adtak lehetőséget arra, hogy a szerelem kialakuljon, mégpedig nem akárhogyan, hanem konvenció szerint. Itt tanulja meg a fiú és a leány, hogy milyen jogai vannak a szerelmesnek. Itt tanulja meg a szerelem fokozatait, de azt is, hogy mik a tabuk a szerelem gyakorlásában. És bizony mondhatjuk, épp a szerelem kapcsán, hogy itt történik az a sajátos szexuális felvilágosítás, mely a fiatalot megtanítja: mik a szerelmi tabuk, és általában mi a szerelem, azok által a tréfák, példálózások, erotikus történetek által, amelyek valóságos erkölcsi példázatok is, kacagtatva mutatják be – nem a helyes, hanem – a helytelen szerelmi magatartást.

Az újoncok, akiket már legénnyé, nagyleánnyá avattak, hamar megtanulják, hogy idetartozni bizonyos illemdex megtanulásával jár.

A fiatalok szervezetei közül a leányfonó az, amelyben a paraszti kultúrába való belenövés a leginkább megvalósulhat. Ebben a formában már csak Széken találunk leányfonót, melyet mint modellt használunk a valamikor mindenütt megvolt szervezet tanulmányozására.

A széki beszéd ízzé, kifejezővé, hajlékonyá válik a fonóban. Igaz ugyan, hogy ez a leányoknak nem különösebb erénye. A „fennforgás”, a sok beszéd a legények tulajdonsága. Az a legény ügyes, aki viszi a szót, aki jól tud tréfálni, aki találó kifejezésekkel tudja gúnyolni a gúnyolnivalót, hamar tud replikázni, szójátékokat rögtönözni stb. Érdekes volna ebből a szempontból egy olyan nyelvészeti vizsgálódás, amely kiderítené, hogy közös és egyéni hatásra hogyan válik gazdagabbá, hajlékonyabbá a nép nyelve. Csak egy példát a széki nyelv hajlékonyságára és gazdagságára. Az ügyefogyottra például a következő szavai vannak: mamlasz, ilhetetlen, tepelák, mumák, pupák, mafla, hamvabahótt, bugyuta.

Bizonyosra vehetjük, hogy a fonó igazi melegágya a népművészetek – a dal, a tánc – elsajátításának. Az a sok száz széki „dud”, amelyeket Kodály Zoltán, Lajtha László, Jagamas János, Kallós Zoltán és még mások is felgyűjtöttek, a fonóélet által válhattak a magyar ének, hangszeres zene és táncművészet kiapadhatatlan forrásává. A „jó énekes” jelző egyformán díszleányoknak és legényeknek. Igen gyakori a közös éneklés is. A jó hangúak büszkéek arra, ha a közös éneklésből is kihallszik a hangjuk. Ezért a közösség megbecsüli őket. A falusi lányoknál így alakult ki az a sajátos, kicsit fejhangon való éneklés, amelyről még a „dalárdában” is nehéz leszoktatni őket.

A fonó a táncművészet éltetője is. A székiek híres táncát országsherte ismerik és csodálják; nem a mozdulatok könnyedségét, hanem tökéletes csiszoltságát, egybehangoltságát. A fonóban a heti kétszeri tánc nagyban hozzájárul ahhoz, hogy Széken nincs rossz táncos, jó táncos: az állandó alkalmak a táncok mesetévé teszik a lányt és a legényt egyformán.

Udvarfalván a harmincas években még volt leányfonó, erre emlékeztek az 1960-ban középkorú asszonyok. Mezőpaniton, Havadon és másutt a leányok már régen együtt fonnak az asszonyokkal, s ezek az alkalmak már nélkülözték a szervezettséget, a tél folyamán szerte-rendre gyűltek össze hol egyiknél, hol másiknál, és csak a szomszédság. Így a faluban több ilyen fonó is működött. Ezek a fonók, amelyeken leányok és asszonyok együtt voltak, nem tölthették be a valamikori leányfonó sokoldalú szerepét. A felfogás is más volt: a lányokat nem szabad a fiúkkal magukra hagyni.

*

SZÓBELISÉG ÉS NÉPI KULTÚRA

Amikor a legények is megjelennek, kiteljesedik a változatos szórakozás kerete. Tréfák és népi elbeszélések hangzanak el, ezeken jókat lehet nevetni, de egyben példázatok is arról, hogy a falu mit tart illő és illetlen, helyes és helytelen dolognak. Győri Klára több mint négyszázötven darabot kitevő repertoárja nemcsak hogy közkezen forgott, és mindenki megismerte, de ezek között számtalan olyan volt, amit maguk a legények (sohasem a leányok!) mondtak el, behozva ide mindent, amit a faluban hallottak.

Azt, hogy a házasetben mit jelent, ha az asszony vagy a férj bugyuta, ügyetlen, azokból a tréfás mesékből, erkölcsi példázatokból tanulták meg, amelyeket a fonóban hallottak.

Paraszt dekameron című kötetemből, amelynek történetei és tréfái a bölcsőtől a koporsóig végigkísérik a paraszti életet, és amelynek jó része Győri Klára repertoárjából került ki, jól kitetszik az, hogy a fiatalok, akik estéről estére hallgatták ezeket a tréfákat és elbeszéléseket, ezekből az élet minden esetére kaptak útmutatást. Kész példázatokból ismerték meg az értékrend egész skáláját. Sajátos módon sohasem a modell, hanem az ellenpélda, a kirívó és elriasztó példák tömkelegével. Az elhangzott történetek nemcsak azt tudatosították a fiatalban, hogy ami kirívó és csúf, az elítélendő, hanem azt is, hogy mit kap a közösségtől az,

aki eltér a közösségi normáktól. Így a *Csillag Sári lakodalma* (Nagy, 1977, 140. o.) intő példa volt arra, hogy ha valaki „megesett”, az ne ugráljon, s ne kívánja becsapni a falut, olyan pártás esküvőt rendezve, ami nem dukál. Megtudja azt is, hogy milyen sors vár egy „megesett” lányra.

Filep Marci Kali esete nemcsak a bugyutát csúfolja, hanem azt is megmutatja, hogy milyen az, aki se nem asszony, se nem leány. (uo. 120. o.)

A kajtár egér című „példázat”, miszerint az egér minden lyukon kibújik, erkölcsi tanítással végződik. Ha valaki nem tudná, miről van szó, „ezt hasonlítják az olyan asszonyhoz, akit hiába akar elzárni az ura, ő talál kijáratot, hogy félrejárjon”. (uo. 230. o.)

Tréfák megszámlálhatatlan sokasága rögzíti mindazokat az élethelyzeteket, melyek az erkölcs próbái. A *Csalfa asszonyokról*, *Pórujárta szeretőkről*, *Fortélyos asszonyokról* való történetek, melyeket Újabb paraszt dekameron című kötetemben a fenti című ciklusokban felsorakoztattam, mind elhangzott a fonóban, és felismerhetően legények mesélték őket.

(Talán nem véletlen, hogy a mesélők férfiak, asszonyok csak kivételesen. Ha Győri Klára történetesen nem a fonóház gazdasszonya, sohasem lett volna alkalma annyi tréfát összeszedni és elmondani. Széken az asszonyfonóban nem voltak leányok és gyermekek, ott jó alkalom volt ezek mesélésére.)

*

SZEXUÁLIS FELVILÁGOSÍTÁS

A paraszti erkölcs szerint a gyermeket nem kell még bevezetni a szerelmi élet tudnivalóiba, annak is megvan a maga ideje. Majd a lányok és a legények a fonóban egymástól megtudják, amit kell. A gyermekkorral ellentétben, a fiatalok között illőek az ilyen „borsos” történetek, amelyek amolyan nemi felvilágosításnak számítanak.

Hasonló a helyzet a mesehallgatók körében. A marosvécsi Dávid Gyula mesemondó lánya elmondta, hogy apja másképpen mesél a felnőtteknek (ilyenkor a gyermeket kikergeti), és másként a gyermekeknek. Ez vonatkozott a mesélés módjára is. A gyermekek előtt kihagyta az életes, pikáns, szerelmi betéteket. Marosszentkirályon, amikor Ádám Ferenc rászánta magát, hogy elmondja a Boccacciótól olvasott novellákat, a gyermekeket kiküldte a házból.

A lányok, ha magukra vannak, nem szégyellik meghallgatni a szerelmi történeteket. A koronkai Cifra János elmondta, hogy a falubeli lányok eljártak hozzá mesét hallgatni, s kereken meg is mondták: „Olyan vastagot meséljen” – s mutatták a karjukon, hogy milyen.

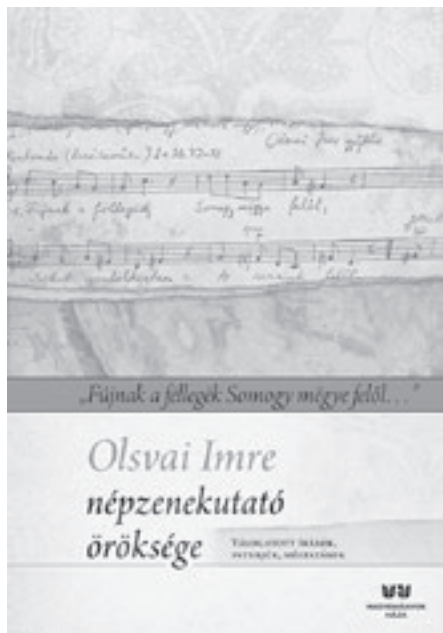
Kali néni így emlékszik vissza a mesélő alkalmakra: – Sok ilyent hallottam, mert negyvenöt évig volt nálam, a házunkban a fonó s tánc, hol csak a leányok és a legények voltak, semmi felügyelet nélkül. Azok sok pajzán viccet mondtak, jól körültem tömörülve, s én is mondtam. Ott bent, a lámpavilág mellett, én a guzsalyomon ülve fontam, a legények kissé ügyelve, hogy a leányok ne hallják, *ha nem akarják*. (Nagy, 1977, 263. o.)

A legények tehát úgy tesznek, mintha csak őket érdekelné, a leányoknak ugyanis „nem illik” ilyesmit hallgatni. Ami nem jelenti azt, hogy ugyanakkor nem is hallgatták meg azokat. És ez a kettősség természetesen alakult ki a paraszti értékrend minden szférájában. A látszat és a lényeg kettőssége itt is azt a fontos szerepet tölti be, mint a paraszti létben minden: a tanulságot biztosította a jövőre nézve.

Győri Klárának több tréfája is van, amelyek kigúnyolják a túlzott szemérmetességet, noha tudjuk, hogy a lányoknak illik színlelni a szemérmetességet. Ám ez nem jelenti azt, hogy komolyan is kell venni. ■

„Fújnak a füllegök Somogy megye felől...”

Olsvai Imre népzene kutató öröksége – Válogatott írások, interjúk és méltatások

Keleczi József (1895–1969) pásztor és Olsvai Imre népzene kutató

Néhány Olsvai Imre népzene kutató munkásságának szeretnénk emléket állítani ezzel a kötettel, melynek szerkesztését, fő fejezeteit Paksa Katalin állította össze Olsvai Imre írásaiból. Ezen írások nagy része olyan folyóiratokban, tanulmánykötetben jelent meg, amelyek a mai érdeklődő számára nem elérhetők.

A kötet Olsvai Imre fő kutatási területének, a népzenei változat kutatásnak és rendszerezésnek témájában született tanulmányok nagy részét, valamint más tudományos jellegű, népzenei tárgyú publikációit tartalmazza. A könyvben olvasható néhány a magyarországi népzenei mozgalommal kapcsolatos írásközből, az Olsvai Imrével ké-

szült riportokból, valamint a régi munkatársak tollából származó méltatásokból. A kötetet Olsvai Imre munkásságának bibliográfiája zárja.

A QR-kóddal elérhető online mellékletén Olsvai Imre első gyűjtőnaplója olvasható, valamint Stanics Mihály ormánsági pásztor zenei anyaga hallgatható meg, amelynek gyűjtője Olsvai Imre, szerkesztője Németh István.

A kötet szerkesztői: Szökéné Károlyi Anamária és Vavrincez András.

A tanulmánykötet közvetlen előzménye a *folkMAGazin* XV. különszáma (2019, XXVI. évf.), amelyben Olsvai Imre hazai népzenei mozgalommal kapcsolatos írásai olvashatók Vavrincez András szerkesztésében.

A kötet bemutatója 2025. május 21-én volt a Hagyományok Házában. A könyvet bemutatta dr. Tari Lujza, Sebő Ferenc és Vavrincez András, közreműködtek: Istvánfi Balázs és Németh András.

Vavrincez András

Gojma-díj döntő és gálaműsor

Országos cigány szólótáncverseny Kovács Antal Gojma emlékére
– Magyar Zene Háza, 2025. július 2. –

Kovács Antal Gojma, a Romano Dromból és Ando Dromból ismert legendás cigány táncos és zenész 20 éve hunyt el. Az évforduló kapcsán családja, a Romano Drom zenekar (Kovács Antal, Kovács A. Máté, Kovács Krisztián) úgy döntött, hogy rendhagyó és hagyományteremtő módon megalapítják és elindítják a Gojma-díjat. Az ország legdinamikusabb, Gojma szellemiségéhez legközelebb álló cigány táncosát keresik, és a sok jelentkező közül a legjobbak ezen az estén mutatják be tudásukat, majd itt dől el, hogy ki kapja az első Gojma-díjat, valamint az ezzel járó pénzjutalmat, és az egy éven át tartó tehetséggondozást. A Gojma-díj döntőjén különleges és kiváló táncosokat láthat a nagyrészt, de a táncverseny mellett a Gálaműsorban filmfelvételeken viszontláthatjuk a névadó legendát, és fantasztikus zenészek is színpadra lépnek: Kovács Antal Gojma egykori zenésztársai, valamint a Romano Drom együttes. Gyönyörű zenék, fergeteges táncosok és sok izgalom jellemzi majd az estét!

További információk:

www.zenehaza.hu/esemeny/gojma-dij-donto-es-galamusor

HALMOS BÉLA-DÍJAK

2025. június 4-én, a nemzeti összehozás napján, s egyben Halmos Béla születésnapján immár tizedik alkalommal adták át a Hagyományok Házában a róla elnevezett vándordíjat és emlékérmeket. Az idei évben a Halmos Béla-díjat Pusko Márton hegedűs nyerte el, míg a Halmos Béla emlékérmeket Szűcs Sándor népzeneész, közösség-szervező vehette át. A rendezvény a Hagyományok Háza, a Hagyományok Háza Baráti Köre és a Petőfi Kulturális Ügynökség gondozásában működő Halmos Béla Programiroda közös szervezésében, a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával valósult meg.

Jókai Mór és a magyar ételörökség – 2.

Hagyományos magyar ételek Jókai műveiben

A Jókai emlékében az író grandiózus életművében és saját életében is fontos szerepet játszó ételek és étkezés témáit járjuk körül. Az előző részben már felidéztek Jókai és az etnográfia kapcsolatát, felhívását a régi magyar ételek megmentéséért, valamint betekintetünk a svábhegyi villa lakóinak étkezési szokásaiba. Ezúttal folytatva a szemlét, Jókai debreceni és hortobágyi útjáról lesz szó, kiegészítve Ecsedi István receptjeivel. [Az írás az NKFIH K_22 142797 projekt keretében készült.]

Jókai a Hortobágyon

Jókai hortobágyi utazásának történetét Karczag Vilmos újságíró egykorú tudósításaiból, az író beszámolóiból, *Sárga rózsza* című regényéből és nevelt lánya, Jókai Róza visszaemlékezéseiből ismerhetjük meg. [Szabó Anna Viola, a debreceni Déri Múzeum munkatársa a fennmaradt fotók kapcsán igyekezett minél pontosabban felgöngyöltetni a történeteket – <https://helyiirtek.derimuzeum.hu/?p=3183>] A látogatás eredeti célja a Jókai főszerkesztésében megjelenő nagy összefoglaló munka, *Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képben [OMM]* Alföldet bemutató kötetéhez szükséges adatgyűjtés volt, Debrecen és a Hortobágy leírását ugyanis Jókai maga szeretne volna megírni. Miután azonban a könyvsorozat ötletgazdája és fővédnöke, Rudolf trónörökös, Jókai személyes jóbarátja 1889 januárjában tragikus körülmények között meghalt, az összetört író a feladat már kevésbé érdekelte, bár egy tíz évvel azelőtti kirándulás (ebéd és csikósbemutató) emléke miatt visszavágyott a Hortobágyra. Végül fogadott lánya, Róza unszolására, annak férjével, Feszty Árpád festőművésszel és barátjával, Mednyánszky Lászlóval (akik a többi kötet rajzolóiként is közreműködtek) május 19-én elutaztak Debre-

„Debreceni polgárok” – Feszty Árpád rajzai az OMM-ben

cenbe. A fogadatról és Jókaiék programjáról így tudósított a *Debreczen-Nagyváradai Értesítő*: „...A neves vendégek érkezésének híre csak magán uton terjedt el, mégis válogatott társaság várakozott rájuk a pályaházban. [...] A vonatról leszálló Jókait éljenzés fogadta, Simonffy polgármester pedig beszéddel üdvözölte őket. Jókai megköszönte a szíves váratlan fogadást, kijelentve, hogy *dolgozni* jött s így minél kevesebbet kíván a vendégszeretetből.”

A vendégeket városi ötösfogat szállította szálláshelyükre, az Arany Bika szállódába. Napközben sor került a tervezett munkára: közösen kiválasztották a lerajzolandó helyeket, majd Jókai a kollégiumba, a városházára és ismerősei látogatására indult, a festők pedig vázlatkönyveikkel vették nyakukba a várost. Az elkészült rajzok közül például a főtér a nagytemplommal, a Csokonai-park a szoborral, valamint a „legmagyarosabb debreczeni alakok közül” L. Nagy Bálint és Kuczik Gábor (mindketten hegyesbajszú, sertéshizláló nagygazdák) portréi be is kerültek a készülő kötetbe.

Este százfős bankettet rendeztek a tisztelőre a nagyerdei Dobos pavilonban, ahol „Rác Károly kitűnő zenekara húzta a talp alá valót s közben a dalárda gyönyörködtette szabatos dalaival a nagy költőt és az egybegyűlt intelligens közönséget. A vacsora minden igényt kielégítő volt s Jókai személyesen is kifejezést adott a »Gyuri bácsi« jó konyhája feletti megelégedésének.” Az este folyamán Jókaiék rengeteg tósztot hallgattak végig, s utána még szerenádot is kaptak. Másnap reggel hét órakor a Bika elől ötösfogat vitte őket a Hortobágyra. A vendégeket Karczag Vilmos újságíró mellett Nánássy Ferenc, a gazdasági egylet elnöke kísérte a háromórás úton, hogy a Jókai által kért

Feszty Árpád, Jókai Róza és Jókai Mór – fotó: Paur Géza / OSZK Digitális Képtárház

„Borozó juhász” – Feszty Árpád rajza az OMM-ben

Pásztorok mulatnak a hortobágyi csárda mellett, 1889. május 20-án. A Feszty által lerajzolt idősebb juhász a képen háttal ül, a söröző fiatal pásztor mellett. Szemben, balszáron a pipázó Fülöp József (Fotó: Gondy-Egey)

szakirányú ismereteket és adatokat már menet közben átadhassa a szorgosan jegyzetelő íróknak. Velük tartott továbbá két fényképész, Gondy Károly és Egey Imre, akik a pásztorokkal egy asztalnál ülő Jókairól is készítettek felvételt (a fotót lásd az előző részben).

Az idézett tudósítás (szerzője a Jókaiékat kísérő Karczag Vilmos) a hortobágyi kirándulás ismertetésével folytatódik: „Az idő kedvezett a kirándulóknak, kik a kádarcsi csárdán túl délibábos fényben látták úszni az eget. A kocsikról leszállva, legelőbb a juhnyírást tekintették meg, hol Feszty Árpád egy gyönyörűen font ostort vásárolt ropogós uj bankón egy juhásztól, a ki majd elhült a jó vásárra. A hortobágyi csárdánál Rab László tanácsnok várta az érkezőket. A festők pillanatfényképeket készítettek az előttük elterülő, látványról. A nagy híd felé tereltették a ménest s pályákkal csikót fogattak. A felvételek az eljárás minden mozzanatát megrögzíték a festők pedig sok vázlatot jegyeztek könyvükbe. A fényképészek a birkausztatásról, a gulyáról, ménesről, lovagló csikósokról stb. is készítettek felvételeket. Déli harangszóra megszólalt Jókai Mór: »Elég volt már a délibábból, lássuk már a déli levest«. Rab tanácsnok magyaros ebédet főzetett s a társaság mulattatására egy szál cigány, Rimóczi húzta keservesen nyekegő nótáit. Ebéd után a csárda köré gyűlt a sok csikós és megeredt a dal, a táncz, ének s volt dolga szemnek, rajzónnak. Jókai maga is a csikósok közé elegyedett. [...] Este a hortobágyi nap lenyugtában, reggel a nap fölkelteben gyönyörködhetett a társaság, mely már visszatért Budapestre.”.

A hortobágyi csárdában felszolgált menü egy mai „magyaros” ebédnek is megfelelne: *csiga- és májgaluska leves, marbahús pöszmétemártással, töltött káposzta sertéskarajjal, malacpecsenye, rétes, fekete-kávé*. Jókai is dicsérőleg ír róla az *Útleírásokban*: „A hortobágyi nagy csárda a hason nevű folyó partján, derék kőépület, kényelmes, jól ellátott vendégszobákkal; kocsmárosa úr-féle, mert egyúttal bérlő;

„Karám” – Greguss János rajza az OMM-ben

tart jó bort, jó konyhát; rendesen magyar ember, akivel a vendégnek kezet szokás szorítani.”.

Úgy tűnik, az egész kirándulás egyfajta jól megszervezett, a Hortobágyon már akkor is megszokott turistaprogram lehetett, mivel – ahogy Feszty emlékezett – a debreceniek igyekeztek *kisöpörtetni, kifésülni, kivasaltatni* az egész pusztát, miközben ők éppen annak őseredetiségére lettek volna kíváncsiak. A jelenlévő csikósok – Fülöp József, Pecze István, s a nap hőse, a pályavetést bemutató Pákozdi – is megszokták már a hírnevet és az érdeklődést, rutinosan tartották meg bemutatójukat, és pózoltak a fotósok, festők előtt, hiszen addigra már sok hazai és külföldi piktor megörökítette őket.

A vendégek kedvéért „vasárnapot csináltak a pusztán, szabadsága volt minden pásztoembernek”, hát a csárda előtt iddógtak, táncoltak, énekeltek Rimóczi Lajos, a „parasztcigány” nyikorgó hegedűje mellett, aki „majd” hanyatt esett, mikor Jókai egy ötförintost nyomott a markába, miután elébb végigkérdezte egész élete történetét”.

Jókai kiváló megfigyelőképességére és írói tehetségére vall, hogy az élményei alapján mégis sikerült egy korrekt néprajzi leírást készítenie *Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képen – Alföld* kötetébe (ugyanaz a szöveg az *Útleírásokban* is megjelent), s emellett a *Napraforgó* egyik fejezetében hangulatos életképekben (ebben is vannak átfedések az előző szöveggel), a *Sárga rózsza* című művében pedig regényes történetté formálva, a részleteket kiszínezve írnia a hortobágyi pusztáról. Ezekből idézem fel most a néprajzi és gasztronómiai szempontból legérdekesebb részeket.

Részletek a Napraforgóból

[Mikor már a kinti asztalnál ültek,] „odavetődött egy juhász gazda is. Ősz haja volt már s az göndör fürtökben borult a vállaira, de fiatal arca s pompás, villogó, ép fogSORAI, mikor megszólalt. »Ha megengednétek, édes fiaim, hogy egy szegény juhász is közéték ülhesen« – mondá nagy szerényen. »Üljön közénk, apámuram« – mondanak a fiatalok, helyet szorítva a számára a közös padon s megadták neki a becsületet, azért, mert öreg ember, dacára annak, hogy juhász. [...] Amint a boros palackot a juhász elé tették, ez rögtön rákezdte a dúdolást s aztán folyt belőle a dal végeszakadatlan. Festőművészeink a borozó társaságot siettek rajzolni, én pedig a juhász mellé telepedtem, poesist tanulni. Olyan nóták azok, a miknek a verse és dallama együtt születik a pusztán, s mind a pásztor életet jellemzi. Egy pár szakaszt elfogtam az emlékezetemmel.

*Két hete már, ha nem három,
Mindig a gazdámat várom:
Abol jön már számárbáton
Mi felénk tart, a hogy látom.*

*Jó napot, édes bojtárom!
Van-e hiba? van-e károm?
Nincsen hiba; de nem is lesz;
Még ez a nyáj kezemen lesz.*

*Esteledik, alkonyodik;
Gulya, ménes takarodik;
A számadó káromkodik:
Három bojtárja bort iszik.*

*Egyik iszik a Kadarcsba,
A másik a Hortobágyba
A harmadik a Megyesbe
Hej, keringős teremtette!*

*Mikor a juhász bort iszik:
Szölke számár szomorkodik.
Ne szomorkodj, szölke számár:
Majd elmegyünk a nyáj után.*

*Hat jó kutyám farkas nyomán,
Két bojtárom két oldalán
Magam megyek a derekán,
Szölke számár a hátulján.*

Hortobágyi juhász, 1908.
Fortepan / Magyar Földrajzi Múzeum / Erdélyi Mór cége

Utoljára aztán a zene és dal mellett a csikós, a gulyás táncra kerekednek, s eljárák azt az igazi pusztában született friss magyart, a mit hiába utánoznak az urak a fényes parketten.”

Halászat

„Estére egy kis halászat is lett rendezve a Hortobágy folyamában. Két példánya a pákászok kiveszőben levő fájának egy hálóvetésre egész tele kassal húzta ki a széles, nagy pikkelyű kárászt, a miből jóízű vacsoraszaporító lett hamarjában.”

A döghús

„A pásztor ember nem hiszi azt, hogy a magátul meghalt állat húsa nem olyan használatos, mint a leölté. Mikor a mi csikósunkat magasztaltuk, hogy milyen derék egy legény, közbeszólt a hortobágyi kocsmáros. »Az bizony, mert ez még döghuson növekedett fel! De amióta a kormány betiltotta az esett marhát, azóta a fiatalság mind elaljasodik.« Az volt ugyanis a szokás: hogy ha tulok esett el, azt nem hagyták a keselyűknek; hanem a húsát felaprították, bográcsra hányták, megabálták, s azután gyékényre kiterítették, a napon megsikkasztották. Ezt a «szikkasztott húst» aztán, zsákra rakva, aként használta fel a gazda, hogy mikor bocskoros levest (ecetes hagymás lé rántással) főztek, annyi marokkal dobott bele, a hány vendég számára készült a vacsora. Tiltva van már! Nem engedi a miniszter! Mondják is zúgolódva, hogy mi baja a miniszternek azzal, hogy mi fő a szegény pásztor bográcsában?”

Gulyások reggelije

„Napfelkölte előtt megtekintjük még a karámot, melynek belsejében szép sorban vannak felakasztva a bojtárok összegöngyölt bundái: aztán meg a »magyar Wertheim-cassa«. Ez egy fiatal borjúnak a bőre, melynek mind a négy lába meg van hagyva körmöstül; a nyakán a nyílás, a mi lakatra jár: ebben tartja a bojtár a maga kincseit, pipáját, dohányját, só, paprika tartóját, meg az igazságát. Pénz, az nincsen benne. Mire való volna a pénz itt a pusztán? Ez alatt a talyigás, egy értelmes okos beszédű legényke, kék ingben, gatyában; az ing pirossal kihimezve tarkán; megfőzi bográcsban a reggelire való »tészta kását«, legelőbb minket kínál meg vele: jó ízű eledel; többet ér a kávénál, meg a pálinkánál; aztán a bojtárok ülik körül a bográcsot, hozzálátva hosszunyelű gömbölyű czinkanalaikkal. Lassan esznek, látva, hogy két piktor rajzolja a csoportjukat vázlatos könyvébe.”

Tészta kása receptje Ecsedi István leírása nyomán

(A debreceni és tiszántúli magyar ember táplálkozása, 1934)

„A tiszta kása úgy készül, hogy a főző-ember jó sok sósszalonnát leaprít a vasszékba, szép pirosra megsüti vagyis megpergeli, paprikát tesz bele, azután egy kis vizet tölt rá, ebbe sót és egy jó félmarék köleskását tesz. Mikor fokadni kezd, teszi rá a jó apróra tördelt tésztát. A zsíros lé fel sem éri, csak nyomogatja a lébe. Főzi a tészta kását pompás illatot terjesztve mindenfele. Míg a levét el nem fővi, addig megkavarható. Mikor a levét elfőtte és sülni kezd, már csak fordítható. A főző leemel a bográcsot, függőleges tengely körül megrázza, a jó zsíros étel összeáll, de nem ragad a bogrács falához, hanem forog benne. Mikor ezt megpróbálta, vízszintes tengely körül forgatja. A teteje az aljára billen. Kanálával a szélét lenyomkodja úgy, hogy a teteje domború lesz. Régen a kásafőzéshez külön hosszú erős nyakú és nyelű vaskanalat használtak. Ezt kásavarónak nevezték. Kellett is, mert a sok anyagot erősen kellett kavarni. Újra felakasztja a tűzre, vagyis a parázs fölé. Most már nem lánggal ég a tűz és az összeállott étel szép lassan süli. Erre újból leakasztja és kétszer a függőleges tengely, egyszer a vízszintes tengely körül megforgatja, most a teteje fordul le. Újra felteszi. Már az alsó rész pirul, ez a legfinomabb falat. Újra és újra forgatja, hogy csak süljön, de ne égjen meg. Egy régi jó szokás szerint 32-szer kell megforgatni, akkor jó. Ezt a mun-

kát csak férfi tudja elvégezni, bográcsban, szabad tűzön, nem konyhán s ezért az a tésztakása jó, amelyiket férfi és nem asszony főz.

A magyar szerint főznek tésztakását olyat, amelyikben sok tészta és kevés kása van – ez a kásás tiszta. És kásás tésztát, amelyikben aránylag több a kása, mint a tészta (tiszta kása). A tésztakása ősi magyar eledel, ízletes, de zsíros, ezért nehéz étel. A nép szerette és rigmusban dicsérte: Barna Tóthék jól élnek, öreg kását sokat főznek.”

*

Részletek Jókai néprajzi leírásából

(*Útleírások; Osztrák-Magyar Monarchia irásiban és képben – VII.*)

„Ez a pásztor nép a legéletrevalóbb faj, mely tavasztól télig a pusztán, télen nagyrészt a gazdák tanyáin tölti életét. Kényelemeiről, kényeztetéséről fogalma sincs. Edzve van minden viszontagságához az időjárásnak; a szabad ég alatt van járása-kelése. Jól él, de mértékletesen; bort ritkán iszik, a pálinka még nem mérgezte meg a véréit, mirigyes nyavalyát nem hord az ereiben; idegennel soha össze nem keveredett; ma is bátran mintaképpel mutatható be, hogy ilyen volt a magyar ezer évvel ezelőtt az őshazájában. [...]

A karám a pásztor nép hajléka: fecskerakású fal, nád fődél, kívül kirúgó eres, az alatt áll a polcra elrakva az egész hétre való kenyér, s nagy fabödönben az étel, amelyet a csikósnak, gulyásnak a városban lakó felesége hoz ki vasárnaponként. Csupa savanyú lére készített ételek: fehér ecetes kaszálé, töltött káposzta, espékes, savanyú paszuly. Ez a puszták szakácskönyve. De maga is ért a szakácsághoz a csikós és gulyás. A karám mellett látjuk mindenütt a vasalót. Ez egy kerek kunyhóforma, felül nyitott nádsövényszet, melynek a feneke téglával van kirakva; közepén a tűzhely, a mellett a forgatható szolgálfa vagy főzőfa, amelynek a végére a bográcsot ráakasztják s alatta tüzet raknak. Tüzelőszer a halomba hordott árva trágya. Ezt a mezőről összeszedni a taligás hivatala. Taligás a neve a pásztorgyereknek, ki tizenkét éves korában jön ki a városból; addig iskolába jár; írni, olvasni, számolni tanul, s aztán szolgál ingyen, míg bojtárrá felnő. Erre van bízva megfőzni a vasalóban az ételt, s aztán elhordani a távol legeltető bojtárok számára a bográcsban; ha egy bojtár jóllakott belőle, viszi odább. Végül marad a taligásnak is. [...]

A juhász karámja megint másforma. Annak a belseje lakóhely és konyha; párnás ágy, tulipántos láda benne, gomolyás zacskók függenek a gerendán. A juhász felesége kinn lakik a pusztán, s apró gyerekek játszanak a karám körül. Olyan karám is van, mely sziget módra, vízzel van körülvéve, hidon járnak be az udvarára.”

*

Savanyú paszuly és fehér ecetes kaszálé

(Ecsedi István, 1934 nyomán)

Savanyú paszuly – A paszulyfőzés igen egyszerű. A gazdasszony egy-két liternyi megirtott (kiválogatott) szárazbabot hideg vízben jól átmos, és „a paszulyt főni teszi. Egyik hamarabb, a másik tovább, de mind megfő. Mikor megfőtt, megkísztí. Ez akként történik, hogy a levéből egy kis tálba kimer, egy csomó vereshagymát lekarikáz, a lébe sót és egy csomó sűrű rántást tesz, azt a forró lében feltöri, rátölti a paszulyra, beteszi a hagymát és újra főzi. Mikor a paszuly puhára főtt, a rántás szétfőtt, ecetet tölt bele és kész. A szegényember napokig rájár erre az egyszerű, de ízletes eledelre.”

Fejr ecetes – „Ebbe nem rántást és vereshagymát tettek, hanem ahány emberre főzték, annyi tojást leütöttek, bele lisztet tettek, híg-ra felkavarták. A füstölt disznóhúst megfőzték, a levét megszürték, visszatöltötték és megkésztették úgy, hogy a forró léhez ezt a tojás-lisztanyagot hozzáöntötték, babérlevelet tettek bele, jól felfőzték. Ecetet öntöttek bele és készen volt. Nevét fehér színétől kapta. Most még minden emberre jó ökölnyi húst tettek bele a lébe, ételes fabodonban vagy vászonfazékban vitték a tanyára. A jóféle erős ecettel öt-hat napig is elállott. Melegítettek és ették kenyérral.”

Juhász Katalin

TÁNCHÁZ A SZABADBAN

MAGYAR ZENE HÁZA SZABADTÉRI SZÍNPAD

2025-ben is folytatódik a Magyar Zene Háza
szabadtéri színpadán
májustól szeptemberig az ingyenes
„Táncház a szabadban” sorozat.

AMOR FATI
2025. június 26.

Szalay Fatima – ének, énektanítás
Danhauser Pál – hegedű
Bálint László Domonkos – brácsa, gardon
Tóth Máté – cselló, bőgő

Táncitanítás: Nagy Katica és Plaszkó Bence

ERDŐFŰ
2025. július 3.

Éri Katalin – nagybőgő
Maruzsenszki Andor – hegedű
Éri Márton – brácsa
Köncei Bálint – harmonika, brácsa

Táncitanítás: Jablonszki Ilona és Jablonszki Ádám

PÁLHÁZI BENCE ÉS ZENEKARA
2025. július 17. és július 31.

Pálházi Bence – hegedű
Böröcz Ákos – brácsa
Lakatos Dávid – nagybőgő
Horváth Áron – cimbalom

Táncitanítás: Németh Eszter és Östör Ákos

TEMPÓ ZENEKAR
2025. augusztus 21.

Péter Tamás – hegedű
Papp Endre – brácsa
Pandák Viktor – nagybőgő

Táncitanítás: Szabó Kincső és Berecz István

FARKAS ZOLTÁN „BATYU”
– RITMUS, MOZGÁS, TÁNC –
2025. szeptember 11.

Közreműködik: Farkas Zoltán „Batyu”

ENGLISH TABLE OF CONTENTS

Page 3 Mikszáth Kálmán (1847–1910) widely reputed Hungarian novelist, journalist, and politician wrote the peasant romance story printed here – in 1893. In the same year, Ferraris Artúr/Arthur von Ferraris – a Hungarian-born artist known for his portraits of society figures of his day and for his “orientalist” paintings – exhibited a painting seemingly portraying a moment in Mikszáth’s story. Or is it the other way around? Did Mikszáth write the story to fit the painting? In any case it is a sweet story of young love in a Hungarian village setting: The boy Matykó drives a horse drawn wagon. The girl Ancsurka does the usual things unmarried girls do at home – peeling potatoes, sewing things for her dowry, etc. She knows the sound of Matykó’s wagon and horses on the road and waits for those sounds. They seem to have had very little actual conversation and are very shy, but they also seem to KNOW they are the ones for each other. One day Matykó stops by and asks Ancsurka if she’ll go to the church with him... so he doesn’t actually ask THE QUESTION... but wants an answer from Ancsurka, to which she says only what she always says to him: “Oh come on, Matykó”. We are left hanging... we don’t know her answer, but one assumes...

Page 5 The award for contribution to Csángó Hungarian Culture 2025 was given to **Perka Mihály** teacher, school director, local historian of the western Moldavian town of Szabófalva/Săbăoani, Romania. Born in Szabófalva in 1938, Perka Mihály went to school there, then in the nearby larger town of Románvásár/Roman and finally at Bolyai University in Kolozsvár/Cluj-Napoca in the history department. At his own request he was appointed to teach in his hometown, where has he remained and taught until retirement. In 2012 he published an important volume on the cultural history and language of the local Hungarian Moldavian communities. He has established an ethnographic collection and advocated for school instruction in the mother tongue (Hungarian). The award was presented by the Association of Csángó Hungarians in a dual language (Hungarian, Romanian) ceremony and event. Announcement and laudation by Iancu Laura.

Page 9 The recently published *Népművészeti Jelentés [Folk Arts Report]* provides a summary of research on the social, economical and cultural importance of Hungarian folk arts. It is the result of work done by the **Hungarian Heritage House**, under the direction of Both Miklós. **Printed here** in folkMAGazin is some part of the 4th chapter of the report **discussing the results of “Csoóri Sándor Program”**. The Csoóri Program, since it began in 2017, supports the efforts of Hungarian organizations – both in Hungary and outside it’s borders – involved in preserving traditions,

building communities, strengthening identity and passing on folk knowledge while also improving access to culture and building a professional network. The report is the result of quantitative and qualitative research and provides a detailed presentation of the results of the Csoóri Program. Special attention is given to defining community and folk culture, the history of the revival movement, developing digital archives and international contacts; and presenting efforts in community building. The report emphasizes the continued importance of institutional support for long-term maintenance and monitoring of the Csoóri Program. Along with evaluation and assessment the Report also hopes to contribute to future strategies and decisions for preserving and developing Hungarian folk culture, while encouraging professional discussion. The entire report can be downloaded via the Hungarian Heritage House website: (<https://hagyományokhaza.hu/hu/nepmuveszeti-jelentes-2025>)

Page 21 Interview with artist Joséphine Paul – whose large-scale, brightly colored paintings are inspired by Korniss Péter’s photographs. In táncház circles 87 year old Korniss is well-known for his extraordinary, striking often black and white photographs of life, people, then changes over time in rural Transylvania and Hungary in the 1960s and 1970s, ‘80s and onward. Joséphine was born, raised and lives in Paris, she is completing a degree in art at the Sorbonne. Her father is French, her mother is Hungarian. She grew up in Paris with a Hungarian nanny. She speaks about her connection to Hungary, the language, the culture and visiting her grandparents next to Győr. She describes first seeing Korniss’ photographs on French television and feeling like she already knew those forms and contours. Fascinated by them, she began working from them. She was interested in what the photographs themselves communicated to her and didn’t feel the need to meet Korniss right away. Finally after an exhibition of her paintings and winning an award in March of last year, she thought it was time to make contact with her inspiration. Her correspondence and meeting with Korniss resulted in a collaboration which produced the exhibition at the VárfoK Gallery in Budapest. Interview by Grozdits Károly.

Page 28 Report on Angyalföld’s Vadrózsa Folk Dance Ensemble’s 2024 tour of the United States – Part 1. The author of this report proclaims: “Hungarianness is neither a place, knowing a language nor geographical borders. Hungarianness is heart. A mission. Connections/affinities. Heritage. Legacy. Being Hungarian is a privilege and there are responsibilities.” The dance ensemble spent a full year in preparation before they left on

tour. On the 20 day tour they performed and held dance houses for primarily Hungarian community audiences in New York City, Washington DC, Cleveland (Ohio), Niagra Falls (N.Y.), Boston (MA) and New Brunswick, New Jersey. They made contact with Hungarians from the communities in each place. Clips from the tour were posted on facebook and tiktok. They travelled with 40 dancers from the ensemble, the Zagyva Band, a tour manager (Hajdu-Németh Magyar Ildikó) and Vadrózsa’s artistic directors Fundák Kristóf and Fundák-Kaszai Lili. “We are so proud to have been ambassadors of Hungarian culture... and to build bridges between generations and continents...” By Szanyó Gábor member of the group.

Page 41 New Publication: [Folk music researcher Olsvai Imre – selected writings, interviews, reviews, praises]. This book pays tribute to the work of **Hungarian folk music researcher, composer, Kodály’s youngest student Olsvai Imre (1931–2014)**. Most of these writings were published in journals, magazines, or collections of writings that are no longer available. The publication includes a bibliography of Olsvai’s work. Olsvai’s main areas of research were categorization of, and changes in traditional music. Edited by Szökéné Károlyi Annamária and Vavrincez András. The book release event was at the Hungarian Heritage House in Budapest on May 21, 2025. Announcement by Vavrincez András.

Sue Foy
(More English summaries of the articles can be found at www.folkmagazin.hu)

folkMAGazin

2025/3, XXXII. évfolyam, 3. szám
Megjelenik évente 6+1 alkalommal
Kiadja a Táncház Alapítvány
Alapítványi gondnok: Nagy Zoltán
Kuratóriumi tagok: Sándor Ildikó, P. Vas János
Felelős szerkesztő: Grozdits Károly
Tervező-szerkesztő: Berán István
Munkatársak:
Bede Judit, Busai Zsuzsanna, Gósi Anett,
Juhász Katalin, Kóka Rozália,
Széki Soós János
Budapest, I. ker., Szilágyi Dezső tér 6.
Levélcím: 1253 Budapest, Pf. 71
Tel./fax: (36.1) 214-3521
folkmagazin@tanchaz.hu
www.folkmagazin.hu
Porszinter Nyomda
Tel.: 1/388-7632
ISSN - 1218 - 912X
Bankszámla-szám: 11701004-20171625
Külföldről: OTP I. ker. fiók, 1013 Budapest,
Alagút u. 3. Hungary; Táncház Alapítvány
IBAN: HU28 BIC(SWIFT) KÓD: OTPVHUHB
11701004 20171625 00000000
Támogatóink:
NKA Népművészet Kollégiuma

Nagy László: Szécsi Margit (rézkarc - forrás: Nagy Réka Borbála családi archívuma)

IV.

FolkPark

Táncházfesztivál

22:00-TÓL

BERKA EGYÜTTES
SZALONNA ÉS BANDÁJA
KHAMORO BAND

07.

10.

BUDAPEST PARK

JEGYEK:

WWW.BUDAPESTPARK.HU

20253

FOLKMAGAZIN

Nemzeti
Kulturális
Alap